KARL BARTH

A keresztyén tanítás a Heidelbergi Káté alapján

KÁLVIN KIADÓ

Könyvünkkel Karl Barth egy ez idáig magyar nyelven még nem olvasható tanulmányát tesszük közkinccsé. Barth 1947-ben a Bonni Egyetemen tartott előadást a keresztyén tanításról a Heidelbergi Káté alapján. A Kátéról szóló befejezetlen vázlat olyan kísérlet, amelyben a hitvallási iratot nem valamilyen históriai egzegézis módszerével elemzi, hanem rámutat arra az egészre, amelyben a Káté tanítását értelmezni kell, arra a dogmatikai rendszerre, amelyben Jézus Krisztus evangéliuma a Káté tanítása értelmében kifejthető.

KARL BARTH

A keresztyén tanítás a Heidelbergi Káté alapján

A BONNI EGYETEM 1947 TAVASZI FÉLÉVÉBEN TARTOTT ELŐADÁSOK

Kálvin Kiadó | Budapest, 2013

FORDÍTOTTA ÉS AZ UTÓSZÓT ÍRTA:
FERENCZ ÁRPÁD

EREDETI MŰ: Karl Barth, Die christliche Lehre nach dem Heidelberger Katechismus. Vorlesung gehalten an der Universität Bonn im Sommersemester 1947, Zollikon–Zürich 1948

GUILHELMO GOETERS
SEPTUAGENARIO
COLLEGAE, AMICO, FRATRI

ELŐSZÓ

Minden tudásunk töredékes, s amit most olvashatunk, az egy (befejezetlen) vázlat. Kérték, hogy tegyem közzé, miután pedig az előző évben a hasonló körülmények között keletkezett *Kis dogmatika* kedvező fogadtatásra talált, úgy gondoltam, hogy jelen – már csak az alapszövegek miatt is másképpen felépített, de ugyanarról a tárgyról szóló – értekezés némelyeknek talán szolgálatára lehetne. Az összefoglaló tézismondatokért teljes felelősséget vállalok. A fejtegetések egy gyorsírásos kézirat átdolgozásai, melyben megkíséreltük szabad előadásomból a lehető legjobbat kihozni. A Káté harmadik részének tárgyalása során rövidítenem kellett, mivel a félév nagyon gyorsan véget ért, ilyenformán mostani alakjában meg kellett elégedjek az összefoglaló tézismondatok közzétételével. A figyelmes olvasó látni fogja, hogy az egész összefüggésében, már ahogyan azt én látom, hogyan szerettem volna a Tízparancsolatot és a Miatyánkot magyarázni.

Amennyiben merészkedem jelen töredéket egy olyan tudós férfiúnak ajánlani, mint Wilhelm Goeters, ezt csupán jelen előadássorozat általa oly kedvező fogadtatása végett teszem. Akkoriban, hetvenedik életévéhez közeledve minden reggel hét órakor (svájci időszámítás szerint nyári öt órakor!) a diáksereg közepette ott találtam őt is a Poppelsdorferallee alatti Kémiai Intézetben, ahol is jómagam mindenfajta furcsa formájú üvegcsék és készülékek közepette Doktor Faustus furcsa, újkori alakjaként végeztem a dolgomat. Ő maga jól illett ebbe a némikép-

pen barokkos környezetbe. Azt az átváltoztatást, melynek e tiszteletre méltó könyvecskét alávetettem, nem utasította el, hanem jóakaratú érdeklődéssel fogadta. Azután az már az én dolgom volt, hogy lelkesítő beszélgetésekben tanuljak tőle, megtanuljam mindazt, amit a német református egyház múltjával kapcsolatosan a maga tudásának gazdag tárházából velem megosztani kívánt. Itt emlékeztetem őt arra, hogy egy alkalommal azt találta mondani, legalább száz olyan különleges tényt tud a Heidelbergi Káté legrégebbi történetével kapcsolatosan, melyeket csak ő ismer, és ilyenformán hasznosnak tartom őt arra kérni, hogy mindezt velünk, mindannyiunk hasznára és épülésére, amíg most még erre lehetőség van, megossza.

Bázel, 1948 augusztusában

1.§ A FELADAT

A keresztyén tanítás nem más, mint egy egyházi felelősséggel véghezvitt kísérlet annak összefoglaló bemutatására, ami Jézus Krisztus evangéliuma mint az egyházi igehirdetés tartalma. Forrása és célja a Szentírás alapján hitelesen bizonyságot tenni az evangéliumról. A Heidelbergi Káté útmutatását szabadon, háládatossággal és tisztelettel követjük, mert ezzel az evangéliumi egyház atyáinak egy jó hitvallása mellett kötelezzük el magunkat.

1. Jelen előadás tárgyát mindközönségesen „dogmatikának" szokás nevezni. Mi most „keresztyén tanításról" beszélünk, és ugyanazt értjük alatta. A teológiában ugyanis mindig jó, ha a fogalmakat időnként felcseréljük. A keresztyén tanítás tárgya és tartalma Jézus Krisztus evangéliuma. Az evangélium annyit jelent, mint *örömüzenet*, Jézus Krisztus pedig egy olyan név, amely egy *személyre* utal. A keresztyén tanítás tárgyának ezen kettős jellege különbözteti meg azt valamilyen idea, igazság vagy igazságok rendszerétől. Ebben különbözik a világnézettől, a filozófiától, de valamely életszabály vagy társadalmi rend bemutatásától is. A keresztyén tanításban nem valamifajta, az előbb említettekhez hasonló emberi szellemi teljesítményről, vagy az emberi lelkiismeret produktumáról van szó. A keresztyén tanításban sokkal inkább egy az emberhez eljutott, hozzá közel lépett, számára eljuttatott üzenetről van szó, egy üzenetről, mely újdonságot jelent, és amely címzettjét egy jól meghatározott, teljesen új és váratlan helyzetbe állítja. Ez az üzenet az ember előtt új lehetőségeket nyit meg, és az

önmagával és környezetével való kritikus szembenézésre készteti, mindenekelőtt azonban elvezeti őt őhozzá, akiről ez az üzenet vagy hír szól. Az evangélium egy személyről, pontosabban *erről* a személyről, Jézus Krisztusról szól. Ennek a személynek az egzisztenciája, léte és cselekedete az, amelynek az üzenet által érintett ember számára átrendező, az életébe radikálisan behatoló ereje van.

Az evangélium azonban nemcsak egyszerűen üzenet, hanem *örömüzenet.* Az evangélium teljesen független attól, hogy tudnak-e róla vagy sem, objektív örömüzenet minden ember, minden [megszállási] zóna[1] és idő számára. Ahol az evangéliumot igazán megértik és hirdetik, ott szívesen hirdetik, és ahol igazán hallják, szívesen hallják. Mert az igazi újdonság, amely ezzel az ember életében megjelenik, öröm, segítség és biztatás. „Borúban visz bár utam, te vagy fénylő napvilágom, Jézus, boldogságom."[2] Ahol az evangéliumot nem örömüzenetként hirdetnék és hallanák, ott nem is Jézus Krisztus evangéliumáról lenne szó.

A keresztyén tanítás *kísérlet* Jézus Krisztus evangéliumának összefoglaló bemutatására. Az evangélium önmagában végtelen, örök és kimeríthetetlen, semmilyen keresztyén tanítási kísérlet nem tudja azt a maga teljességében visszaadni. A keresztyén tanításban ilyenformán mindig csak némely alapvonalak és főbb pontok összefoglalásáról lehet szó. Ilyen kísérlet kíván lenni ez az előadás is, teljes tudatában annak, hogy ezzel csak egy távoli pillantást vetünk azoknak a dolgoknak a gazdagságára, melyekből a keresztyén taní-

---

1 A kissé sajátos szóhasználat a korabeli politikai helyzet alapján érthető: Németországot ekkor még megszállási zónákra osztották a győztes hatalmak.

2 Evangélikus Énekeskönyv, 1982. kiadás, 357. ének 4. verse. A magyar változat kissé eltér a német eredetitől, ezért ide iktatom az eredeti szöveget is: „Weicht ihr Trauergeister, denn der Freudenmeister Christus tritt herein." [A fordító.]

tás áll. A keresztyén tanítás kísérlet, nemcsak azért, mert mennyiségi értelemben lehetetlen az evangélium teljességét megragadni, hanem elsősorban azért, mert Jézus Krisztus evangéliuma, amelyben Isten szaváról és tettéről van szó, egy önmagában is tökéletes dolog. Minden emberi bemutatás ehhez mérten csak tökéletlen lehet, amely az egyének és az egyház mindenkori ismeretének szintjétől függ. Ennek ellenére ezt a kísérletet *meg kell* tennünk, és újra és újra *szabad* ezzel kísérleteznünk. Magától adódik a kérdés, hogy ezek a különböző emberi kísérletek, és így a keresztyén tanítás különböző formái és alakjai között beszélhetünk-e *előrehaladásról*. A kérdést nem lehet sem egyértelmű igennel, sem egyértelmű nemmel megválaszolni. Egyedül Isten a tudója annak, hogy két évezred dogma- és teológiatörténete előrehaladt-e, vagy a keresztyénség pusztán körbeforgott. Nem a mi gondunk kell legyen, hogy történetileg nézve felfelé ívelő, vagy lefele menő ágon vagyunk. A mi dolgunk a magunk történeti helyén mindenfajta történeti romantika nélkül annyi, hogy a keresztyén tanítást megkíséreljük, azaz megpróbáljuk Jézus Krisztus evangéliumát hűséggel, összefüggő módon bemutatni.

Ezen próbálkozás során *egyházi felelősséggel* járunk el, azaz nemcsak a történeti bemutatás felelősségével, hanem mint akik maguk is készek a hallottakat saját ügyükként felvállalni. Úgy járunk el, mint akik az örömüzenetet nemcsak hallották, de önmagukra vonatkozó és őket érintő üzenetként értelmezték, akik tehát az egyháznak abba a közösségébe tartoznak, amelyet Jézus Krisztus örömüzenete alapoz meg, és amelyre ezen üzenet átadása és továbbadása bízatott. A keresztyén tanításban az egyházra bízott feladatról és misszióról van szó. Az egyház, a keresztyén gyülekezet mint emberi közösség arra méltattatott, hogy a világban terjessze és hirdesse Jézus Krisztus evan-

géliumát. Ennek a feladatnak a beteljesítéséhez újra és újra szükség van keresztyén tanításra, azaz olyan összefoglalásokra, amelyekben az egyház számot ad arról, mit mond, és mit hirdet. Jézus Krisztus evangéliuma nem holt tőkeként adatott nekünk, amellyel „rendelkezünk". Óvakodjunk a keresztyénség ilyen kapitalista felfogásától, akár új, akár régi formában jelentkezik az! Az evangéliumot újra és újra kutatni, keresni és kérni kell. Munkát, továbbgondolást és fáradságot igényel, hűséget és önálló kutatást vár el. Az egyház ezt nem kerülheti el, pontosan az egyház egzisztenciája miatt. A keresztyén tanítás tehát nem öncél. A teológiát éppoly kevéssé lehet *„pour la théologie"* művelni, mint a művészetet *„l'art pour l'art"*. A keresztyén tanítás sokkal inkább a gyülekezet szolgálatának része, szolgálat Istennek és a felebarátnak, ilyenformán tehát az egyház liturgiájának része is. Ebben a szellemben kívánjuk munkánkat végezni, és csak így lehet végezni azt. Egyházi szolgálatban állunk akkor, amikor teológiát tanítunk vagy tanulunk.

2. A keresztyén tanítás azonban ismeret szempontjából sem áll egyedül. *Forrása* és *célja* van. Keletkezési helye, és a hely, amely felé vezet, formális szempontból is különbözik minden más elméleti fejtegetéstől, legyen az idea vagy világnézet. Minden keresztyén tanítás fölött toronymagasan áll ugyanis a keresztyén tanítás egy magasabb rendű formája, amelyben minden formának úgymond az ősalakjára ismerhetünk. Ez az *autentikus,* eredeti, és éppen ezért Jézus Krisztus evangéliumának normatív *bizonyságtétele,* úgy, amint azt az ó- és újszövetségi Szentírás elénk adja. Jézus Krisztus az, akit a próféták és az apostolok minden örömüzenet összefoglalásaként hallottak és sejtettek meg. Ebben a konkrét formájában ő az egyházi igehirdetés kritériuma. Ilyenformán a keresztyén tanítás ettől a konkrét alaktól ered, így tehát az *egzegézisből* származik, és célja

egy jobb egzegézishez, azaz ennek a konkrét alaknak még jobb felismeréséhez való elvezetés. Csak ebben a kettős kötődésben beszélhetünk értelmes vállalkozásról. A keresztyén tanítás, amely elszakadna az egzegézistől, semmiben nem különbözne egy emberi spekulációtól, és ezért alkalmatlan lenne az egyházi szolgálatra. Óvnunk kell tehát a dogmatikával való olyanfajta foglalkozástól, amelyben a teológia őseredeti feladata, az egzegézis, ez a komoly és fáradságos feladat (amelyhez hozzátartozik a görög és héber nyelv ismerete) elhanyagolódik!

3. És végül a keresztyén tanításnak nincs *abszolút módszere.* Ebben a munkában már a kezdetektől különböző utakat jártak, és kevésbé fontos az, hogy milyen utat választunk, mint az, hogy hogyan járunk rajta. Természetesen minden körülmények között követni kell a főszabályt, amely szerint a keresztyén tanítás az Íráson alapul, és az Íráshoz vezet. Ehhez jön aztán hozzá az első mellékszabály, amely szerint a jó, azaz helyes keresztyén tanítás nem a magányos gondolkodás légüres terében zajlik, hanem helye a szentek közössége. A keresztyén tanítás tehát nemcsak a jelen, de a múlt keresztyén egyházának életére, gondolkodására és ismeretére is figyel. Az igaz keresztyén tanítás tehát szükségszerűen összefügg az *atyák* tanításával, akik ugyanazon az egy feladaton munkálkodtak. A keresztyén tanítás nem eredetiségre való törekvés, hanem beállás a sorba. Módszertanilag ez úgy fejezhető ki, hogy az atyák egy meghatározott szövegéhez kapcsolódunk. Amennyiben ezt tesszük, meg kell gondolnunk, mit választunk. A keresztyén egyházban vannak megbízható és kevésbé megbízható atyák. Megkockáztathatjuk azt az állítást, hogy a Heidelbergi Kátéban az evangélium által megújított reformátori egyház jó, azaz evangéliumra alapozott hitvallásával van dolgunk.

Előadásom címe: „Keresztyén tanítás a Heidelbergi Káté alapján."

„A Heidelbergi Káté alapján" nem azt jelenti, hogy a Heidelbergi Káté *históriai egzegézisével* foglalkozunk majd. Nagyon pontosan fogjuk követni a szöveget kérdésről kérdésre, hogy az egyes kérdésekben is érvényre jusson mondanivalója. Mindezt nem tehetjük meg anélkül, hogy ezt a kis könyvecskét gondosan tanulmányoznánk. Feladatunk azonban nem dogmatörténeti, hanem dogmatikai. Minket alapvetően a keresztyén tanítás mint olyan érdekel, és nem a Heidelbergi Káté.

A cím arra sem kíván utalni, hogy *heidelbergi ortodoxiát* hallunk majd. A Heidelbergi Káté is csak kísérlet volt a keresztyén tanításra, és immár nem a 16., hanem a 20. században élünk. Ezt az egyszerű tényt éppen itt, Németországban nyomatékosan hangsúlyoznunk kell. Ha ma keresztyén tanítással foglalkozunk, nincs értelme megbabonázva bámulni a 16. századot, és azt, ami ott volt és ott elmondatott, lehetőség szerint változatlanul és mozdulatlanul megtartani. Ez reformációellenes cselekedet lenne. A szentek közösségének mindenkori félreértése és az atyák félreértése is, ha hitvallásukat béklyóként értelmezzük, azzal, hogy a keresztyén tanítás ma csak az ő konfessziójuknak a megismétlése lehet. A szentek közösségében *tisztelettel és hálával* adózunk az egyház atyáinak, azoknak, akik előttünk jártak, és a maguk idejében az evangéliumról gondolkodtak. A szentek közösségében azonban *szabadság* érvényesül. Az igaz tisztelet és az igaz hála szabad. A Heidelbergi Kátéval kapcsolatosan mindkettőnek helyet kell adnunk, és jelen elődadásban szándékunk szerint ezt kívánjuk gyakorolni. A szöveg fővonalát nagy vonalakban követni kívánjuk, de ahol ezt szükségesnek látjuk, eltérünk attól. Ezen eltérésekben is ahhoz igazodunk azonban, amit a Heidelbergi

Káté valójában mondani akart. Ha egy ilyen szabadság nem lenne lehetséges és kívánatos, ez azt jelentené, hogy az egyház egy olyan hagyományhoz tért vissza, amelynek a Szentírással egyenlő az értéke. A Heidelbergi Káté a Szentírásra mutat, és éppen ezért tanítását azon és azzal kell mérni. Egyáltalán nem szándékozom előadásommal a – sajnos Németországban is fellángoló – konfesszionalizmus tüzére olajat önteni, sokkal inkább rendkívül elgondolkoztató dolognak tartom azt, ami ma a német teológiában és egyházban zajlik.

2.§ A HEIDELBERGI KÁTÉ

A Heidelbergi Káté az istentiszteleti élet rendezése kapcsán jött létre mint a keresztyén tanítás olyan formája, amelyben egy 16. században megújított egyház a maga evangéliumról vallott ismeretének pozitív és az egész reformációra jellemző formáját fogalmazta meg.

A hitvallás, amellyel most dolgunk van, azért érdekes, mert minden más lutheránus és református ihletésű irattól eltérően az egyház életének feltétlen igényéből született. A Heidelbergi Káté keletkezése és megírásának szándéka szerint nem az absztrakt teológia vagy polémia egy darabja, nem is egyházpolitika (amit más hitvallási iratokról elmondhatunk), hanem az egyházi élet egy elemét jeleníti meg.

1563. november 15-én III. Frigyes választófejedelem megjelentette és életbe léptette a Pfalzi Egyházi Rendtartást. 1563-ban már nem a reformáció kezdeti időszakában vagyunk, nem első harcainak idejét éljük, hanem a feltörekvő ellenreformáció ideje ez, miközben a megújított egyházak megszilárdulnak. A lutheránusok és kálvinisták közötti nehézkes és problémás viták szükségessé és kívánatossá tették, hogy az egyház bizonyos szilárd talajra álljon, és így védekezzen a minden irányban felbukkanó különböző kegyességi áramlatok és mozgalmak ellen. A pfalzi választófejedelem 1563-as rendtartása a fejedelem *praecipum membrum ecclesiae* tisztségéből kifolyólag az egyházi, de mindenekelőtt az istentiszteleti egységet tartotta szem előtt. Ebbe az egyházi rendtartásba tartozik a Heidelbergi vagy Pfalzi Káté,

amely a liturgia beépített, szerves része volt, a keresztség és az úrvacsora formulái közé illesztve, mintegy a már megmutatott és még megmutatandó kegyelem közötti utat jelölve. Az alapvetés és az eszkaton között tehát felvetődik a keresztyén élet kérdése, a kérdés, amely az „egyedüli vigasztalásra mutat az életben és a halálban". A Pfalzi Egyházi Rendtartás kimondottan hangsúlyozta ennek a vállalkozásnak a gyakorlati jellegét. Négy szempontot emel ki és tart fontosnak: 1. a Káté az ifjúság tanítására szolgál, 2. szolgálja a lelkészek és tanárok tanítását, 3. szerepe kell legyen az istentiszteleten is, kilenc olyan leckeként, amelyeket kilenc vasárnap liturgikus szövegekként olvastak fel, és végül 4. ötvenkét vasárnapra felosztva, ha nem is textust, de témabeli alapot jelentettek a délutáni istentisztelet, illetve prédikáció számára.

A Káté nem egy szerző, hanem egy közösség munkája. Az Egyházi Rendtartás határozottan leszögezi, hogy „legnemesebb teológusaink, szuperintendenseink, egyházi szolgáink és más istenfélő életet élő tudós férfiak" munkálkodtak rajta, ahogy Olevianus is írja Bullingernek *(non unius sed multorum sunt collatae piae cogitationes).* Olyan szövegről van tehát szó, amely gyülekezeti talajból nőtt ki. Annyit mindenesetre elmondhatunk, hogy e munkában *két teológusnak* volt meghatározó szerepe. Egyikük, Olevianus Gáspár 1536-ban született Trierben, ott 1559-ben reformátorként tevékenykedett, majd elűzték, és 1560-tól előbb professzor, majd lelkész volt Heidelbergben. 1562–1563-ban részt vett az Egyházi Rendtartás kialakításában, 1576-ban a pfalzi lutheránus reakció elűzte, és 1587-ben halt meg. A másik Ursinus Zakariás, aki 1534-ben született Boroszlóban, tanult Melanchthonnál, Kálvinnál és Bullingernél. 1562-ben került Heidelbergbe tanárnak. A lutheránus reakció őt is elűzte 1576-ban, és 1587-ben hunyt el. Ő a Káté megírásakor 28 éves volt, Olevianus pedig 26.

Természetesen némely alapvető előkészületek már megtörténtek korábban is, hiszen 1541-ben megjelent Leo Jud kátéja, majd 1559-ben a londoni német gyülekezet Martin Mikron által írt kátéja is. Döntő jelentőségű volt azonban a munkák előrehaladásának tekintetében Kálvin 1542-es kátéja. Ez jelentősen eltér a lutheri hitvallástól, amennyiben a credót és a sákramentumokat a törvény magyarázata előtt tárgyalja. Ursinus már korábban is kísérletezett katechetikai teológiai munkával, és megjelentetett egy *Summa theologiae*t, illetve egy *Catechismus minor*t. Ezek felépítésében már megtalálható a *miseria, liberatio, gratitudo* hármassága. Pontosan ez a hármas felosztás azonban nem Ursinus sajátja, hanem egy 1547-ben megjelent kis iratra vezethető vissza. Ez címe szerint „Rövid, rendezett summája hitünk jó és igaz tanításának", melyet egy ismeretlen „jószívű" ember szerzett, aki történetesen lutheránus volt! 1558-ban ezt az iratot Heidelbergben újra kinyomtatták. Ursinus valószínűleg jelentősen hozzájárult a rendszeres teológiai munkához. Nála is megtalálhatjuk a törvény és az imádság összefoglalását a *gratitudo* nézőpontjából, és tőle származik az első kérdés is: *Quam habes firmam in vita et morte consolationem?* Úgy tűnik, Olevianus leginkább a nyelvi megfogalmazásokhoz és átdolgozásokhoz járult hozzá.

A Heidelbergi Káté anyaga tehát az öt hagyományos tantételben már készen állt: a hitvallás, a két sákramentum, a törvény és a Miatyánk, melyek a lutheri kátét is meghatározták.

A Heidelbergi Kátét Pfalzban vezették be, de széles körben elterjedt világszerte. Évszázadokon keresztül és részben még napjainkban is a német, holland, magyar és svájci reformátusok tankönyve. Sajátos református tanítások ebben a kátéban csak jelentéktelen szerepet játszanak. Ezek alapvetően a következőkre korlátozódnak: a 47–48. kérdések:

Krisztus mindenütt jelenvalóságának módja, a 72. kérdés: a keresztségről való tanítás és ebben a víz és a bűnök elmosatásának egymáshoz való viszonya, és végül a 75–79. terjedő kérdések, melyek az úrvacsorát tárgyalják, és Jézus Krisztus testének és vérének valós jelenlétével és annak módjával foglalkoznak. Ez a három pont az, melyeket *exkluzív* református tanításként nevezhetünk meg. Ellenben egy olyan pont, amely a reformátusokat a 16. században nagyon is foglalkoztatta: a predestinációtan itt csak mellékesen jelenik meg, és az ebből következő esetleges veszélyek is rejtve maradnak. Komolyabb ellentét van azonban a Heidelbergi Káté és a római katolikus egyház elmélete és gyakorlata között. Világosan látszanak a frontvonalak, és nem lehet nem hallani a határozottan kimondott nemet.

A Heidelbergi Kátéban az általános evangéliumi ismeret dokumentumával van dolgunk. Az említett három ponttól eltekintve egy értelmes lutheránus is vállalhatja a benne foglaltakat. A Heidelbergi Kátéban nem egy másfajta, hanem egy másképpen megfogalmazott evangéliumi hitvallással van dolgunk. Találhatunk ugyan benne egyes iskolás hangsúlyokat, amelyektől annak idején megrettentek, azonban egyáltalán nem igazolják, hogy ma újra megfújják a harci trombitákat, és a frontvonalakat feleleveenítve azoknak az egyházakat elválasztó jelentőséget tulajdonítsunk. A Heidelbergi Káté a reformáció pozitív értelemének iskolapéldája. Ez teszi lehetővé, hogy a keresztyén tanítást rá alapozva fejtsük ki.

A reformátori felismerések lényegét úgy, amint az a Heidelbergi Káté elénk tárja, röviden a következőkben foglaljuk össze.

1. A Heidelbergi Káté egy bizonyos istenfogalommal dolgozik. Istenről úgy beszél, mint aki minden teremtménytől különböző, szabad és felsőbbrendű ellenpárja az

embernek. Ilyenformán tehát Isten méltósága és az ember részéről neki kijáró tisztelet ennek a teológiának az első jellemzője. Fontos ezt kiemelnünk, mert a Heidelbergi Káté, amint az felépítése is mutatja, szótériológiailag, azaz az ember üdvösségében érdekelt. Azt mondhatjuk, hogy kimondottan a harmadik artikulus teológiájával van dolgunk, amely a Szentlélek teológiáját úgy mutatja be, mint ami Istennek az emberen véghezvitt munkájára néz. Egy így felépített teológia az antropocentrizmus veszélyével küzd, azzal a kísértéssel, hogy ember iránti érdeklődése egyoldalúvá válik, és ezzel Isten és az isteni dolgok csak az emberi tapasztalat és emberi élményvilág tárgyaiként jelennek meg. Ezt a vádat, hogy ugyanis a Káté ebbe az irányba mutat, nagyon gyakran megfogalmazták már. Schleiermacher előfutárával lenne dolgunk? Jó, ha e tekintetben a Káté istenfogalmának hátterét nem veszítjük szem elől. Istennek az emberrel szemben megmutatkozó kegyeleme szabad, és az is marad. A Káté hatásosan beszél arról, miként van Isten az emberekért, de nem feledkezhetünk el arról sem, hogy fordítva, az ember először úgy jelenik meg, mint aki Istenért van.

2. Szövegünk Istene *nem Deus nudus, absolutus* vagy *absconditus,* hanem ahol az istenfogalom feltűnik, Isten mindig Jézus Krisztusban jelenik meg (26. kérdés!). A Heidelbergi Káté gyakran ismételt formulája szerint Isten az, aki „igéjében kijelentette magát" (25., 95., 117. kérdések). Amikor az evangéliumi egyház Barmenben 1934-ben a maga ismeretét így foglalta össze: „Jézus Krisztus úgy, amint azt a Szentírás kijelenti, Isten egy Igéje...", akkor a barmeni első tézis nem csak formailag emlékeztet a Heidelbergi Káté első kérdésre. A Heidelbergi Kátéra nem hivatkozhat más teológia, mint amelyik Jézus Krisztuson mint Isten egy Igéjén alapul.

3. Amikor a Heidelbergi Káté Jézus Krisztusról beszél, személyében minden isteni jótétemény összefoglalását érti, tehát az ember egy és tökéletes üdvösségét, a megbocsátás hirdetését, ugyanakkor Isten igényét a mi életünkre, és szolgálatra való felszabadításunkat is (Barmen II.). Ezen a helyen azonban szükséges egy helyreigazítást tennünk. A Káté hajlamos arra, hogy ezt a jótéteményt a keresztyénségre, illetőleg az egyházra korlátozza. Úgy tűnik, hogy az egyház és a keresztyénség némiképpen szűk és kissé egoista értelmezése tör itt utat magának. Az egyház falain belül vagyunk, a kegyesek körében, és a gonosz világ sajnos nem részesül ezekből a jótéteményekből. Isten neve, országa és akarata azonban túlhat az egyházon, és az egyház falain kívül is hatékony. „Úgy szerette Isten a világot", és „ti vagytok a világ világossága". Ez az a hang, ahogyan az igaz evangéliumi tanításnak szólnia kell. A keresztyénség és az egyház a Szentírás szerint nem öncél, hanem Isten művéért végzett szolgálat, és így az emberekért végzett szolgálat is. Ilyenformán a keresztyénség és az egyház Isten dicsőítésének helye, amely által a többiek is erre hívattatnak el. Ha ezt hangsúlyozzuk, alapjaiban nem térünk el attól, amit a Káté mondani kíván. Már csak azért sem, mert a Heidelbergi Kátéban is arról van szó, a keresztyén ember számára az a feladat, hogy Isten általunk dicsértessék, és nem az, hogy mi üdvözüljünk (86., 99., 122. kérdések). Arról van szó, hogy nem a mi, hanem a te szent neved dicsőítessék (128. kérdés). Arról, hogy – amint azt a 86. kérdés megfogalmazza – felebarátainkat is megnyerjük Krisztusnak. Az első kérdéshez idézi az 1Jn 2,2-t: „mert ő engesztelő áldozat a mi bűneinkért; de nemcsak a mieinkért, hanem az egész világ bűnéért is". A második kérdés a következőkre hivatkozik: „Ti azonban választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet vagytok, Isten tulajdonba vett népe,

hogy hirdessétek nagy tetteit annak, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára hívott el titeket" (1Pt 2,9), és „Ti vagytok erre a tanúk" (Lk 24,48).

4. A Heidelbergi Káté a reformáció teológiájához úgy kapcsolódik, hogy az isteni jótétemény megfoganását, tehát az ember útját ennek a jótéteménynek az elfogadásához hitnek nevezi. Az ember, aki arra a tényre, hogy Isten Krisztusban érettünk van, igent mond, *hisz*. Önmagát hívőként sohasem értelmezheti másként, mint hogy ebben az isteni jótétemény egy darabkája mutatkozik meg: *szabad* hinnie. Isten jótéteményének elfogadásához minden teljesítménye együttvéve sem segíthetné hozzá. „Cselekedetek" nem tudják őt „megigazítani". Ilyenformán a kegyelemre való szabadság a kegyelmes Isten szabadságában gyökerezik.

5. Ugyanakkor azonban pontosan a hit jelenti az ember *cselekedetre való szabadságát*. A *charis* megalapozza és előhívja az emberben mintegy visszhangként az emberi *eucharistiát*. Isten méltósága és a földi ember bátor cselekedete között a Káté nem lát ellentmondást. Nyilvánvalóan ez a hit és cselekedet közötti összefüggés volt az, amelyre Luther Márton is felfigyelt. Megállapíthatjuk azonban, hogy nála ez az összefüggés soha nem volt ennyire világos és átlátható. Evangéliumról és törvényről szóló fejtegetéseit olvasva olyan érzésünk támad, mintha valamifajta echternachi „ugráló körmenet" („Springprozession") részesei lennénk, melyben egy lépést haladunk előre, kettőt hátra.[3] A teológiai fejtegetések terén ezekben a kérdések-

[3] Barth itt egy germán kultúrkörben ismert hagyományra hivatkozik, amely szerint a luxemburgi Echternach városában a pünkösd ünnepét követő kedden körmenetet tartanak. A körmenet lényege, hogy polka dallamára a résztvevők két lépést lépnek előre, egyet hátra. Az ENSZ a körmenetet 2010-ben felvette az immateriális világörökség reprezentatív listájára.

ben Kálvin és tanítványai határozottabban és egyértelműben fogalmaznak Luthernél, és egy olyan dokumentum, mint a Heidelbergi Káté, világos útmutatást ad a dogmatika és etika viszonyára nézve.

6. A hely, ahol az isteni és az emberi szabadság találkozik, a gyülekezet. Szándékosan fogalmazok így, és mondok gyülekezetet és nem egyházat, mert ezen a keresztyének Krisztussal való közösségét értem, és az egymással való hitbeli közösséget bármilyen „tisztség" („Amt") közbeiktatása nélkül. Rájuk, erre a gyülekezetre bízatott az evangélium szolgálata. Mert hozzájuk szólt az evangélium, azaz az egész gyülekezethez. Szolgálatuk, és nem a teológusok vagy papok szolgálata, sokkal inkább a szentek közössége által kell az ő nevét dicsérni.

7. Mindez a Heidelbergi Kátéban világosan a „még nem" mottója alatt áll, azaz a még nem bekövetkezett végső kijelentésre néz. „Mi életedben és halálodban egyetlen vigasztalásod?" – kérdezi az első kérdés, és a vigasztalás utal arra, hogy még nem lett nyilvánvalóvá, mivé leszünk. Szabad jövendő formánk felé mennünk és az elkövetkezendő kijelentés *várásában* élnünk.

Ez az a hét kapocs, amely a Heidelbergi Kátéban az egész reformáció közös örökségét összefogja. Mi a jelentősége e mellett a hét alapigazság mellett az evangéliumi felekezetek különbségének? Vajon nem idő- és erőpazarlás, ha itt megrekedünk, ahelyett, hogy arra a nagy közös igazságra figyelnénk és koncentrálnánk, melyet a reformációban újra felfedeztek?

3.§ AZ EGYETLEN VIGASZTALÁS (1–2. KÉRDÉS)

Az evangélium az az örömüzenet, amely a keresztyén gyülekezetre bízatott, és amely azt mondja, hogy a bűnös és ezért elveszett ember a halál kísértései közben és halál által beárnyékolt életében is Jézus Krisztushoz tartozik. Krisztus az, aki által Isten és az ember között tökéletes rend teremtetett, és aki által jövőjére nézve az ember bizonyságot szerez, és kész örömmel engedelmességre formáltatik. Az ebben a vigasztalásban való élethez szükségszerűen hozzátartozik az ember maga által okozott szüksége éppen úgy, mint a meg nem szolgált megőriztetés és a szabad szolgálatkészség is.

A Heidelbergi Káté első és második kérdése a „vigasztalás" jegyében áll. Vigasztalás alatt általában egy olyan segítséget értünk, amely az emberrel történik egy nehéz helyzetben ideiglenesen, de hatásosan és reménységet ígérően. Ez a vigasztalás, jóllehet az embernek komoly, sőt sürgető oka lenne mást hinni, *csak azért is* kitartásra, *csak azért is* bátorságra, *csak azért is* örömre való késztetés. Aki valaki mást vigasztal, olyan segítséget kínál számára, amely egy ilyen „csak azért is"-t alapoz meg. Ha pedig valaki hagyja magát vigasztalni, elfogadja ezt a segítséget, elfogadja ezt az alapot. Az evangélium tartalma ebben az értelemben vigasztalás, ezért az evangélium *örömüzenet.*

Ennek megértéséhez szükséges tudnunk, milyen nehéz helyzetben van az ember, aki ilyen vigasztalásra szorul, és aki alapot kap a „csak azért is" kitartásra, a „csak azért is" bátorságára és arra, hogy „csak azért is" merjen türelmes lenni, és öröme lehessen.

A Heidelbergi Káté az embernek ezt a nehéz helyzetét egyszerűen a következő szavakkal jellemzi: *élet és halál.* A hangsúly észrevehetően ez utóbbin, a halálon van. Az emberi életnek eszkatologikus pereme, határa van: az embernek egyszer meg kell halnia. Ezen a határon történik meg a döntés „ittlétéről" („Dasein"), itt döntenek létéről és nemlétéről. Ez teszi tehát az ember helyzetét oly nehézzé és vigasztalásra szorulttá, hogy a nemlét fenyegeti. Az ember a végben egy olyan bíróval való találkozásra vár, akitől egyszerűen félni kell (52. kérdés). Halálához, és ezzel ahhoz a határhoz érkezve az ember létének, lelkének és testének *teljes megsemmisülésére* várhat (57. kérdés). Ez után az ítélet és teljes megsemmisülés után az ember az *örök* halállal kell szembenézzen (58. kérdés). Az ember élete ennek árnyékában zajlik: a halál felé megy. Ez az a kísértés tehát, amelyben az evangélium az embert vigasztalja, és alapot kínál, hogy mégis csak kitartson, felbátorodjon, öröme legyen. Az első kérdés ennek a vigasztalásnak a lényegét egyetlen mondatban foglalja össze dióhéjban *(in nuce),* kiemelve, hogy milyen az a vigasztalás, amely ilyesmire képes. A második kérdés megnevezi az ismeretnek azt a három elemét, amely elengedhetetlen ahhoz, hogy ezzel a vigasztalással tudjunk élni és halni.

1. kérdés: Mi életedben és halálodban egyetlen vigasztalásod?
Az, hogy testestől-lelkestől – akár élek, akár halok – nem az önmagamé, hanem az én hűséges Uramnak és Megváltómnak, Jézus Krisztusnak a tulajdona vagyok. Ő drága vérével minden bűnömért maradéktalanul megfizetett, és az ördög hatalmából megszabadított. Úgy megőriz, hogy mennyei Atyám akarata nélkül egy hajszál se hullhat le fejemről, sőt mindennek üdvösségemre kell szolgálnia. Ezért Szentlelkével bizonyosságot ad örök életemről, és szív szerint hajlandóvá és késszé tesz arra, hogy szüntelenül neki éljek.

A meghatározó mondatrész ebben a hosszú mondatban így szól: *Jézus Krisztusnak a tulajdona vagyok.*

Minden további következmény ennek az öt szónak a magyarázata. Az emberről csak az mondható el, hogy teljes mértékben Jézus Krisztus tulajdona, testestől-lelkestől, mind az életben, mind a halálban. Jézus Krisztus tulajdona mindenféle határ és fenntartás nélkül. Mindenképpen egy tökéletes, *teljes* és a *teljes* embert megcélzó vigasztalásról van itt szó. Minden további tény, amely elmondandó, egyszerűen Jézus Krisztusnak mint cselekvő alanynak a létéből és tettéből következik, aki az ember tulajdonosa. Hasonlóan épül fel egyébként a 26. kérdés a teremtéssel és az 54. kérdés az egyházzal kapcsolatosan.

Már itt is érthetővé válik, miért és milyen értelemben nevezik ezt a vigasztalást *egyetlen* vigasztalásnak. Üdvösségünk alapja az egy Jézus Krisztus (29–30. kérdések). Csak egy „üdvösséget hozónk" van. Innen nézve érthető, hogy a 61., 66–67. és különösen a 80. kérdés miért beszél olyan határozottsággal az egy áldozatról és az egy elégtételről. Innen kiindulva értjük meg azt az elszántságot is, amellyel az egyház az egy igaz Istenről beszél (25., 94., 95., 117. kérdések). (A keresztyén monoteizmust világosan meg kell különböztetni az iszlámtól! Az előbbi ugyanis az egy Jézus Krisztusról beszél.) Így lesz érthető az is, hogy az ember szüksége egy *egyszeri* szükség, amelyre csak egy *egyszeri* vigasztalás adhat választ.

„Nem az önmagamé, hanem... Jézus Krisztusnak a tulajdona vagyok." Nem vagyok tehát a magam ura vagy a magam tulajdona. Éppen ezért az önmagamért való aggódás nem az én dolgom. Az aggódás ugyanis a vigasz nélküli ember létének átfogó jellemzése. „Vagy nem tudjátok..., nem a magatokéi vagytok?" (1Kor 6,19). *„Az én... hűséges... Megváltómnak, Jézus Krisztusnak a tulajdona vagyok"*, ez

annyit tesz: ehhez a másikhoz tartozom, létem középpontja rajtam kívül van. Teljes mértékben, gondjaimmal és szánalmas voltommal együtt, de sikereimmel és teljesítményeimmel is ehhez az Úrhoz tartozom. Ő az én gyámom, gondviselőm, védelmezőm. Mindez azért van, mert ő „saját tulajdonává tett minket azáltal", hogy megváltott minket (34. kérdés). Világosan hallatszik ebben az esetben az *apolytrósis,* „kiváltani" fogalom a kérdés megfogalmazása mögött. Minket „hit által Krisztusba oltott" (20. kérdés), „Krisztusnak tagjai" (32. kérdés) vagyunk, „eggyé válunk az ő szent testével" (76. kérdés), „Krisztusba vagyunk oltva" (64. kérdés). Annak az újszövetségi látásmódnak a kifejtésével van itt dolgunk, amelyet például a Róm 14,7kk így fogalmaz meg: „Mert közülünk senki sem él önmagának, és senki sem hal meg önmagának; mert ha élünk, az Úrnak élünk, ha meghalunk, az Úrnak halunk meg. Tehát akár élünk, akár meghalunk, az Úréi vagyunk." Ugyanezt az 1Kor 3,23 így mondja: „Ti viszont a Krisztuséi vagytok." Mivel ez megáll, ezért minden vigasztalást egybefoglal az, hogy én az övé vagyok.

Ezután két kitételt olvashatunk:

a) „Ő drága vérével minden bűnömért maradéktalanul megfizetett, és az ördög hatalmából megszabadított..."

b) „Ezért Szentlelkével bizonyosságot ad örök életemről, és szív szerint hajlandóvá és késszé tesz arra, hogy szüntelenül neki éljek."

Ezeknek a kijelentéseknek az egyike teljesen az *„ő drága vére"*, második pedig *„[az ő] Szentlelke"* fogalmak köré szerveződik. Ez a szembeállítás olyan forma, amely a Kátéban többször visszaköszön (vö. 69–74. és 86. kérdések). A vér és a Lélek teszik őt vigasztalóvá, mint olyat az én életem és halálom vigasztalójává is. Ez esetben az ő értünk végzett objektív tetteiről, de a rajtunk és bennünk véghez-

vitt szubjektív tettéről is szó van. Az evangélium vigasztalása abban áll, hogy mindkettőről, azaz Jézus Krisztus személyének és művének *egészéről* beszél.

I. A kísértésben való kitartás *objektív alapja*, a „csak azért is" kitartás, bátorság és vidámság oka abban áll, hogy Jézus Krisztus vére által, azaz életének odaáldozásával helyreállította az Isten és ember között megromlott rendet. Objektív szempontból kísértésünk oka ennek a rendnek a felbomlása és az, hogy az Isten és ember közötti béke megromlott. Az ember bűnössé vált. Isten gyalázója és ellensége lett.

Bűnösként azonban az ember *elveszett*, a halál foglya. Istent nem lehet megcsúfolni, a bűnös ember az ördög hatalmába került, *idegen* kézbe tehát, amelyben élete nincs jó helyen. Az istenellenes erőtérbe került, és ezzel az emberellenesség terébe is. Jézus Krisztusban ez a megsérült emberi jog is helyreállíttatott, amennyiben minket ettől a hatalomtól megszabadított. Ezzel az ember ismét egy olyan helyre került, ahol élhet, és képes is élni. Olyan védettséget és óvást élvez, a szabadság olyan fokát tapasztalja meg, amelyben „mennyei Atyám akarata nélkül egy hajszál se hullhat le fejemről, sőt mindennek üdvösségemre kell szolgálnia". Ez tehát az ember joga, amely újra érvényre jut, oly módon, hogy az ember objektív szempontból teljes védettségben levőként tapasztalhatja meg önmagát. „Annak pedig, aki elküldött engem, az az akarata, hogy abból, amit nekem adott, semmit se veszítsek el" (Jn 6,39). Másfelől: „Azt pedig tudjuk, hogy akik Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál" (Róm 8,28).

Werner Bergengruen *Schutzbrief* (Menlevél) című költeményében az embernek ezt a védettségét és megóvott voltát nagyon szépen kifejezi:

Ezen levél megíratott
hitben, reményben, szeretetben.
S hogyha otthonodban megtartod,
nem veri jég vetésedet,
cseresznyédet a seregély,
meződet víz nem rontja el,
gonosz száj meg nem rágalmaz,
s gyermeked lázban nem fetreng.
A tűz és éhség elkerül,
vállad s térded nem rokkan meg,
s a sötét melankólia
kísértete sem kerülget.
A patkányok és kukacok
füstölt húsod és lisztedet
megkímélik, s nem rontják meg.
A rozsda, tolvaj és a rendőr
elkerüli a házadat,
a lábad kőbe nem sérül meg,
hólyagod s veséd ép marad.
Isten megőriz tégedet,
s vigyázza minden utadat.
Ezen levél megíratott
hitben, reményben, szeretetben.
S mit tartalmaz?
Hogy én az Istené vagyok,
Ragyogó trónja váram s gyámolom.
Krisztus szent teste és a vére
én páncélom és sisakom.
Életemre senki sem törhet,
sem gránátok, sem repeszek,
a vastól, s ólomtól megőriz,
méreg s bilincs éntőlem messze lesz.
A halál megvallat keményen,

de útján áll az akadály,
körbevehet bár tűzveszély,
s már-már benyelhet keserű dagály.
De nem borít el teljesen,
én Istenem megőriz engem.
Minden nyomor reám szakadhat,
győzni nem fog énrajtam egy sem,
minden kínok megérinthetnek,
véget nem vetnek életemnek.
Az éjszakát bár átvirrasztom,
s aggódva számolom napom,
a reggelt úgyis én megélem.
S bár életemre sokan törnek,
titkos rejteken csapdát vetnek,
fejemnek egy hajszála sem
görbülhet meg e cselvetésben.
Én élek, s így most ezután
a világ nem vesz erőt rajtam,
mindennek rendbe állni kell
Isten szavára s én javamra.
Ezen levél megíratott
hitben, reményben, szeretetben.
Mást írni nem is kell tovább,
csak hadd maradjak Istennel töretlen.

II. A vigasztalásnak ezzel az objektív alapjával a vigasztalás *szubjektív alapja* áll szemben, miszerint a kísértésben mégiscsak tartsunk ki, legyünk bátrak és vidámak, ezt pedig az ő Szentlelkének köszönhetjük. A Szentlélek Isten maga az, aki bennünk munkálkodik és tanúságot tesz. Ő az, aki az embert a Jézus Krisztus által helyreállított szabadság rendjébe helyezi. „Őbenne pedig titeket is... eljegyzett pecsétjével, a megígért Szentlélekkel" (Ef 1,13).

a) Jézus Krisztus Szentlelkével *bizonyosságot ad örök életemről.* A bűnös ember félelemben él, és félve néz jövője felé, mert azt legkomolyabban veszélyeztetve látja. A szétrombolt rendben élő ember *aggódik* az eljövendő miatt. Mert megjön – a halál. Ez az árnyék vetül életünkre, és minden új reggel beköszöntét gondterheltté teszi. Jézus Krisztusban a szétrombolt rend, a megromlott emberi jog újra helyreállíttatik. Ezzel azonban az ember olyan helyre kerül, ahol élhet, és szabad is élnie. Ilyenformán megőrizve, védelmezve és megóvva állíttatik a szabadságba, „hogy Atyám akarata nélkül egy hajszál se hullhat le fejemről, sőt mindennek üdvösségemre kell szolgálnia". Ez az embernek az a joga, amely újra érvényre jut.

Ezzel azonban az emberi életnek az a vonatkozása, amelyben ő él, és amelyet az aggodalom határoz meg, nemcsak megenyhül, de teljességgel át is változik. Amennyiben Jézus Krisztus nekem Szentlelkével az örök élet felől bizonyosságot ad, az én időben való életem is ennek a bizalomnak a jegyében állhat, és az „örök élet reggele, fény a véghetetlen fényből" mindennapi idői világomban is megjelenhet. A „ne aggódjatok a holnapért" tárgytalanná vált. „Őbenne kaptátok a Szentlélek pecsétjét." Ez érvényes immár, éspedig véglegesen, lezáró értelemben

b) *Hajlandóvá és késszé tesz arra, hogy neki éljek.* A Szentlélek által egy egyszerű, de nagyon világos *irányt* vesz az emberi élet. A „hajlandóvá és késszé tesz" nem azt jelenti, hogy szent vagy hős leszek. A Heidelbergi Káté nem használ nagy szavakat. Tisztán és tartózkodóan beszél: „Istenben való szívbeli öröm Krisztus által és az Isten akarata szerinti jó cselekedetekben gyönyörködő szeretet" (90. kérdés). A Szentlélek által megelevenített új embert ez jellemzi. A 114. kérdés „komoly szándékról" beszél, a 115. pedig még visszafogottabban fogalmaz, mikor azt mond-

ja: „szüntelenül törekedjünk". Mindkettőt együtt kell itt látnunk: a kifejezés egyszerűségét, ugyanakkor azonban annak a meghatározó jellegét, amiről itt szó van: „akiket Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai" (Róm 8,14). Ez Jézus Krisztus műve, vigasztalásunk az életben és a halálban, az evangélium tartalma.

2. Kérdés: Mit kell tudnod ahhoz, hogy ezzel a vigasztalással boldogul élhess és halhass?
Először azt, hogy milyen súlyos a bűnöm és nyomorúságom.
Másodszor azt, hogy miképpen szabadít meg Isten a bűnből és nyomorúságból.
Harmadszor, hogy szabadításáért milyen nagy hálával tartozom Istennek.

A második kérdés megvilágítja a keresztyén tanítás értelmét, szándékát és felépítését úgy, amint az a Heidelbergi Káté szerzőinek szeme előtt lebegett. A vigasztalás elfogadásához és ahhoz, hogy a vigasztalással élhess és halhass, egy biztos *ismeretre* van szükség. A vigasztalást fel is kell fogni, tehát értelmünkhöz is szól. Bármilyen hatalmas és titokzatos is az egy vigasztalás, de mégsem irracionális. Valamit itt meg kell *ismerni*, tehát valamit *tudni* kell. Áll ez nemcsak némely tudós teológusokra, vagy egyes különösen intellektuális beállítottságú emberekre, hanem mindenkire. A Heidelbergi Káté e tekintetben is egyértelmű. A 6. kérdés értelmében az ember elsősorban arra teremtetett, „hogy teremtő Istenét igazán megismerje". „Isten igéjét tanulnunk" kell (103. kérdés). A hit „ismeret, amelynél fogva mindazt igaznak tartom, amit Isten az ő igéjében nekünk kijelentett" (21. kérdés). Isten nevének megszentelése a maga komolyságában azt jelenti, „hogy téged igazán megismerjünk" (122. kérdés). A vigasztalásban való élet tehát a Káté értelmében, és talán kimondhatjuk, hogy a Róm 12,1

értelmében is *logiké latreia,* „okos (értelmes) istentisztelet" oly bizonyosan, amennyire az evangélium vigasztalása Isten vigasztalása is. Ahol azonban Isten színre lép, színre lép a bölcsesség is, és ennek megfelelően az emberi oldalon az ismeret és a tudás. Ez a vigasztalás a *teljes* emberre vonatkozik, tehát a megismerőre is.

A második kérdés a keresztyén tanítás vázlatát adja. Nem kizárt, hogy valami hasonlót az első kérdés alapján is fel lehetne építeni, de a Káté nem ezt az utat választja. Felmutat három vonalat, amelyek mentén tovább kell építkezni: az ember saját vétke miatt *szükségben* van, minden érdeme nélkül *megtartatik,* és ezért szabad szolgálatkészségre *hívatik el.* „Mert valamikor mi is esztelenek, engedetlenek, tévelygők voltunk, különféle kívánságok és élvezetek rabjai, gonoszságban és irigységben élők, egymástól gyűlöltek és egymást gyűlölők. De amikor megjelent a mi üdvözítő Istenünk jósága és emberszeretete, nem az általunk véghezvitt igaz cselekedetekért, hanem az ő irgalmából üdvözített minket újjászülő és megújító fürdője a Szentlélek által, akit kitöltött ránk gazdagon Jézus Krisztus, a mi Üdvözítőnk által, hogy az ő kegyelméből megigazulva reménységünk szerint részesei legyünk az örök életnek" (Tit 3,3–7). „A Krisztusnak szenvednie kell, de a harmadik napon fel kell támadnia a halottak közül, és hirdetni kell az ő nevében a megtérést és a bűnbocsánatot minden nép között, Jeruzsálemtől kezdve" (Lk 24,46–47). „Ti vagytok erre a tanúk." Nyomorúság, figyelmeztetés és hála: mindezek benne foglaltatnak a vigasztalásban.

4.§ ISTEN VÁDJA
(3–9. KÉRDÉS)

Azáltal, hogy Jézus Krisztus Istent mindenekfelett, felebarátait pedig önmagához hasonlóan szerette, nyilvánvalóvá válik, hogy az ember már kezdettől fogva egész életében mindenfajta alap és mentség nélkül ennek az ellenkezőjét teszi. Mindezzel Isten jogát sérti meg. Azonban már maga az is vigasztalás, hogy ezt a vádat Jézus Krisztus emeli.

„Első rész. Az ember nyomorúságáról." Először is általános értelemben feltűnő, mennyivel rövidebb ez a rész a következő kettőnél. Ez nem esetleges, és nem is lényegtelen. „Mert csak egy pillanatig tart haragja, de egész életen át a kegyelme" (Zsolt 30,6). Vagy máshol: „Túláradó haragomban egy pillanatra elrejtettem előled arcomat, de örök hűséggel irgalmazok neked – mondja megváltó Urad" (Ézs 54,8). Amit a 3–9. és 10–11. terjedő kérdések megfogalmaznak, az – mint már megállapítottuk – a vigasztalás körébe tartozik. Nem valamifajta más és idegen forrásból, hanem az egy keresztyén igazságból táplálkozik, és éppen ezért nem szabad elvontan kifejteni azt. Pontosan a keresztyén, pontosan a hívő ember az, az örök ember, akiről itt szó van. Az ember kiinduló helyzetéről van itt szó, amelynek Jézus Krisztushoz van köze. Ezt az igazságot nem a hitetlen ember fogja felismerni, nem az újjászületés előtti ember látja meg, hanem az az ember, aki az örömüzenettel már találkozott, és megtapasztalta a kegyelmet. Ő tud az ember nyomorúságáról. Az a határozott nem, erre az

emberre nézve, amelyet az 5., 6. és 9. kérdések megfogalmaznak, csak ama utolsó fórum felől lehetséges, ahonnan nézve aztán persze nem lehet ez az utolsó szó. Az evangélium felől nézve ugyanis az ember soha nem pusztán önmagában áll, hanem úgy jelenik meg, mint Megváltójának tulajdona.

3. Honnan ismered meg nyomorúságodat?
Isten törvényéből.

4. Mit követel tőlünk Isten törvénye?
Krisztus az, aki megtanítja nekünk a törvény lényegét Máté evangéliuma 22. részében: „Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez az első és nagy parancsolat. A második hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint magadat. E két parancsolattól függ az egész törvény és a próféták."

A 3–9. kérdések arról a vádról szólnak, amely alatt az ember áll. Isten igéje vádolja őt, hogy a jogot, azt a rendet, amely közte és Isten közt fennállt, megtörte és elpusztította. Ez nyomorúságának alapja. Pontosan azok, akik Istennek erről az igéjéről tudnak, akik hajlandóak és készek azt hallani, akik az életbeli és halálbeli egyetlen vigasztaláshoz igazodnak, ők azok, akik tudják, hogy Isten jogát megsértik (60. kérdés). Azokat vádolja lelkiismeretük, akik felismerik: „legkiválóbb cselekedeteink is tökéletlenek és bűnnel szennyezettek" (62. kérdés), és „napról napra növeljük bűnünket" (13. kérdés). Ugyanakkor „a legszentebbek is csak kezdők az engedelmességben" (114. kérdés), mert minket gonosz hajlam bénít (126. kérdés), és éppen ezért az Úr asztalához csak azok járulhatnak, „akik bánkódnak bűneik miatt" (81. kérdés).

5. Megtarthatod-e mindezt tökéletesen?
Nem, mert természetem szerint hajlamos vagyok Istent és felebarátomat gyűlölni.

Egyáltalán szóba sem jöhet, hogy az ember az Isten törvénye által megállapított jogot teljességgel betartsa. Sokkal inkább annak radikális megsértőjével van dolgunk, aki „hajlamos Isten és a felebarát gyűlölésére".

6. Vajon Isten teremtette volna az embert ilyen gonosszá és romlottá?
Nem. Isten az embert jónak teremtette, saját képére, azaz igazságosságra és valóságos szentségre alkotta, hogy teremtő Istenét igazán megismerje, szívből szeresse, vele örökké boldogan éljen, őt dicsérje és magasztalja.

Ez az állapot azonban nem Isten teremtésén alapszik. Isten az embert jónak teremtette (1Móz 1,31), „hogy teremtő Istenét igazán megismerje, szívből szeresse, vele örökké boldogan éljen, őt dicsérje és magasztalja". Ez a *szövetség* isteni jogrendje, amelyen az ember létének alapja nyugszik.

7. Akkor hogyan fajult az ember ilyen gonosszá?
Első szüleink, Ádám és Éva az Édenkertben bűnbe estek, és engedetlenné váltak. Emiatt a mi természetünk úgy eltorzult, hogy minden ember bűnben fogantatik és születik.

Az ember jogsértése a szövetségből való akaratlagos *kiesésén* alapul, amely által az ember engedetlenségéből kifolyólag belépett a történelembe, és a bűn önmagába véve képtelen helyére állt.

8. Annyira megromlottunk tehát, hogy minden jóra képtelenek, de minden gonoszságra kaphatók vagyunk?
Igen, hacsak Isten Lelke újjá nem szül minket.

Így tehát az emberiség minden egyede képtelen a jóra, de hajlamos minden gonoszra. „Új kezdetre" lenne szükség, hogy ez megváltozzon.

9. Nem jogtalanság-e az emberrel szemben, hogy Isten a törvényben teljesíthetetlent követel tőle?
Nem, mert Isten úgy teremtette az embert, hogy teljesíthette azt. Az ember azonban, az ördög felbujtására, vakmerő engedetlenséggel megfosztotta magát is, utódait is az isteni adományoktól.

Az ember nem áltathatja magát azzal, hogy valamilyen történelmi hatalom uralma alatt áll, és nem cselekedhet másként. Isten az embert jónak teremtette, de ő szabadságát megtagadta és elveszítette.

Figyelemre méltó, hogy ebben az összefüggésben az ember gaztetteire való semmilyen olyan utalást nem találunk, amelyet a későbbi időkben bizonnyal beleírtak volna. Az ember már a 16. században sem volt angyal, és könnyű lett volna gaztetteit néven nevezni. Ezzel szemben csak annyit olvasunk róla, hogy alkalmatlan a jóra, hajlamos Istent és felebarátait gyűlölni. Akinek van füle a hallásra, hallja! Nem találunk ebben az összefüggésben azonban semmi említést azokról a jó és előnyös dolgokról sem, amelyek az emberrel kapcsolatosan talán elmondhatóak lennének. A tény, hogy az ember gonosz, önmagában áll, és ezt nem magyarázhatja vagy igazolhatja semmilyen történelemfilozófia.

Honnan származik ennek a vádnak a hitelessége és igazsága? Nyilvánvalóan, bizonyosan nem azokból a benyomásokból, amelyeket az emberekről nyerhetünk. Ezek a benyomások változnak. Ma sokkal világosabb, mint harminc vagy negyven évvel ezelőtt, hogy az ember pontosan alapjaiban nem jó, a humanizmus és kultúra álcája

szégyenletesen vékony, és nagyon kevés kell hozzá, hogy lepattogzódva egy embertelen, állati lényeget hozzon napvilágra. Világosan látnunk kell azonban azt is, hogy ez a mai látásmód is változhat. A harmincéves háború idején mindenki meg volt győződve arról, hogy az ember nem jó, és éppen ezért a vele szemben megfogalmazott vád jogos. 1648-ban ez a háború véget ért, és már annak az évszázadnak a végén Leibnitz iskolát alapított, amelynek sugárzó optimizmusa átvezetett a 18. század emberi jóságról és erényességről vallott felfogása felé. Ilyenformán a római katolikus és a humanista látásmód megegyezik abban, hogy túlságosan is sokat mondunk, amennyiben az embert úgy jellemezzük, mint aki képtelen minden jóra, és természet szerint Isten és felebarátainak gyűlölésére hajlamos.

Ez a vád azonban nem valamifajta vitatható meglátásokból és benyomásokból táplálkozik. Alapja egészen máshol van. Nem emberi vádról van szó, hisz a 3–9. kérdések állításai nem optimizmusból vagy pesszimizmusból fakadnak, hanem Isten törvényének meghallásából. Minden azon múlik tehát, hogy mind az ember egykori enyhébb megítélése, mind a mi mostani szigorúbb látásunk ezzel a törvénnyel áll szemben. Ebben az összefüggésben születik meg a döntés: az ember gonosz. „A harag fiai voltunk" (Ef 2,3). „Nincsen igaz ember egy sem" (Róm 3,10). „Az ember szívének minden szándéka és gondolata szüntelenül csak gonosz" (1Móz 6,5). „Mindenki vétkezett, és híjával van az Isten dicsőségének" (Róm 3,23). „Mindnyájan tévelyegtünk" (Ézs 53,6). „Ami testtől született, test az" (Jn 3,6). „Minthogy a test törekvése ellenségeskedés Istennel, mert az Isten törvényének nem veti alá magát, és nem is tudja magát alávetni" (Róm 8,7). „Ember... úgy issza az álnokságot, mint a vizet" (Jób 15,16). Ez tehát az ember, de nem valamifajta önértékelés, hanem annak alapján, amit Isten mond róla.

Azonban mi *Istennek az a törvénye*, amely így vádolja az embert? Hol és hogyan hallható az? Nem vághatjuk rá túlságosan gyorsan: a *lelkiismeretben*, de sajnos még csak a *természetjogra* sem hivatkozhatunk. Az általános természeti törvény, amelyet magunkban hordozunk, nem vádol így bennünket. Kátének azonban a Szentírásban foglalt isteni törvényre mutat. A *Tízparancsolatról* beszél tehát? Igen, erről van szó, de itt meg kell gondolnunk, hogy ez a Tízparancsolat a *kegyelmi szövetség* rendjét biztosítja. Itt, a szövetségen belül érvényes a két tábla. Itt, és csak itt mutatkozik meg, hogy az ember Isten ellensége. Mert mit is tud az ember bűnéről, ha nem tud Isten kegyelméről? A Tízparancsolat Isten népének adatott, életrendet jelentve azok számára, akiknek Isten szeretetét és kegyelmét megmutatta. A kegyelmi rend lényege szerint ugyanis Jézus Krisztus. Ezért utal rá az 5. kérdés. Krisztus nemcsak az Ószövetséget értelmezte és ismételte, de ő volt az, aki a parancsolatokat személyében betöltötte. Ő az, aki Istent és az embereket szerette, és az Isten és az ember közötti jogrendet helyreállította. Így „Krisztus az, aki megtanítja nekünk a törvény lényegét". Benne Isten közelít az emberhez, és az ember Isten oldalára lép, mindkettő a 113. kérdés értelmében teljességgel végbemegy. Ha tehát a törvényről beszélünk, ezzel van dolgunk. A törvénnyel mint valóságos másik féllel, amelyre nézve az 1Móz 1,31 állítása igaz. „Minden általa lett, és nélküle semmi sem lett, ami létrejött" (Jn 1,3); Kol 1,16k; Zsid 1,2. Ne felejtkezzünk el ebben az összefüggésben arról sem, hogy a 8. kérdés az Ézs 53-at idézi: „De az Úr őt sújtotta mindnyájunk bűnéért." Ő a mi vádlónk, maga az Isten kegyelme személyesen! És mivel ő a vádló, Isten vádja kikerülhetetlen, éppen ezért érvényes mindenfajta változó, emberi meglátások és vélemények között, és azoknak ellenére is.

Ha tehát azonban ez a vád, amelyet a 3–9. kérdések megfogalmaznak, Krisztus felől nézve érvényes, és a kegyelem kijelentéseként kell értenünk, nem tekinthetjük már absztrakt vádnak, nem érint minket öldöklő törvényként, hanem telve van az evangélium titokzatos vigasztalásával. Aki bennünket itt vádol, nem akar nekünk rosszat, ő nem egy idegen, és ha ellenségei vagyunk is, ő nem a mi ellenségünk. Hűségének nincsenek határai. Már ezen a helyen is az 52. kérdés súlyos felismerését kell hangsúlyoznunk: „fölemelt fővel várom a mennyből azt a bírót, aki azelőtt értem Isten ítélőszéke előtt állt". Ez a 3–9. kérdésekben megfogalmazott vádat nem gyengíti. Minden, ami az emberrel szemben elmondatik, jogos. Azonban Isten szeretete az, amely lángol, és éppen ezért ez a fájdalmas lángolás, ez a vád pontosan mivel nem önvád, a 2Kor 3,18 összefüggésében értelmezendő: „Mi pedig, miközben fedetlen arccal, mint egy tükörben szemléljük az Úr dicsőségét mindnyájan, ugyanarra a képre formálódunk át az Úr Lelke által dicsőségről dicsőségre."

5.§ ISTEN ÍTÉLETE
(10–11. KÉRDÉS)

Amennyiben Jézus Krisztus az ember helyett elszenvedte az elvettetést és kárhozatot, melynek az ember a bűn miatt mentség nélkül alávettetett, személyében az is világossá válik, hogy az ember a maga jogának érvényesítését Istennél önhibájából eljátszotta. Mindazáltal maga az is vigasztalás, hogy Jézus Krisztus az, aki ezen ítéletet kimondja.

10. Büntetlenül hagyja-e Isten ezt az engedetlenséget és lázadást?
Isten rettenetesen haragszik mind az örökölt, mind az általunk elkövetett bűnök miatt, és igazságos ítéletével időleges és örök büntetéssel sújtja a bűnt, amint meg van írva: „Átkozott, aki nem tartja meg ennek a törvénynek az igéit, és nem aszerint cselekszik!"

11. Hát nem irgalmas-e az Isten?
De, Isten irgalmas szívű, ám igazságos is. Igazsága pedig azt követeli, hogy a bűnt, amely Isten elleni felségsértésnek minősül, a legnagyobb, azaz testi-lelki örök büntetés sújtsa.

A vád, amelyet a 3–9. kérdések megfogalmaznak, *Isten* vádja. Mivel pedig Isten vádjaként igaz, követi az *ítélet,* amely az embert bűnösnek mondja ki, és kilátásba helyezi a *büntetést,* amelynek könyörtelenül alávettetik. Amennyiben az ember Isten jogát megsérti, eljátssza saját jogát is. Erről beszél a 10. kérdés. Az embernek teremtéstől fogva egy joga van, hogy Isten gyermekeként, Isten előtt és Istennel éljen. Ezt azonban eljátszotta azzal, hogy oda állt, ahonnan csak a szakadékba eshetett. Isten emberekkel szembeni jósága

és irgalma nem zárja ki, sőt éppenséggel magában foglalja azt a következményt, hogy az ember önmagában elveszett. Ebben áll tehát az ember nyomorúsága. Isten jósága nem lenne irgalom, ha nem lenne egyben igazságosság is. „Isten irgalmas szívű, ám igazságos is" (11. kérdés). Ez a két állítás összetartozik: Isten irgalmas, amennyiben igazságos is. Ha Isten joga megtörik, az ember joga is véget ér. Ilyen szoros, ilyen belsőséges az Isten–ember viszony. Ha Isten nem akarja az ember eltorzult jogát helyben hagyni, helyre kell állítsa a maga isteni jogát is. A Róm 5,12 megállapítása, miszerint a halál a bűn által jött a világba, igaz és érvényes. „Istenem, te nem leled örömöd a bűnben, nem talál otthonra nálad a gonosz" (Zsolt 5,5). Isten dicsősége, de az ember üdvössége is attól függ, hogy a rend megsemmisítése nem elhordozható, tehát a megbocsátás nem a vétektől való eltekintést jelenti. A pusztítást pusztításként kell láthatóvá tenni és ilyen módon megszüntetni. Isten „rettenetesen haragszik". Isten „örök haragjának súlyáról" szól a 14., 17., 37. kérdés. A keresztyén egyházban és teológiában Isten haragjának ilyen megfogalmazása időről időre csodálkozást és bosszúságot támasztott. Némelyek úgy gondolták, hogy az Írást ezen a ponton javítani kell, mert méltatlan Isten haragjáról beszélni. Különösen Albrecht Ritschl igyekezett a problémát a fogalom művészi egzegézisével kiküszöbölni. Ez azonban lehetetlen vállalkozás, és ellentmond az evangélium értelmének. Amennyiben ugyanis a Szentírás és ehhez kapcsolódóan a Heidelbergi Káté Isten haragjáról beszél, ezzel arra utal, hogy Isten él, az emberhez közel van, az ember élete érinti őt, éspedig olyan közelről, hogy „legmagasabb méltóságát" sérti. Amennyiben Isten az emberrel a kegyelem szövetségére lépett, olyan közel jött hozzá, hogy az, ami az ember maga és amit tesz, az érinti őt, és így az emberrel szemben sebezhetővé válik. Az ember léte és cselekedetei Isten szívéig hatolnak. Így értelmezve az

Isten haragjáról szóló ige vigasztalással és evangéliummal teli, teljes örömüzenet, még akkor is, ha igaz és érvényes, hogy Istennek ez a szenvedése hatalmas cselekedet és emésztő tűz is egyben. Isten, aki az emberek Ura, védekezik az emberi ellenségesség ellen. Egy puszta eltekintő megbocsátás nem lenne sem hozzá méltó, sem nem szerezne üdvösséget az embernek. Ez egy olyan isten kegyetlensége és közömbössége lenne, aki valójában nem is Isten.

A 10. kérdés Isten *átkáról* beszél. A fogalommal a 29., 39. és 52. kérdésben is találkozunk. A bibliai nyelvhasználatban e szó jelentése éppen olyan egyszerű, mint amilyen radikális. A Biblia szerint ha valakit megátkoznak, egész egyszerűen annyit tesz: már nincs belül, hanem kívül van valamin. Ő, aki Isten szövetségéhez tartozott, arra ítéltetik, hogy nem odatartozóként éljen, kiközösített legyen. Az átok a kiválasztott elvetését jelenti, eltávolítást az Isten színe elől, utalást a teremtés árnyékos és éjsötét oldalára, amely a káosz felé fordul. A kiutasítás, az alap és lehetőségek nélküli lét egy oly teremtmény számára, amely arra teremtetett, hogy világosságban éljen! Nem az ember megsemmisítéséről van itt szó, nem a létből való elengedésről, sokkal inkább az arra való utalásról, hogy van egy, a tagadásban megmutatkozó lét, az a terület, amelynek Isten már a teremtéskor a világosság és sötétség egymástól való elválasztásakor hátat fordított. Az Ószövetség ezt a létet mint a *seól*ban való árnyékléteت nevezi meg, az Újszövetség úgy beszél erről, mint „pokoli kínok és fájdalmak" (44. kérdés) között zajló létről. Olyan lét ez, amely Isten ellenségeinek sajátja, az ember léte akkor, amikor a bűn embertelenné tette, annyira, hogy az ember már csak eljátszott emberi életében létezhet. Ez az ember nyomorúsága. A 3–9. kérdések ennek a nyomorúságnak az alapjáról beszélnek. Itt a 10–11. kérdések az embernek azt az állapotát mutatják be, amely vétke alapján számára nem

kikerülhető. Miután ebben az örök bukás és a [kegyelemből való] kiesés csak megígértetik, amely az ember életét annak vége felől nézve beárnyékolja, ez az [az állapot], amely az embert mélységesen vigasztalásra szorulóként mutatja be.

Honnan tudunk Istennek erről az ítéletéről, rettenetes haragjának nyilvánvalóvá leteléről, az ember Isten átkának alávetett létéről? Létezik-e valamifajta kiábrázolása ennek a ténynek az emberi életben, talán a mi személyes helyzetünkben vagy az egyetemes helyzetben? Ezek a nézőpontok változnak meg úgy, amint azt már az ember jóságával és gonoszságával kapcsolatosan kifejtettük. Voltak idők, amikor az átok, a pokoli félelem és kín teljességgel idegenül csengtek, és azokat középkori képzetekként utasították vissza. Voltak azonban más idők is (és mi talán éppen egy ilyen „más időben" élünk), amikor nagyon jól tudtuk, hogy mit jelentenek ezek a fogalmak, mert Isten rettenetes haragját megélhettük. Azonban az ő haragjának és átkának igaz és valós ismerete, a pokoli félelem és fájdalom igaz belátása olyan módon meg kellene rázza az embert, hogy az életének és létének, de gondolkodásának alapjait is megváltoztassa. Olyan iszonyatot kellene előhívjon, amely az embert addigi helyzetéből teljességgel más állapotba helyezné át. Ahol ebből semmi nem érezhető, ott óvatosnak kell lennünk annak kijelentésével, hogy már tudunk valamit Isten haragjáról és a mi vétkeinkről. Az emberi élet szemeink elé táruló nyomorúsága és az ez által kiváltott megrázkódtatásunk, amint azt Jaspers az úgynevezett „határhelyzetben" felismerni véli, ehhez még csak nem is közelít. Hogyne ismernénk mi ilyesmit a mai Közép-Európában! Ezekben az években egész népek kerültek ilyen „határhelyzetbe"! A Biblia is tud az egyének és népek ilyen helyzetéről, beszél éhínségről és földrengésről, háborúról, tömeghalálról mint isteni ítéletről, de azt is el tudja mondani, hogy Istennek ezek az

ítéletei jönnek és mennek, de bennük semmi nincsen abból az igazi és utolsó emberi megrázkódtatásból, abból az alapvető változásból. Tegyük fel magunknak a kérdést: Mit jelentenek azok a szenvedések, amelyeket az emberi nem az utóbbi években megélt, a mi személyes gondolkozásunkra és létünkre nézve? Nem úgy jártunk-e, mint Samária és Jeruzsálem annak idején: Isten ítéletei megérkeztek, olyan dolgok történtek, amit harminc évvel ezelőtt lehetetlennek tartottunk hatmillió zsidót megöltek, az égből tűz hullott alá, egész népeket vetettek száműzetésbe, az emberiséget mindenfajta szükség és iszonyat sújtotta. Mindezek azonban jöttek és mentek, mint amikor a szél a virágokat és a füvet meginгatja, azok egy ideig meghajolnak, de amint a szél alábbhagy, újra felegyenesednek. Tudunk-e egyetlen olyan emberről is, aki alapvetően megváltozott volna a lehulló bombák hatására? Ha még egy kicsit rosszabb lenne, mint volt, úgysem változtatna alapjában semmit. Atombombával elérni az emberek megváltozását és újjá lételét? Ezt abszurd még csak elgondolni is!

Isten ítéletei nyilvánvalóan csak egy teljesen más összefüggésben hatékonyak. Igazi, valóságosan megrázó hatásuk nem önmagukban van, és nem is a történtekben rejlik, akkor sem, ha bármilyen nagy a szükség, vagy a katasztrófák mégoly rettenetesek lennének is. Sokkal inkább ott történik változás, ahol viharban és ítéletidőben, de talán mégis inkább a csendes suttogásban meghallják *Isten* szavát. Leomló házak és beomló falak nem Isten szavai. Isten Igéje Jézus Krisztus, vagy ha ő nem Isten szava, akkor csak annak a sok szónak az egyike, amelyek jönnek és mennek. Mivel azonban Jézus Krisztus az [Isten egy Igéje], ezért az is világos: Isten igéje ítéletet mond a bűnös ember felett. Ez a szó mutatja fel számunkra Isten haragjának súlyát, a pokoli félelmet és szenvedést, amelynek az ember kétség-

kívül kiszolgáltatott. Isten igéjének meghallása annyit tesz: abba a helyzetbe állni, amelyet a „határhelyzet" elnevezés túlságosan is enyhén fogalmaz meg. Az ember Isten színe elé állíttatik, mint annak ellensége, mint ellene lázadó.

Ismeretünk igaz voltának feltétele lehet, hogy ez az ismeret önmagába zárja-e mindezt, hogy elveszettségünket és kárhozatunkat szemünk elé idézi-e oly módon, hogy nem vagyunk képesek attól megszabadulni. Nem kerülhetjük meg ezt úgy, ahogyan korunk katasztrófáit megkerültük, amelyeket egy modern színdarab ezekkel a szavakkal ír le: „Még ez egyszer megúsztuk." Itt ezt „nem ússzuk meg", hanem Isten igéjének ismerete megbéklyóz bennünket. Pál apostol az „értelem fogságáról" beszél. A Káté azonban a bűn ismeretéről és az isteni ítéletről csak ott beszél, ahol Jézus Krisztusról szól. Benne lesz ez nyilvánvalóvá. Ő az, akiben Isten haragja is nyilvánvalóvá lesz. Ő az az ember, aki ezt a súlyt hordozta és elhordozta. Jézus Krisztus „nem úszta meg". Ha tehát mi keresztyének ehhez a Krisztushoz tartozunk, mi sem ússzuk meg, mert őt nem kerülhetjük meg. Úgy áll előttünk, mint az elvetett. „Ő bűnhődött, hogy nekünk békességünk legyen" (Ézs 53,5). Miután pedig [a mi békességünk] rajta nyugszik, megköttettünk arra nézve, hogy azt benne és ott komolyan vegyük. Egyetlenegy hely létezik, ahol Isten haragja emésztő tűzként megmutatkozott, és ez a Golgota. Ott vált nyilvánvalóvá Istennek az ember felett való ítélete.

Azonban Jézus Krisztusban válik nyilvánvalóvá, hogy Istennek ezt az ítéletét nem lehet *utolsó* szóként értelmezni. Amit az egzisztenciálfilozófusok bölcsessége az emberi létről utolsó szóként el tud mondani, az Istennek hála nem az utolsó, de éppoly ideiglenes, és végső fokon irreális kijelentés, akár az ókori sztoikusok bölcsessége. Az ember Jézus Krisztusban megismert nyomorúsága nem lemon-

dáshoz vezet bennünket. Felmutatja előttünk az emberi nyomorúságot, mint utolsó előtti valóságot, felmutatja az ember létét Isten haragja alatt, ez az ember azonban mégsem elveszett. Az evangélium „mély és titkos igenjéről" szól ez a nem, mert a kegyelmes Isten jelenlétének vigasztalásával teljes. Ő azt hordozta el, amire mi rászolgáltunk. Ez az isteni ítélet, amely a Golgotán válik nyilvánvalóvá. Pontosan ott, ahol mi az elveszettet, elkárhozottat, jogvesztettet látjuk, állíttatik helyre és jut érvényre az ember joga Isten színe előtt. Ez a reális vigasztalás az utolsó szó Isten lángoló haragjában. Így kell az ember nyomorúságát érteni, és így olvassuk a Káté 10. és 11. kérdéseit. Vigasztalás, hogy Jézus Krisztus az, aki az isteni ítéletet az ember felett kijelentette.

Különösen figyelemre méltó, hogy itt csak az emberi nyomorúság objektív oldaláról van szó. Jó néhány szubjektívumot is el lehetne mondani annak az embernek a nyomorúságáról, aki a Szentlélek nélkül kell éljen, és ezért nem hajlandó Istent életével szolgálni és dicsérni. A Káté fejtegetései azonban az isteni és emberi jog kérdésénél megállnak. Ez elégségesnek tűnik, és valójában elégséges is. Minden más, amit az emberi nyomorúságról el lehet mondani, benne foglaltatik abban, hogy ez a jog megsérült és elpusztult. Ezért lehet az ember nyomorúságáról szóló rész ilyen vigasztalóan rövid. Jó lenne azonban, ha a prédikációk is azt a fajta mértékletességet és önkorlátozást gyakorolnák, amit a Káté ezen a helyen felmutat. Az emberi nyomorúságról való beszéd könnyen vég nélkülivé válhat, azonban Istennek hála az nem végtelen. Ha a világ olyan benyomást nyer, hogy az egyház sóhajtozó és panaszkodó intézmény, ez prédikációink rossz arányainak köszönhető. Az emberi nyomorúság óceánjának van gátja, amely a hullámokat visszatartja és behatárolja. Ennek a prédikációk felépítésében is láthatóvá kell lenni.

6.§ ISTEN IGAZSÁGOSSÁGA

(12–18. KÉRDÉS)

Az ember által lerombolt rend az által állíttatik helyre, s az hárítja el az embert fenyegető veszélyt, hogy Isten az egy Jézus Krisztusban önnön és az ember jogáért is síkra szállt, és mind az ember üdvösségét, mind saját tisztességét bebiztosította. Az ember reménysége és minden vigasztalás alapja az, hogy ezen esemény Jézus Krisztusban ment végbe.

12. Bár Isten igazságos ítéletéből megérdemeltük az időleges és örök büntetést, hogyan szabadulhatunk meg attól és békülhetünk meg újból Istennel?
Isten igazságos követelésének maradéktalanul eleget kell tennünk, s ezért vagy nekünk, vagy másnak meg kell fizetnie.

A Káté második része „az ember megváltásáról" szól. Statisztikailag érdekes, hogy az egészhez viszonyítva a bevezető és annak részei hogyan viszonyulnak egymáshoz: kilenc kérdés taglalja az ember nyomorúságát, hetvennégy kérdés az ember megváltását, és huszonhat kérdés az ember háládatosságát.

A 12–18. kérdés egyfajta alapvetés, a 19–23. a hittel kapcsolatos bevezetés, a 24–25. kérdés Istent mint a hit tárgyának ősfogalmát taglalja, a 26–58. kérdés a hitvallással foglalkozik, az 59–64. összefoglalóan a hit kérdésével, míg a 65–85. kérdés a sákramentumok tanát taglalja.

A Heidelbergi Káté August Lang-féle kiadásában (HK 1907, LXXXIX old.) azt olvassuk, hogy a Káté egészéből a 12–18. kérdések minden kétséget kizáróan a leggyengébbek, mert

azok felépítése egy „rosszul építkező és tisztán teologizáló" jelleggel bír, és figyelmen kívül hagyja azon bensőségességet, amely Krisztus és hívő gyülekezete viszonyát jellemzi. Ez tárgyi szempontból szemlélve kétségkívül hibás megállapítás. A Heidelbergi Káté gondolkodása az ember megváltásának ismeretét csak látszólag vezeti le egy olyan posztulátumból, amely Jézus Krisztus valóságát feltételezi: ha létezik megváltás, miben áll az, és milyennek kell lennie a Megváltónak? Erre a kérdésre ez esetben Jézus Krisztus és műve csak esetlegesen adhatna konkrét választ. A Heidelbergi Káté ezzel szemben egész egyszerűen Anselmus és a Zsidókhoz írott levél útját követi: „Ezért mindenben hasonlóvá kellett lennie a testvéreihez" (Zsid 2,17) és „Mert ilyen főpap illett hozzánk" (Zsid 7,26). Mindaz, ami a kérdés és felelet szövegében a priori dedukciónak látszik, a kérdéshez csatolt *igehelyek* tanúsága szerint valójában az Ó- és Újszövetségben megbizonyított Krisztus-tény *elemzése*. Az igehelyek bizonysága a következőképpen épül fel: a 12. kérdéshez a Róm 8,3kk: Isten elküldte az ő fiát, hogy a törvény által megkövetelt *dikaióma* beteljesedjen. A 13. kérdéshez a Mt 6,12: „Bocsásd meg a mi vétkeinket..." A 14. kérdés kapcsán a Zsid 2,14kk-t idézik: Jézus Krisztusnak mint testvérünknek feladata az, „hogy halála által megsemmisítse azt, akinek hatalma van a halálon, vagyis az ördögöt; és megszabadítsa azokat, akik a haláltól való félelem miatt egész életükben rabok voltak". A 15. kérdéssel kapcsolatosan a következő igehelyekre hivatkoznak: 1Kor 15,21: „Mert ember által van a halál, ember által van a halottak feltámadása is"; Jer 23,6; 33,16: „Isten a mi üdvösségünk", ami Izráel, illetve Jeruzsálem neve lesz; Ézs 7,14: „Imánnuel"; 2Kor 5,21: „aki semmilyen bűnről nem tudott" és a Zsid 7,16: „főpap az örökkévaló élet ereje szerint". A 16. kérdéssel kapcsolatosan az 1Pt 3,18-at találjuk: „Mert Krisztus is szenvedett egyszer a bűnökért, az Igaz a nem igazakért." A 17. kérdéssel kapcsola-

tosan az ApCsel 20,28-at olvassuk: „Isten gyülekezete, melyet drága vérén váltott meg" és a Jn 1,4-et: „Őbenne volt az élet." Az Ézs 53 pedig a 15–16. és 17. kérdésnek is alaphangulatát adja. A kérdések és feleletek megfogalmazása és rendje alapján a Káté kétségkívül pontosan erre: a Krisztus-eseményre mutat. Ebben az ember megváltása nem tetszőleges vagy esetleges tényként nyugszik, hanem egy értelmes, szükséges és logikus történés *(logos!)*, amelyben az isteni tanácsvégzés bölcsessége nyilvánvalóvá lesz.

18. Ki az a közbenjáró, aki egy személyben valóságos Isten, és valóságos, tökéletesen igaz ember is?
A mi Urunk, Jézus Krisztus, akit az Atya teljes váltságul és igazságul adott nekünk.

„Váltságul és igazságul" – ezt úgy kell értenünk: „igazságosság által megváltva", hiszen itt nem két különálló aktusról van szó, hanem a megváltás egy aktusáról, amely a mi Urunkban, Jézus Krisztusban nekünk ajándékoztatik. Történik pedig mindez az Isten által kezdeményezett, saját és az ember jogának helyreállítási folyamatában. Istennek kijár, hogy Úrként ismerjék el, az ember pedig ez alatt az uralom alatt élhet. A bűn Isten és az ember jogát is veszélyezteti, és ezért Isten megváltó cselekedete mindkettőt helyreállítja. Isten a maga jogát és tisztességét úgy védelmezi meg, hogy ezenközben az ember meggyalázott jogát is felvállalja. Jézus Krisztus átvállalja az emberért való felelősséget Isten előtt, ő „megfizet" (12., 13., 16. kérdés). A bűnért elhordozza Isten haragját (14., 17. kérdés). Ő az, aki az ember rendellenes állapotát megszünteti, és ezzel Istent és az embert a maga jogaiba visszahelyezi. Amennyiben ez a Krisztus-eseményben történik meg, úgy ez a történés a mi megváltásunkként Isten irgalmas tette (11. kérdés), amely

által az igazságosságnak „elégtétel adatik" (12. kérdés). Innen nézve érthetőek a 13–17. kérdés fejtegetései.

13. Mi magunk meg tudunk Istennek fizetni?
Mi magunk semmiképpen. Ellenkezőleg: napról napra növeljük bűnünket.

Az ember nem képes Isten igazságosságának eleget tenni. Önmagától nem tudja sem a saját, sem az Isten jogát helyreállítani, hisz ő maga a pusztítás újra és újra visszatérő okozója.

14. Bárki más, aki hozzánk hasonlóan csupán teremtmény, megfizethet-e helyettünk?
Senki sem. Először is, Isten nem akar más teremtményt büntetni amiatt, amit az ember követett el. Másodszor, nincs olyan teremtmény, aki Isten bűnt gyűlölő haragját el tudná hordozni, vagy másokat attól meg tudna szabadítani.

Egy más teremtmény azért nem tud „megfizetni", mert az ember az istengyalázás tettese. Róla van szó, és tettéért felelnie kell. Másfelől azonban egyetlen teremtmény sem képes az isteni és emberi jogot teljesedésbe vinni.

15. Milyen közbenjárót és szabadítót kell tehát keresnünk?
Olyat, aki valóságos ember, de tökéletes és igaz, mindazáltal minden teremtménynél hatalmasabb, azaz valóságos Isten is.

A megváltás mint igazságosság általi megváltás csak azért lehetséges, mert alanya egyrészt az Isten előtti felelősséget felvállaló *igaz,* azaz az új ember megelevenítésére képes istenember (16. kérdés), másrészt ezen helyreállítás tárgyi és távlati feltételeit minden ember számára betölteni képes Isten (17. kérdés).

16. Miért kell valóságos és tökéletesen igaz embernek lennie?
Isten igazságossága azt követeli, hogy ember fizessen az ember bűnéért. De legyen igaz ember, mert aki bűnös, másokért nem fizethet.

17. Miért legyen valóságos Isten is?
Azért, hogy isteni hatalmával emberi mivoltában el tudja viselni Isten haragjának súlyát, s így visszaszerezze és helyreállítsa elveszített igazságunkat és életünket.

18. kérdés: Pontosan Jézus Krisztus az, aki erre képes. Ő a mi teljes igazságosság általi megváltásunk, megváltásunk szükséges, ésszerű és logikus alapja, aki az isteni tanácsvégzés bölcsességét nyilvánvalóvá teszi. Ilyenformán ennek megismerése világos és biztos ismeret, ezért tehát e kérdésben ontológiailag és noétikusan is helyes irányba haladunk. Létét nem lehet a priori módon feltárni vagy posztulálni, hanem azt csak utólagosan érthetjük meg. A gyülekezet tudja mit tesz akkor, amikor róla mint „egyedüli vigasztalásról" tesz vallást, és őt dicséri, hiszen személyében Isten igazságossága és kegyelme jelenik meg.

Jézus Krisztus igazságosság általi megváltásunkra ajándékoztatott nekünk. Benne ez a megváltás *teljességre jut.* A megváltás életünkben való végbemenetele ennek az ígéretnek még be nem következett beteljesedése, ugyanakkor azonban az Isten még meg nem történt ítéletének végleges kijelentése is (52. kérdés). „Mert mindnyájunknak leplezetlenül kell odaállnunk a Krisztus ítélőszéke elé" (2Kor 5,10). „Mi ugyanis a Lélek által, hitből várjuk az igazság reménységét" (Gal 5,5). „De új eget és új földet várunk az ő ígérete szerint, amelyben igazság lakik" (2Pt 3,13). Ennek az új égnek és új földnek az eljövetele számunkra nemcsak igazságosság általi megváltásunkat jeleni, de azt is, hogy „hasonlóvá leszünk hozzá" (1Jn 3,2), és „vele együtt megjelenünk

dicsőségben" (Kol 3,4). Eközben azt kell keresnünk, ami „odafent van", a mi „Krisztus által Istenbe rejtett életünket" (Kol 3,2–3). Ott és őbenne van a mi igazságosság általi megváltásunk. A reménységre *mentettünk meg* tehát (Róm 8,24). Mindkettőt hangsúlyoznunk kell, jóllehet ma a 16. századtól eltérően inkább arra kell a hangsúlyt helyeznünk, hogy megváltásunk végbemenetele egyben besorolásunkat is jelenti a helyreállított jogrendbe, ilyenformán reménység tárgya és a Jézus Krisztus kijelentésében ígért jövőnek ügye is.

7.§ ISTEN IGAZSÁGOSSÁGÁNAK KIJELENTÉSE

(19–23. KÉRDÉS)

Isten Jézus Krisztusban végbemenő igazságos cselekedetének első gyümölcse nem más, mint azoknak a léte, akik számára ő, mint Isten élő Igéje, megváltásuk örömüzenetévé lett. Ezek a belé vetett hit által, azaz megígért üdvösségének hálás megismerésével és igazságában bízva az ő testévé, népévé, és így a világ világosságává lettek.

A hitvallás (Credo) magyarázata, amely a Káté központi részét képezi, a *hit* kérdését taglaló részek közé ágyazódik (19kk., 59kk. kérdések). Ezekben a következő kérdésre kapunk feleletet: Hogyan lehetséges a Jézus Krisztusban végbement igazságosság általi megváltást mint a mi számunkra is valós megváltást felismerni ebben az ideiglenes itt és most időben, azaz az isteni ítélet végleges kijelentése és Jézus Krisztus újra eljövetele előtt? Az igazságosság általi megváltás nem csupán megtörtént, de mivel megtörtént, nyilvánvalóvá és hatékonnyá is lett. Isten műve Isten igéje is volt. Amikor Isten tett, egyben szólt is. Isten igéje azonban teremtő Ige, amely gyümölcsöt hoz. Első gyümölcse pedig az, hogy tanúkat hív elő, tanúk egész seregét. Az Újszövetség erre az *aparché* vagy *arrabón* kifejezéseket használja. Ennek a népnek a léte az első olyan jel, amely a nagyobb ígéretet hordozza. Ennek a népnek az életében, amely létét csak Isten igéjével összefüggésben értelmezi, az igazságosság általi megváltás ideiglenes és relatív, de magas fokon hatékony eseményként nyilvánvaló és megismerhető lesz.

19. Honnan tudod ezt?
A szent evangéliumból, amelyet Isten már kezdetben, az Édenkertben kijelentett, majd a pátriárkák és próféták útján hirdetett, az áldozatokkal és a törvény előírta más szertartásokkal kiábrázolt, végül pedig az ő egyszülött Fia által beteljesített.

Az igazságosság általi megváltás alapja az Isten és ember között már a teremtésben megkötött szövetség. Nem esetleges eseményről van tehát szó. Elkezdődik és formát ölt mindez Izráel népének történelmében. Ez a szövetség szövetségkötések sorozata által nyeri el történeti formáját. Ez a szövetség azonban az egy Jézus Krisztusban teljesedik be: „végül pedig az ő egyszülött Fia által beteljesített". A megváltásnak tehát történelme van. Tárgya szerint ez nem más, mint ami kezdettől fogva célként világos volt: a „szent evangélium", Isten ígérete minden ember számára. „Én vagyok a világ világossága" (Jn 8,12). Ilyenformán az első tanúságtevők bizonyságtétele által tudunk mi is a megváltásról.

20. Ugyanúgy üdvözül-e Krisztus által minden ember, ahogyan Ádám által elveszett?
Nem. Csak azok üdvözülnek, akiket Isten igaz hit által Krisztusba oltott, s akik az ő jótéteményeit elfogadják.

Még nem nyilvánvaló minden ember számára, hogy a megváltás megtörtént, ennek fénye nem világít egyszerűen és magától értetődő természetességgel mindenütt. Még nem értette meg mindenki, amit látott. A kijelentés választás és kiválasztás kérdése, megszólítás és döntés ügye. Jézus Krisztusnak, az új emberiség vezérének különlegessége a világban megfelel egy kis nép különlegességének, amely Izráelbe oltatott be (Róm 11,17.19) abból a célból, hogy ez a nép az egész emberiség számára új kezdetet jelentsen. „Az ő akarata szült minket az igazság igéje által,

hogy mintegy első zsengéje legyünk teremtményeinek" (Jak 1,18). Isten népének léte nem öncél, de nem is végcél. Sokkal inkább arra kell figyelni, amit a 128. kérdés így fogalmaz meg: „mert te a mi királyunk és mindenható vagy, aki nekünk minden jót meg is akarsz, meg is tudsz adni. Mindezekért pedig ne mireánk, hanem szent nevedre térjen örök dicsőség!" „Ti vagytok a világ világossága" (Mt 5,14): Isten népe különleges létének ez az értelme.

21. Mi az igaz hit?
Az igaz hit ismeret, amelynél fogva igaznak tartom mindazt, amit Isten az ő igéjében nekünk kijelentett. Ám egyúttal szívbéli bizalom is, amelyet a Szentlélek ébreszt bennem az evangélium által, hogy Isten nemcsak másoknak, hanem nekem is bűnbocsánatot, örök igazságot és üdvösséget ajándékoz, ingyen kegyelméből, egyedül Krisztus érdeméért.

Isten népének létéről és cselekedeteiről van itt szó, akik annak az emberiségnek a részei, amelynek nyomorúságát a 3–11. kérdés már leírta. Ennek a népnek a létét minden más emberétől csak a hit különbözteti meg (6. kérdés). A hívők azok, akiknek megadatik, hogy Jézus Krisztusban megismerjék Isten igazságát, megragadják a reménységet, és ebbe vessék bizodalmukat. A hit tehát nemcsak ismeret, hanem ez a „szívbéli bizalom" is. Nem egy bizonyos elméletről van itt szó, hanem arról a bizonyosságról, hogy az igazságosság általi megváltás *számomra is érvényes, az én* bűneim is megbocsáttattak. Isten ajándékának létet érintő ajándékként való megismerése a hit döntő aktusát jelenti. Ahol ez a hit-aktus az emberekben eseménnyé válik, ott kezd egybegyűlni Isten népe, amely a megváltás általi igazságosságot megbizonyítja a világnak, mert a szó legigazibb értelmében „jelen van" a kijelentett és hitt ige ereje által.

22. Mit higgyen a keresztyén ember?
Mindazt, amit Isten az evangéliumban nekünk megígért, s amit az Apostoli Hitvallás keresztyén hitünk egyetemes és szilárd tételeiként összefoglalt.

23. Hogy szól ez a hitvallás?
Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtőjében.
És Jézus Krisztusban, az ő egyszülött Fiában, a mi Urunkban, aki fogantatott Szentlélektől, született Szűz Máriától, szenvedett Poncius Pilátus alatt, megfeszítették, meghalt és eltemették. Alászállt a poklokra, harmadnapon feltámadt a halottak közül, fölment a mennybe, ott ül a mindenható Atya Isten jobbján, onnan jön el ítélni élőket és holtakat.
Hiszek Szentlélekben. Hiszem az egyetemes keresztyén anyaszentegyházat, a szentek közösségét, a bűnök bocsánatát, a test feltámadását és az örök életet. Ámen.

Itt a *tanításról* van szó. Isten népe, amely feladata végett létezik, egy „biztos ismeretet" igényel. Miután itt Isten igéjéről, a *logos*ról és annak emberi szavakkal való hirdetéséről van szó, szükséges a minden beszéd alapját képező ismeret. A hittételekben, amelyek a mi „általános és kétség nélküli hitünk tételeit" kifejezik, van az ismeret mértéke (19., 21. kérdés). Ez az ismeret ennek a népnek, bárhol is legyen, közös ismertetőjele, e nélkül senki nem lehet annak tagja, de a nép sem töltheti be feladatát. Tehát az, amire egy keresztyénnek szüksége van, nem egyéb, mint a hit.

A 19., 23. kérdésekkel kapcsolatos eddigi fejtegetéseink három ponton tudatosan túllépnek a Káté betű szerinti értelmén:

1. Amint azt a 6.§-ban kifejtettük: az igazságosság általi megváltás eszkatológiai jellege kapcsán kiemeltük a kijelentés és a hit *ideiglenes* jellegét. „Mert üdvösségünk reménységre szól" (Róm 8,24). „Mert most tükör által homályosan látunk" (1Kor 13,12), ilyenformán tehát Isten

népét a megtörtént megváltás *első gyümölcseként (aparché)* értelmeztük.

2. A hitről nemcsak az egyének személyes megváltásával kapcsolatos döntésként beszéltünk, hanem úgy is, mint amely Isten népének közös fegyverzete. A hitet tehát nemcsak individuálisan, de ekkléziológiailag is értelmeztük.

3. A nép hitét a keresztények világbeli feladatára való felfegyverkezésként értelmeztük, küldetésüket ennek az üzenetnek a hordozóiként, a világ világosságaként láttattuk, ellentétben a 20. kérdés esetleges egoista, szűk vagy „dohos" értelmezésével.

8.§ AZ EGY IGAZ ISTEN

(24–25. KÉRDÉS)

Isten pontosan, teljesen és kizárólag az, akinek igéjében kijelentette magát: az Atya, a Fiú és a Szentlélek, azaz örökkévaló országának Ura, amelyre nézve az általa megváltott, de nem csupán megváltott, hanem teremtett és megváltott és megszentelt ember reménykedhet.

A következő két kérdés tartalmazza a Heidelbergi Káté istentanát.

24. Hány része van ennek a hitvallásnak?
Három. Az első rész az Atya Istenről és a mi teremtésünkről, a második a Fiú Istenről és megváltásunkról, a harmadik a Szentlélek Istenről és megszentelésünkről szól.

25. Isten lényege szerint egy Isten. Miért említettél akkor három nevet: az Atyát, a Fiút és a Szentlelket?
Azért, mert Isten az ő igéjében úgy jelentette ki magát, hogy ez a három különböző személy: az egy, valóságos és örök Isten.

A skolasztikus teológia, majd a 17. és 18. század, és ugyanilyen értelemben modern teológiánk is az istentanban bonyolult utat választott. Először megalkotott egy legmagasabb, végtelen, mindenható, jóságos stb. Létezőt. Másodszor megpróbálta ennek a Létezőnek az identitását az Ó- és Újszövetség Istenével azonosítani (2Móz 3,14), majd harmadszor megpróbálta annak létét bizonyítani, hogy aztán negyedszerre bebizonyítsa, hogy ez a Létező szentháromságos Létező. A Heidelbergi Káté tud ugyan az „egy

isteni lényről", azonban ezt azonnal úgy határozza meg, mint aki „igéjében kijelentette magát" (25., 94., 95., 117. kérdés). Ez azt jelenti, hogy a Jézus Krisztusban megtörtént igazságosság általi megváltás a kijelentésben látható és érthető meg. A Káté tehát a cselekedetekhez fordul, és ebből vezeti le a cselekvő alanyt. Aki így tesz, és létét ezekben a tettekben bizonyítja, az maga Isten. Ez az Isten a háromegy Isten, tehát az az Isten, akiről az Apostoli Hitvallás három artikulusa megvallja: Isten az Atya a teremtés munkájában, Isten a Fiú a megváltás munkájában, és Isten a Szentlélek a megszentelés művében.

A Jézus Krisztusban megváltott ember, mint olyan pontosan az örök szabadság országának eljövetelében reménykedik, amelynek Ura éppen az ő megváltója, Jézus Krisztus, a Fiúisten. *Ez* Isten.

A Jézus Krisztusban megváltott ember az országban, amelyre nézve reménykedik, létének és minden létnek az alapját látja, ennek Urában tehát *teremtőjét*, az Atyaistent. *Ez* is Isten.

A Jézus Krisztusban megváltott ember már itt és most érzi maga körül ezt az országot, annak Urában megismeri azt, aki őt *megszenteli*, a *Szentlélek Istent. Ez* is Isten.

Isten a Megváltó, Isten a Teremtő, Isten a Szentlélek, „három egymástól megkülönböztetett személy" (25. kérdés). De nemcsak így neveztetik, hanem az „egy igaz örök Isten" is, olyan bizonyosan, amint országának ez a három formája létezik, és amelyekben, mint olyanokban ő örök. „Miként volt kezdetben, most és mindörökké." Isten tehát, akinek igéjét „igaznak tartom" (21. kérdés), így jelentette ki magát igéjében. Isten pedig pontosan, teljesen és kizárólag az, akinek kijelenti magát.

Az, hogy ő *pontosan* az, ez azt jelenti: minden tulajdonsága az ország szentháromságos Urának, az Atyának, a Fiúnak, a Szentléleknek közös jellemzője. Nem létezik tehát

olyan fogalom, amellyel Isten lényegét megnevezhetnénk, és amelynek csak egy jelentése lenne, már eltekintve attól a ténytől, hogy az örök Isten a háromegy Istenként jelentette ki magát. Ő az alany, és minden állítmányt ez az alany határoz meg. Nem tudjuk őt előre gyártott fogalmakba beskatulyázni. Ő maga, aki igéjében találkozik velünk, az a fény, amely minden fogalmat megvilágít és értelmez. Ő *teljesen* az, annyit tesz, mint Isten lényében nincs semmi elrejtettség, semmilyen mélység, amely háromegy lényénél mélyebb lenne. Nincs benne semmilyen igazság, amely nem ez az igazság volna. Isten legbelsőbb lényege az, amelyet Jézus Krisztusban jelent ki. Az Atyaisten Jézus Krisztus Atyja, a Szentlélek Isten pedig Jézus Krisztus Lelke. Ebből kifolyólag nem létezik olyan Isten létére irányuló kérdés, melyet igéje és tettei már ne válaszoltak volna meg, ilyenformán tehát nem létezik olyan hitvallás sem, amely elsősorban és végül is ne róla, [Jézus Krisztusról] szólna!

Ő *kizárólag* az. Ez az állítás a következő jelentéssel bír: minden fogalom és istenképzet, bármilyen mély vagy szépséges is legyen az, amely nem erre a háromegy Istenre néz, csak bálvány, hamis istenkép lehet. Innen érthető a Káténak az a monoteista irányultsága, amelyet a 29., 30., 80., 94., 95., 102. és 125. kérdések tartalmaznak. Nem az egység valamely spekulatív célból történő kijelentéséről van itt szó, hanem a szerzők sokkal inkább a Jézus Krisztus munkájában kijelentett háromegy Isten egységét tartották szem előtt.

9.§ ISTEN, A VILÁG ÉS AZ EMBER
(26–28. KÉRDÉS)

Amennyiben minden létezőt az egy, igaz Isten teremtett, tart fenn és igazgat, akkor a világ az ő igazságos tettének színtere és eszköze, élő igéjének tükre és visszhangja. Az ember tehát, akivel Isten Jézus Krisztusban szövetséget kötött, számíthat rá, függetlenül attól, hogy látja-e ezt vagy sem, hogy itt és most többé már nem idegenben, hanem örök Atyjának hajlékában lakozik.

A *teremtésről szóló tanítást* ez a három kérdés summázza. Megkockáztathatjuk a kijelentést, hogy ez a keresztyén tanítás gerince, ilyenformán tehát nincs távol az igazságosság általi megváltás igazától. Nem egy első, megelőző ige, amelyet előbb önmagában kell hallani és megérteni, sokkal inkább a Jézus Krisztusban történt megváltás egyenes összefüggésében kell látnunk azt. A teremtéstan az igaz Istenre, a mi Megváltónkra mutat. Megváltásunk azonban feltételezi létünknek, mint élőlényeknek, mint a *kosmos*ban [e világban] élő embereknek a létét. *Kosmos*beli lényekként megáll mindaz, amit Isten igéje rólunk elmond: „nyomorúságban" élünk (3–9. kérdés), „siralomvölgyben" (26. kérdés) és „mindennemű viszontagságok" (28. kérdés), valamint ellentmondásosságok között zajlik életünk (27. kérdés). Ezekről az élőlényekről elmondható a másik megállapítás is, szükségük van a megváltásra, s ekként Isten szeretetének tárgyai.

A világ teremtéséről, megtartatásáról és kormányzásáról szóló tanítás kimondja: amennyiben igazságosság

általi megváltásunk Jézus Krisztus által történik, az is világos lesz, hogy a *világ léte*, amelyben mi élünk, ugyan nem isteni lét a maga teljességében, de *Istenhez tartozik*. Isten az, aki létrehozta, megtartja és kormányozza azt, tehát számunkra, Jézus Krisztusban megváltottak számára ez nem akadály, hanem sokkal inkább ösztönző erő. Az ember számolhat azzal, függetlenül attól, hogy látja-e vagy sem, hogy már most nem az idegenben, de örök Atyjának hajlékában lakozik.

Azonban az első hittételnek ez az ismerete Jézus Krisztus ismeretéből táplálkozik, tehát a második artikulusból, és támaszkodik a Szentlélek ismeretére, azaz a harmadik artikulusra. Amennyiben igazságosság általi megváltásunk Jézus Krisztusban történik, és benne Isten úgy mutatja fel magát, mint aki a saját és a mi jogunkat is érvényre juttatja, az is nyilvánvaló lesz, hogy Isten *minden létező alapjaként* cselekszik feltétlen hatalmú teremtőként. A létezők alapja, minden dolgok teremtője pontosan az, aki annyira szent és irgalmas, amint Jézus Krisztusban találkozott velünk, és személyében a maga igazságosságát győzelemre viszi. Ilyenformán tehát létünk és a világ léte teremtményi lét. Jézus Krisztushoz és Isten igéjéhez nem máshonnan, valamely sötét lét- vagy történelmi tartományból jövünk, hanem mindig is először tőle indulunk. Megváltóként tehát tulajdonába jött (Jn 1,11). Ha az övéi nem is fogadják be őt, akkor is az övéi maradnak. Nem különleges tehát benne hinni és neki engedelmeskedni, hiszen amennyiben kezét rajtunk tartja, alapvetően az játszódik le, ami *természetes*. Isten kegyelmén kívül csak a nemlét van. Isten kegyelmében állva mindazonáltal teljes segítséget kapunk. Jézus Krisztusban végbement megváltásunk *igaz és teljes megváltás*.

A 26–28. kérdések a Káté teológiai gyöngyszemei, ezért kívánatos és ajánlatos részletesebben odafigyelni azokra.

26. Mit hiszel, amikor ezt mondod: „Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtőjében"?
Hiszem, hogy a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak örökkévaló Atyja, aki a mennyet és a földet, minden benne lévőkkel együtt semmiből teremtette és azokat örökkévaló tanácsával és gondviselésével fenntartja és igazgatja: énnekem az ő Fiáért, Krisztusért Istenem és Atyám. Ezért annyira bízom benne, hogy nem kételkedem: minden testi-lelki szükségemre gondot visel, s még azt a rosszat is javamra fordítja, amit ebben a siralomvölgyben reám küld. Ezt ő megteheti mint mindenható Isten, és meg is akarja tenni mint hűséges Atya.

„Mit hiszel?" tehát nem az jelenti: mit tudsz, vagy mit érzel. Az itt feltett kérdés nem Schleiermachernek az univerzum szemlélésére és az attól való függésérzésére vonatkozó kérdése, hanem sokkal inkább az: Mit mond neked Isten igéje? Mihez tartod magadat akkor, amikor teljesen és kizárólag erre az igére bízod magadat? Az első artikulus magyarázata éppenséggel nem egy előszoba-teológia, vagy valamely keresztyén világnézet kifejtése, de amennyiben itt Isten igéjéről van szó, úgy az egy megközelítési és ismereti útról is szól: hiszek.

„Hiszem, hogy a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak örökkévaló Atyja... énnekem az ő Fiáért, Krisztusért Istenem és Atyám...", ezt mondja el számomra Isten igéje. Ehhez tartom magamat kozmoszbeli létemmel, és e világnak mint olyannak a létével kapcsolatban is. Ennek a mondatnak az alanya a teljes igazságot magában rejti: Isten az, aki az embert megteremtette és uralja. Pontosan a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak örökkévaló Atyja az, aki mint olyan elsőként és legmagasabbként, mindennek és így az én létem Ura is. Ő az, aki a mennyet és a földet minden benne lévőkkel a semmiből teremtette. Fenntartja és kormányozza azt, és ő az, aki ittléte és így léte kapcsán felelősséget vállal és hordoz. Mindez azonban azt jelenti, hogy Jézus Krisztus

értelme, alapja és eredete, minden lét értelme, alapja és eredete is egyben. Amennyiben pedig ez így van, úgy nyilvánvalóvá is válik. A sorrend ontológiailag és noétikusan megfordíthatatlan: minden Istentől különböző létező előtt Isten mint az örök Fiú örök Atyja az időben testet öltött. Ennek köszönhető, hogy Isten Atya-léte és Fiú-léte és az ebbe foglalt, az ember javára szóló döntés jelzi örök dekrétumának azon alapját, amely szerint a világ megteremtetett. Isten léte az ember javára vonatkozó döntés is, hiszen egyszülött Fiát adta érette. Ez tehát a lét rendje. Ebben a rendben a lét megismerése előtt ott van Jézus Krisztusnak, a Fiúnak az ismerete, és a Fiú által az örök Atya ismerete. Ontológiailag és noétikusan is megáll: minden általa lett (Jn 1,3).

A mondat állítmánya azt a vigasztaló biztatást is tartalmazza, hogy a minden létezőt teremtő és uraló Isten az örök Atya „Jézus Krisztusért, az ő Fiáért, az én Atyám" is. Hogyan merészkedhetünk tehát arra, hogy ezt a hihetetlen birtoklást szánkra vegyük, hogyan merjük egyáltalán kimondani, ő az *„én Istenem"*, és ő az *„én Atyám"?* Mindezt azért tehetjük meg, mert Isten Jézus Krisztust teljes megváltásunkra és igazságosságunkra ajándékozta nekünk (18. kérdés). Isten ennek a Fiúnak az Atyjaként közelít hozzám, annak testvéreként néz engem, azaz gyermekeként (33., 120. kérdés). Mindebből következik, hogy én minden létező értelmében, alapjában és eredetében bízhatom, benne részes vagyok, és amennyiben Jézus Krisztust megismerem Fiúként, *reménykedhetem* teremtményi ittlétemre és így létemre nézve is. Bátorságot kapok arra, hogy éljek. E világban nem idegenként létezem, hanem az én Atyám hajlékában vagyok, aki nem ellenemre, de érettem van. Ő, aki a világot kormányozza és fenntartja, nem fenyeget, de minden testi és lelki szükségletemre úgy visel gondot, amint azt jónak tartja. Elfordít tőlem min-

den rosszat, veszélyt, fenyegetést, gyengeséget és teremtményi létem minden tökéletlenségét, amelyek Istennel szembenállva egy veszélyeztetett létet jelentenek. Elfordítja ugyanakkor azt a veszélyeztetettségemet is, amely az által erősödött fel hihetetlenül, hogy az ember bűnössé vált, és minden létező alapjával konfliktusba került. Uralkodik a rossz felett is, amely emberi szívünk rosszasága és romlottságának következménye. Uralja a gonoszt is, amely bizonyosan nem tőle jön, amelynek veszélyes léte azonban a nemlét. A nemet igenbe fordítja. „Tudjuk, hogy akik Istent szeretik, minden javukra van." Ez azt jelenti: élhetünk a világban, mint Atyánk hajlékában, amelyben gyermekei számára semmi sem lehet veszélyes, de minden a cél felé vezet. Isten mindarra képes, amit ő akar. Mindenhatóságában képes rá, és akar is tenni érettünk, mert mindenhatósága az Atya hűségét mutatja, aki „az ő Fiáért, Jézus Krisztusért" a legjobbat akarja nekünk.

27. Mi az isteni gondviselés?

A gondviselés Isten mindenható és mindenütt jelenlévő ereje, amellyel a mennyet és a földet, minden teremtménnyel együtt szilárdan kézben tartja, és úgy igazgatja, hogy amit a föld terem, továbbá eső és aszály, termő és terméketlen idők, étel és ital, egészség és betegség, gazdagság és szegénység – szóval minden – nem véletlenségből, hanem az ő hűséges atyai kezéből származik.

Istennek erről a hatalmas, akaratlagos isteni gondoskodásáról és dolgokat jóra fordító akaratáról szól a 26. kérdés, az *Isten gondviseléséről (providentia Dei)*. A *providentia* jelentése nemcsak előrenézés, de régi fordítása szerint utánanézést is jelent. *Dominus providebit.* Minden teremtmény fölött és azokban is „ott van", ilyen vagy olyan formájában, csendesen vagy cselekvően, ismerősen vagy ismeretlenül,

de mindig bölcsességének döntése szerint. Isten a maga „mindenhatóságában és jelenvaló ereje által" *(dynamis, virtus)*, különbözőségeiben és ellentmondásaiban, fény- és árnyékos oldalaiban *ugyanaz*. Ezen a ponton csalatkozik minden öntörvényű optimizmus és pesszimizmus a teremtés megítélése tekintetében akkor, amikor úgy véli, hogy egy szabadon választott pontból kiindulva megítélheti azt, hogy Isten ereje miképpen rendezi és irányítja e kettőt, és vezeti azokat végső céljuk felé. Ez a végső cél az ő dicsőségének kijelentése, amelyhez az út eszköz, amely eljövendő országának szolgálatában áll. Minden nagyon jó, mert minden úgy teremtetett és rendeltetett, ezért függetlenül attól, hogy látjuk-e ezt vagy sem, alkalmas az ő szolgálatára. A teremtő Isten, aki egyben megváltó is, Jézus Krisztus Atyjaként nem követ el hibákat. Isten ereje, Isten „atyai keze", „az ő egyházának feje, aki által az Atya mindeneket igazgat" (50. kérdés). Isten ezen „keze" nemcsak egy kép, úgymond „antropomorfizmus", amely szerint Istent a mi képzeteinkkel jelenítjük meg, hanem sokkal inkább arról van szó, hogy benne minden elképzeléseink eredeti és tulajdonképpeni valósága nyugszik, és ilyenformán minden, amit mi ismerünk, csak ennek „képe". Szó sem lehet arról, hogy Isten a világot csak úgy, „bal kézről" kormányozná. A Szentírás Isten kezét említve sokkal inkább Isten jobbjáról beszél. Ezzel a kézzel kormányoz *mindeneket* (50. kérdés). Ezen kormányzás ereje által válik a lét az ő jobb kezének eszközévé és színhelyévé, élő igéjének tükrévé és visszhangjává és így a mennyek országának példázatává. Nem a teremtmények valami fajta misztériumáról van itt szó, és arról sem, ahogy Goethe fogalmaz, mely szerint minden mulandó egy példázat, sokkal inkább arról, hogy az egész teremtés erre a szolgálatra rendeltetett, még a maga sötét és gonosz oldalaival is. Ez a *teremtmények* „jósága", amely

arra szolgál, hogy mindez megvalósuljon. Ugyanakkor a Teremtő jósága az is, hogy ez a lét eseménnyé lesz, és a teremtés ténylegesen is eszköz és színhely, cselekedeteinek és élő igéjének tükre és visszhangja. „Az egek beszélik és nyilván hirdetik az Úrnak erejét." A teremtett mindenség példázattá válik. Isten beszél, és Isten tesz, és szabad kegyelmének köszönhető az, hogy mi, a teljes teremtés, belekapcsolódhatunk az ő dicsőítésébe. Szükség van azonban „atyai kezének" megmozdító erejére ahhoz, hogy mindez megtörténhessen. Ennek semmi köze nincs a természeti teológiához, amely „Isten nyomait" keresi a teremtményi létben, és ezzel bálványokat állít fel. A teremtő ige, miszerint „íme, minden nagyon jó", a bűn által nem semmisül meg. A bűnnek nincs ekkora hatalma. Fennmarad tehát a lehetőség, hogy a teremtés időről időre Isten kegyelme által példázattá válik. Isten gondviselése nem más, mint Isten szabad kegyelme, és Isten szabad kegyelme Krisztusban maga a gondviselés.

28. Mit használ nekünk Isten teremtő munkájának és gondviselésének ismerete?
Azt, hogy ha baj ér, türelmesek, ha jó dolgunk van, hálásak vagyunk, a jövőre nézve pedig bízunk a mi hűséges Istenünkben és Atyánkban. Tudjuk, hogy senki és semmi nem szakíthat el minket az ő szeretetétől, mert minden teremtmény anynyira a kezében van, hogy akarata nélkül semmit sem tehet, sőt meg sem mozdulhat.

A 26–27. kérdés által bemutatott objektív tényállás arra késztet, hogy a magunk oldaláról ennek valamilyen „haszon" feleljen meg. Ez a haszon a *türelem*, amely képes Isten szabad kegyelmének utasítására várni és minden bajok közepette kitartani, ragaszkodva ahhoz, hogy Isten a maga idejében cselekedni fog, és akkor sem vall kudarcot, ha ez

példázatokban nem látszik előre. Ehhez járul a *háládatosság,* amely Isten szabad kegyelmének megnyilatkozásait látva az ember megváltása felett örvendez. Nemcsak ezt teszi azonban, de örvendez a világban való létének és a világnak, mint olyannak is. Az ilyen ember ennek az örömnek megfelelően él és kíván cselekedni most, az 1947-es évben is! Végül pedig a *jó reménység,* amely minden ellentmondásosságon túl Istenhez ragaszkodik, őt és az ő kezét mindenben dicséri, mivel semmi teremtmény sem tud minket tőle elszakítani.

Ebben a három fogalomban a *hitről,* és nem a látásról van szó. Amiképpen az igazságosság általi megváltás Jézus Krisztusban már megtörtént, de számunkra mégiscsak eljövendő, úgy az „összefüggésekbe való beilleszkedés" része Isten világkormányzásának, de ezt nekünk még majd meg kell látnunk. „És lelkem dicséri és áldja az összefüggésekbe való beilleszkedést."[4] E földön azonban érvényes, hogy türelemmel, hálával és jó reménységgel ragaszkodjunk az Igébe vetett hithez, hogy Isten Igéje is velünk maradjon!

---

[4] Christian F. Gellert énekének egyik sora szó szerinti fordításban. „Dort preist mein Geist mit Lob und Dank die Schickung im Zusammenhang." Erre utalt az előző mondat is. [A fordító]

10.§ JÉZUS ÉS TESTVÉREI
(29–34. KÉRDÉS)

Az egy, igaz Isten szuverenitása az általa teremtett világ felett megfelel az egy Jézus Krisztus által elhívott, megszabadított és elkötelezett emberek, azaz hívő népe feletti szuverenitásának. Ő az Uruk, amennyiben a benne megmutatkozó isteni és emberi jog őket is védelmezi és megköti.

A hitvallás azon kérdés-feleleteinek sorozatához érkezünk, amelynek felirata: „A Fiú Istenről." Itt is tanulságos az arányokra figyelni: három kérdés foglalkozik az első artikulussal, huszonnégy a másodikkal, és hét a harmadikkal.

A 29–34. kérdés a hitvallás második artikulusának első kitételét magyarázza: „És Jézus Krisztusban, az ő egyszülött Fiában, a mi Urunkban." A 29–30. kérdés Jézus nevét magyarázza, a 31–32. Jézus méltóságjelzőivel foglalkozik, a 33. kérdésben Jézusnak mint Isten Fiának a titkát találjuk, míg végül a 34. kérdés Jézust Úrként mutatja fel. A Heidelbergi Káté, mint egyébként más helyeken is, ez esetben is gondot fordít arra, hogy az Istenről szóló tanúságtételeket összekapcsolja azzal, hogy mit tett ő értünk, ezért fogalmaztuk meg ennek a paragrafusnak a címeként: „Jézus és testvérei."

Itt a 26–28. kérdések párhuzamával van dolgunk, ahol Isten szorosan vett szuverenitását tárgyalták, Jézus Krisztusnak az övéi között megjelenő bizonyos formájában. Isten szuverenitása itt gyülekezetet alkotó elemként jelenik meg, amely az Egytől származik, és amelyben csak az Egy uralkodhat (29–30. kérdés). A keresztyének azok, akik tu-

datosan, hálával fordulnak Jézus Krisztus felé, tudván, hogy mindennel neki tartoznak, és így testének tagjai (32. kérdés). Az általa elhívottak azonban *(aparché)* csak általa, és kizárólag általa megszabadítottak és megvédettek, csak irányába és kizárólag irányába elkötelezettek, és őhozzá tartoznak. Ilyenformán a krisztológiának ebből az első kérdéséből is világosan kitűnik, hogy az ember megváltásáról szóló tanítás szükségszerűen magában foglalja az ember hálájáról szóló tanítást is úgy, amint azt már a megváltásról szóló tan is tartalmazza. Az ember irányába megmutatkozó jó cselekedet és a már megtapasztalt isteni igénybejelentés úgy, amiképpen az a gyülekezetben Isten akaratának értelmeként és céljaként felragyog, már Jézus Krisztus nevében, méltóságjelzőiben, titkában és helyzetében is benne van. Mindez csak arra az Egyre utal, hogy ugyanis őbenne eseménnyé vált, aminek eseménnyé kellett lennie: hogy Isten és az emberek joga helyreállíttatott (12–18., 35–44., 45–49. kérdés).

31. Miért nevezik őt Krisztusnak, azaz Felkentnek?
Azért, mert őt az Atya rendelte, és Szentlelkével felkente a mi legfőbb prófétánkká és tanítónkká, aki kijelentette Isten titkos végzését és akaratát a mi váltságunkról; egyetlen főpapunkká, aki testének egyetlen áldozatával minket megváltott, és az Atya színe előtt szüntelenül könyörög értünk; továbbá örökkévaló királyunkká, aki minket igéjével és Szentlelkével kormányoz, és a megszerzett üdvösségben oltalmaz és megtart.

Ebben az esetben annak az ismeretnek a kifejtésével van dolgunk, amely szerint Krisztus Izráelből származik, a zsidók királya, az Ótestamentum ígéreteinek betöltője. Ilyenként az Ószövetségben megelőlegezett *karizmatikus tisztségek* hordozója: főpap vérének kiontása által, király Lelke által (1. kérdés!), próféta evangéliumbeli önkijelentései szerint (19–23. kérdések). Az Atya örök Igéje egy zsidó

ember volt, aki ennek a népnek a kiválasztását és elhívását a maga hármas tisztsége által hatékonnyá tette. Így ő az igazságosság általi Megváltó, és másképpen nem is lehet megváltást nyerni. Az Ó- és Újszövetség, és ezért a zsidók és keresztyének is feloldhatatlanul kapcsolódnak egymáshoz.

34. Miért nevezed őt „mi Urunknak"?
Azért, mert saját tulajdonává tett minket azáltal, hogy testünket-lelkünket a bűntől és az ördög hatalmából megváltotta, mégpedig nem holmi ezüstön vagy aranyon, hanem az ő drága vérén.

Megváltóként a mi Urunk és tulajdonosunk. Krisztus méltósága tehát igényt támaszt velünk szemben abból a felmérhetetlen jótéteményéből következően, amelyet neki köszönhetünk.

33. Miért nevezik Krisztust „Isten egyszülött Fiának", ha mi is Isten gyermekei vagyunk?
Azért, mert egyedül Krisztus örökkévaló és természet szerinti fia Istennek; mi pedig – Krisztusért, kegyelem által – Isten fogadott gyermekei vagyunk.

Honnan származik Jézus Krisztusnak ez a hatalma, hogy prófétaként, főpapként és királyként egy személyben a mi Urunk legyen? Ő nemcsak egy ember, mint mi, és nem is egy Isten és ember közötti köztes lény, hanem Isten egyszülött Fia, „valóságos és örök Isten" (35. kérdés). Krisztus, és csak ő Isten *természetes* Fia, aki istenfiúságának erejével minket is Isten gyermekeivé tesz. Ő, aki a Fil 2 szerint nem elégedett meg azzal, hogy Isten Fia, emberré lett, hogy mi azok legyünk, ami ő volt: Isten gyermekei. Ő természet szerint az, mi pedig kegyelemből őáltala vétettünk fel az Istennel való teljes és fenntartások nélküli közösségbe.

A 29. és 30. kérdést innen kiindulva érthetjük meg.

29. Miért nevezik Isten Fiát Jézusnak, azaz Üdvözítőnek?
Azért, mert ő szabadít meg bűneinktől, és mert üdvösséget másnál sem keresni nem kell, sem találni nem lehet.

30. Hisznek-e tehát az egyedül üdvözítő Jézusban azok, akik boldogságukat és üdvösségüket a szenteknél, önmaguknál vagy máshol keresik?
Nem. Bár dicsekednek az egyedül üdvözítő és megváltó Jézussal, valójában megtagadják őt. Mert vagy nem tökéletes megváltó Jézus, vagy azoknak, akik őt igaz hittel elfogadják, mindent őbenne kell megtalálniuk, ami az üdvösségre szükséges.

Mindkét kérdés exkluzív kijelentést tartalmaz: miután egyedül ő a természet szerinti örök Fiú, ezért csak egyedül ő képes megszabadítani (12–18. kérdések). Miután nem magunkéi vagyunk, de hozzá tartozunk (34. kérdés), igazságosság általi megváltásunkat csak tőle várhatjuk.

Mivel ő és csak ő a mi Megváltónk (vagy „teljeséggel Üdvözítő", vagy egy egyáltalán nem az!), bárki másnak az elismerése, bármely mással szemben támasztott elvárás Jézus Krisztus *megtagadása* lenne, „jóllehet vele dicsekszenek". A katolikus tanítás szerint Krisztust szentek egész udvartartása veszi körül. Ez „kárhozatos bálványimádás", amellyel az egy Megváltó egyedülvalóságának okán csak leghatározottabb ellenállásunkat szegezhetjük szembe. Nem feledkezhetünk el természetesen arról sem, hogy a modern protestantizmusban sokan az üdvösséget „önmagukban vagy máshol" keresik. Az individuum ilyenfajta bálványozása, amely ezekben a körökben megvalósult, de bizonyos ideológiák és teológiák abszolutizálásában is jelen van, nem kevésbé szegül szembe a Megváltó egyedülvalóságával, mint a katolikus szentek kultusza. Minden teológia csak arra szolgálhat, hogy az ember felől őreá mutasson, és gyülekezet csak ott van, ahol ez megtörténik. Testvérei számára vagy ő az Egy, vagy pedig nem is vagyunk neki testvérei.

32. Miért neveznek téged Krisztusról keresztyénnek?
Azért, mert hit által Krisztusnak tagja, és így az ő felkenetésében is részes vagyok, azért, hogy nevéről vallást tegyek, magamat élő hálaáldozatul neki átadjam, és hogy ebben az életben a bűn és az ördög ellen szabad lelkiismerettel harcoljak, ez élet után pedig vele együtt minden teremtmény fölött örökké uralkodjam.

A kérdés egyike az egész Káté legérdekesebb kérdéseinek. Mivel Jézus Krisztus tökéletes Üdvözítő, és mivel őt mint olyat megismerhetjük és benne hihetünk, ezért ő *formálja* életünket, a tagok követik a főt. A keresztyén olyan ember, aki Krisztussal él, felkenetésének részese. Ennek következtében élete szükségszerűen meg kell feleljen Jézus életének, nem lehet az esetlegesség prédájául hagyva, viszont egy jól meghatározott irányultsággal kell rendelkezzen. A keresztyén az ő nevét *vallja*, önmagát „élő hálaáldozatul adja" (43. kérdés), hogy aztán végül „szabad lelkiismerettel" *harcoljon* ebben az életben a bűn és a Sátán ellen, hogy így az örökkévalóságban vele uralkodjon. Hitvallás, hálaáldozat, harc és szabad lelkiismeretben való győzelem az ő gyülekezetének „munkája". A lutheránus dogmatika e helyen az *unio mysticá*ról beszél. Igazából azonban itt nem egy *unio mystic*áról, hanem egy *unio activá*ról van szó. Figyeljünk különösképpen is a „szabad lelkiismerettel" kitételre! Amennyiben tanulmányozói a Heidelbergi Kátét legalább ebben a kérdésben igazán hallgatták volna, ki tudja, hogy a későbbi „felvilágosodás" a francia forradalommal együtt nem oldódott volna-e meg magától! Cselekedetekből való megigazulásnak itt nincs semmi keresnivalója, sokkal inkább arról van szó, miként értelmezzük a keresztyének életét Uruk színe előtt. Mindaz, amit „az ember hálájáról" című részben olvashatunk majd, már itt megjelenik.

11.§ ISTEN JOGA JÉZUS KRISZTUSBAN

(35–44. KÉRDÉS)

Isten joga abban a dicsőségében mutatkozik meg, amellyel Jézus Krisztussal szemben szabad kegyelmet gyakorolt. Isten a maga jogát azzal gyakorolta, hogy Jézus Krisztusban önmagát adta, hogy ebben az egy [istenemberben] az átkot, a büntetést és a bűn rontását magára vette, és hogy ezzel a régi, bűnös és megromlott embert megölje és eltemesse. Másfelől ebben az egy [istenemberben] az új, engedelmes és Isten irányába hajló embert felmutatta, és ezzel az egész teremtést céljához vezette.

A 35–44. és 45–49. kérdések Jézus Krisztus művéről beszélnek, arról a megváltásról, amely az igazságosság által megy végbe (18. kérdés), a megbékélésről, a *katallagé*ról, ami annyit tesz, mint helycsere: Isten leszáll az emberhez, és az ember felemeltetik Istenhez. A 35–44. kérdések Istennek a mi létünk és itt létünk legnagyobb mélységeibe való alászállásáról beszélnek, Isten Fiának megalázott állapotáról, a *status exinanitionis*ról. A nagypéntek evangéliuma, a *theologia crucis* fejtetik itt ki.

35. Mit jelent az, hogy „fogantatott Szentlélektől, született szűz Máriától"?
Azt, hogy Isten örök Fia, aki valóságos és örök Isten, és az is marad, szűz Mária testében és vérében, a Szentlélek munkája által valóságos emberi természetet vett magára, mert így lehetett Dávid valóságos utódja, s embertársaihoz mindenben hasonló, kivéve a bűnt.

36. Mit használ neked Krisztus szent fogantatása és születése?
Azt, hogy ő közbenjárónk, aki ártatlanságával és tökéletes szentségével Isten előtt elfedezi bűneimet, melyekben fogantattam.

37. Mit értesz azon, hogy „szenvedett"?
Azt, hogy földi életének egész idejében, különösen annak végén, testében-lelkében elhordozta Istennek az egész emberiség bűne elleni haragját, hogy szenvedésével, mint egyetlen engesztelő áldozattal, testünket-lelkünket az örök kárhozattól megszabadítsa és Isten kegyelmét, az igazságot és az örök életet elnyerje nekünk.

38. Miért szenvedett Poncius Pilátus bírósága alatt?
Azért, hogy ártatlan létére világi bíró ítélje el, és ezáltal megmentsen minket Isten szigorú ítéletétől, amely mindnyájunkra várt volna.

39. Nagyobb dolog-e az, hogy megfeszítették, mintha más halálnemmel halt volna?
Nagyobb, mert ez tesz bizonyossá afelől, hogy ő magára vette azt az átkot, amelynek súlya rajtam volt. A kereszthalált ugyanis Isten megátkozta.

40. Miért kellett Krisztusnak a halált is elszenvednie?
Azért, mert Isten igazságossága és igazsága miatt mással nem lehetett eleget tenni az ember bűnéért, csak Isten Fiának halálával.

41. Miért temették el?
Azért, mert ez bizonyítja, hogy valóban meghalt.

42. Ha Krisztus meghalt értünk, miért kell nekünk is meghalnunk?
Azért, mert a mi halálunk nem bűneinkért való megfizetés, hanem csak meghalás a bűnnek és átmenetel az örök életre.

Az igazságosság általi megváltás azt jelenti, hogy a megváltás egy olyan *ítéletben* megy végbe, amelyben Isten joga minden emberi jog előfeltételeként állíttatik helyre. Isten vádja megállja a helyét, az ítélet végrehajtatik, Isten haragja kitör, és megemészti a bűnös embert (37. kérdés). Az anatéma, az „átok" (39. kérdés) itt végbemegy, megtörténik. A „kimondhatatlan félelmet, fájdalmat és rettegést" (44. kérdés) el kell szenvedni, a vétekért a vétkes halálával fizet. „Istent nem lehet megcsúfolni. Hiszen amit vet az ember, azt fogja aratni is" (Gal 6,7).

Amennyiben Isten joga ebben az ítéletben állíttatik helyre, ebben az ítéletben lesz világossá az, kicsoda Isten. Nem arról van szó, hogy Isten legyőzi az embert, hanem sokkal inkább arról, hogy síkra száll az emberért akkor, amikor ítéletet gyakorolva Úrként jelenik meg. Isten joga abban a szabadságában mutatkozik meg, hogy a jogsértőt nem kárhoztatja, hanem megmenti, azaz Isten joga szabad kegyelmének dicsőségében válik világossá. Isten nem akarja a bűnös halálát, hanem azt, hogy megtérjen és éljen. Ez Isten igazságosságának mélysége, hogy Isten teljesen szigorú, de ugyanakkor teljesen irgalmas is.

Innen nézve válik világossá, hogy mi a bűn. A bűnös bűne, hogy Isten jogát, amely Isten irgalmasságának joga, megsérti. Amennyiben Isten ítéletet gyakorol, és így kegyelmesen reagál az ember lázadására, a bűn Isten színe előtt *elfedeztetik* (36. kérdés). Isten nem akarja látni, még szeme elől is eltünteti, oda száműzi, ahonnan jött, a valódi „semmibe". Ilyenformán az ember teste és lelke az örök kárhozattól *megváltatik* (37. kérdés), Isten szigorú ítéletétől *megmentetik* (38. kérdés). Ennek következtében a halál csupán „csak meghalás a bűnnek és átmenetel az örök életre" (42. kérdés).

Isten igazságossága kegyelemként azért valóságos és lehetséges, mert Isten *maga szállt alá,* hogy ügyünket sa-

játjává tegye. „Isten örök Fia, aki valóságos és örök Isten, és az is marad..., valóságos emberi természetet vett magára..., s embertársaihoz mindenben hasonló, kivéve a bűnt" (35. kérdés). Ennek az eseménynek egész ereje, Isten értünk való kiállása a maga erejében abban mutatkozik meg, hogy maga Isten az, aki Fiában értünk színre lép. Mivel ő *örök, igaz Isten* önmagában is, ezért képes elhordozni, amit elhordoz: „Istennek az egész emberiség bűne elleni haragját" (37. kérdés), illetve annak árát is meg tudja fizetni (40. és 42. kérdés). Erre teremtmény nem lenne képes. *Igaz emberként* azonban (40. kérdés) „ő magára vette azt az átkot, amelynek súlya rajtam volt" (39. kérdés), értünk szenvedett, és meghalt. Bűnösök testvérévé vált, és maga mint bűntelen ember állt ellent a kísértésnek. A „bűntelenség" nem csupán az ő emberi természetének tulajdonsága, sokkal inkább engedelmességének cselekedete. Bűntelenként lép a mi helyünkre, hogy Isten előtt magára vegye a bűnt. A bűn kérdésre Jézus úgy válaszol, hogy a bűnt ő, a bűntelen, az igaz magára veszi. Amennyiben ugyanis ő a bűnös ember helyére áll, változás következik be, az emberiség között megjelenik valami új, *az új*. Ezzel a régi állapot megszűnik.

Ebben az önátadásban, amelyben Isten azt hordozza és szenvedi el, amit nekünk kellene, megmutatkozik Isten igazságossága. Ő nem cseréli fel a kegyelmet a joggal, de jog által gyakorol kegyelmet, és úgy gyakorolja jogát, hogy ezzel a kegyelem dicsősége ragyog fel. Újszövetségi értelemben a kegyelem nem *favor*, azaz egy barátságos, leereszkedő magatartás, hanem *charis*. Isten nem sajnál testvérünkké lenni, segít rajtunk. A segítség az, hogy Jézus Krisztus a mi igazságosságunk. Isten ítél, de ítélete segítség, amely nem önmagáért megy végbe, hanem azért, hogy a világ éljen általa.

43. Mi hasznunk van még Krisztus áldozatából és keresztbhalálából?
Halálának erejével óemberünk ővele együtt megfeszíttetik, megöletik és eltemettetik, hogy a test gonosz indulatai ne uralkodjanak többé rajtunk, hanem hálaáldozatul neki szenteljük magunkat.

44. Miért teszed hozzá: „alászállt a poklokra"?
Azért, hogy nagy fájdalmaim és súlyos kísértéseim között is biztos legyek abban, hogy Krisztus, az én uram kimondhatatlan félelmével, fájdalmaival és rettegéseivel, amelyeket lelkében is elszenvedett a keresztfán és annak előtte, megszabadított a pokol félelmétől és gyötrelmeitől.

A Róm 6 tanításához igazodva arról van itt szó, hogy minden ember, az elmúltak, a jelenvalók és az elkövetkezők is meghaltak, bűnösökként és Isten ellen lázadókként eltűntek. Minden bűn, gonoszság és balgaság, amely még végbemegy, a Golgotán már megítéltetett: a régi elmúlt. A világban uralkodó idegen hatalom megdőlt, a bűn tehát csak anakronizmus lehet.

Isten az Egy és Ártatlan halálával (35. és 38. kérdés) a hálás, az *új emberiséget* hívta létre. „Minden újjá lett." Őbenne a teremtés célja már végbement, ő maga az Istenhez hajló, hálás új ember (2Kor 5,17).

Így teremt Jézus Krisztus egyrészt *múltat,* az elmúltak világát, amely a régi Ádám világa volt, és amelyre nem tekinthetünk vissza anélkül, hogy Lót feleségének sorsára ne jutnánk. Másfelől pedig ő *jövőt* teremt azzal, hogy nemcsak megmutatja nekünk az utat, hanem azt értünk végigjárta. Így állítja helyre Isten jogát, és ezzel az ember joga is helyreáll. Amennyiben ő középre áll, valósággá válik, hogy „az Isten országa elközelgetett".

A 88–90. kérdésben a 43. kérdés szubjektív megfelelőjét találhatjuk meg a bűnbánatról szóló tanításban.

12.§ AZ EMBER JOGA JÉZUS KRISZTUSBAN

(45–49. KÉRDÉS)

Az ember joga voltaképpen a Jézus Krisztus által neki ajándékozott új élet dicsőségében rejlik. Az ember úgy jutott jogához, hogy annak az Egynek a feltámadása által, aki mindeneknek feje, az ember Isten gyermekévé emeltetett fel. Így szentelődött meg az ember Isten számára, így lett elkövetkezendő országa kijelentésének már most részese, és így biztosíttatik számára saját győzelme a halál felett.

Az igazságosság általi megváltás voltaképpen egy bírósági folyamat, amelyben az ember joga annak következményeként, hogy Isten joga helyreáll, szintén helyreállíttatik. Mindez Jézus Krisztus feltámadásában és mennybemenetelében, a felmagasztaltatás állapotában *(status exaltationis)* történik meg. A húsvét evangéliumáról, a *theologia gloriae*ról van szó. Isten kijelentett igéje mindkettőről szól, a keresztről és a feltámadásról, az igaz Isten- és Emberfia megaláztatásáról és dicsőségéről is.

Azáltal, hogy Isten Jézus Krisztus halálában az ember helyére lép, elszenvedve ezzel a bűnös ember helyett annak megsemmisítését, ezáltal kel életre és valósul meg az új és engedelmes ember. Így lesz szabaddá az út az ember eljátszott jogának helyreállítására, arra, hogy ismét joga legyen Isten teremtményeként élni. Isten kegyelme, amely ellen az ember vétkezett, Jézus Krisztusban diadalmaskodik. Ha valahol, hát itt, a húsvéti örömhírben van az „emberi jogok" legitim helye. Ettől elvonatkoztatva fogalmunk üres-

sé válik, hiszen emberekként más jogunk nincsen, amelyet sajátunknak nevezhetnénk, mint az isteni igazságosság által kivívott jog, amely ugyanakkor maga az irgalom is. Innen nézve vetül fény a relatív emberi jogokra, és azokról nem hallgathatunk. Beszédünk azonban csak akkor lesz hatásos, ha abból az új életből indul ki, amelyet Jézus Krisztus feltámadása által Isten a bűnös embernek ajándékozott. Minden attól függ, hogy az egyház nem valamifajta önmegváltó tanítással, de a húsvéti üzenet erejével lép-e fel. Ha az ember jogáról nem a húsvéti üzenet teljes hatalmával beszélünk, valójában egyáltalán nem beszélünk arról, és e kérdésben csak az újságok és pártok kongóan üres frázisait ismételjük, amelyek az embernek nem hogy a jogát mutatnák fel, de azt biztosítani sem képesek. – Az embernek Isten általi és Isten előtti életéről van itt szó, amely azáltal diadalmaskodott, hogy isteni közbeavatkozással újra ajándékként megkaptuk azt. Az emberi élet ezen életdicsősége *Jézus Krisztus feltámadásában* lesz eseménnyé. Ő nemcsak elszenvedte a halált érettünk, de le is győzte azt. Amiként helytállt értünk a megaláztatásában az óember idejének végső pontján, úgy állt helyt értünk felemeltetésében az új ember idejének kezdetén.

Meghatározó fontossággal bírnak ebben a tekintetben a 45. és 49. kérdések.

45. Mit használ nekünk Krisztus feltámadása?
Először azt, hogy feltámadásával legyőzte a halált, hogy minket is részesítsen abban az igazságosságban, amelyet halálával szerzett. Másodszor: hatalmával már most új életre támaszt minket is. Harmadszor: Krisztus feltámadása a mi boldog feltámadásunk záloga.

49. Mit használ nekünk Krisztus mennybemenetele?
Először, hogy ő a mennyben Atyja színe előtt értünk könyörög. Másodszor, hogy a mi testünk ővele már a mennyben van, s ez biztos záloga annak, hogy ő, mint a mi fejünk, minket, tagjait is fölemel magához. Harmadszor, hogy ő viszontzálogul az ő Lelkét küldi le nekünk, akinek ereje által nem a földieket keressük, hanem az odafenn valókat, ahol Krisztus ül Istennek jobbján.

Értünk a mennyben van, és ezzel halála által szerzett igazságosságának részesévé akar tenni. Amiként halála által Isten jogát helyreállította, tehát halálában Isten kegyelme diadalmaskodik, éppúgy a mi jogunknak is érvényt szerzett. Ilyenformán ő „a mennyben Atyja színe előtt értünk könyörög". Ahogyan Jézus Krisztus az ember életét feltámadása által megdicsőítette, olyan emberi életet mutatott fel, amelyet mi magunktól nem tudunk felmutatni, és amely számunkra az ő személyében is elérhetetlen, „a mennyben" elrejtetett. Nem úgy jár már közöttünk, hogy látni, hallani és megérinteni tudnánk, hanem úgy jelenik meg, mint akiről csak a feltámadás örömhíre tör utat felénk. Istennél azonban pontosan így *közbenjárónk*. Mindaz, ami bennünket vádolna, őbenne megtalálja cáfolatát.

Krisztus testvérünkké lett, és ilyenként támadt fel a halálból, ilyenformán mi is őbenne már testiekben is feltámadtunk a mennyek országában. Ezért fogalmaz a 49. kérdés úgy: „biztos záloga annak, hogy testünk ővele már a mennyben van". Ő a mi feltámadásunk záloga. Mi testének tagjai vagyunk, ő a fő, aki már maga élő dicsőségében létezik. „Létezik-e olyan fő, mely tagjait ne vonná maga után? Ez azt jelenti: feltámadott miértünk!"

Végezetül azért van a mennyekben értünk, hogy számunkra „Lelkét küldje viszontzálogul", amelynek ereje által „nem a földieket, hanem az odafenn valókat keresessük".

A 45. kérdés ezért fogalmaz így: „hatalmával már most új életre támaszt minket is". Amennyiben hozzá tartozunk, és benne már feltámadtunk, mert őbenne saját feltámadásunk előfutárát látjuk, ez nem lehet másképpen, csak azáltal, hogy mi az övéi vagyunk. Ő hív minket. A Feltámadottnak ezt a hívását, amely Isten élő Igéjeként egyszer és mindenkorra kimondatott, az Újszövetség Szentléleknek nevezi. A Szentlélek nem valamifajta folyamat, hanem egész egyszerűen Isten Igéje, aki hozzánk jön, és akit mi meghallhatunk. Honnan máshonnan jönne azonban ez az Ige mihozzánk, mint attól, aki legyőzte a halált, aki nem a történelmi múltban létezett, hanem közbenjáróként, mint „zálog" a mennyei Atya előtt áll, és Lelkét számunkra „viszontzálogul" küldi. Ennek ereje által keressük az odafenn valókat. Keresésünk az ő keresésére való válasz, és ilyenformán benne saját életünket keressük és találjuk meg, megtaláljuk emberi jogunkat erőteljesen és dicsőségesen, így támasztatunk már most fel új életre.

46. Hogyan érted azt, hogy „felment a mennybe"?
Úgy, hogy Krisztus tanítványai szeme láttára emeltetett föl a földről a mennybe, és a mi javunkra van ott, míg ismét eljön ítélni élőket és holtakat.

Tagjainak fejeként ilyenformán ő „a mi javunkra" (46. kérdés) van ott. A helyes megértés érdekében hangsúlyoznunk kell: ő értünk van, az emberiségtől különböző alanyként. Feltámadt, és pontosan annyira valóságosan áll velünk szemben, mint amennyire valóságos volt halála is. Amiként ott a halál objektív legyőzéséről volt szó, úgy itt az élet objektív dicsősége mutatkozik meg őbenne. Olyan *történelmi döntésről* van itt szó, amely rólunk szól, tehát első körben semmiképpen nem bennünk megy végbe. Amennyiben a 46. kérdés szerint Jézus tanítványai szeme láttára emelkedett

fel a földről a mennybe, úgy ezt mindenképpen *tárgyszerűen* kell értenünk (és ez a mindenkori legitim értelmezés határa). Ezt tehát nem lehet átértelmezni valamilyen belső felemeltetésként, amely az embernek Jézus Krisztussal való közösségében valósulna meg. Igaz, megtörténik az ember felemeltetése is, de először is a mi felemeltetésünket megalapozóan az Egyről, Jézus Krisztusról van szó a maga emberekhez mért különbségében és távolságában. Jézusban mint főben válik a halál legyőzése és az élet dicsősége valódi eseménnyé. Felemeltetése éppen úgy, mint megaláztatása történelem. Innen nézve Bultmann újszövetségi mitológiátlanítási programjára egyszerűen nemet kell mondanunk. Amennyiben „Jézus Krisztus feltámadásában" nem a minden mástól különböző alany feltámadásáról van szó, olyan eseményről tehát, amely a golgotai történéshez hasonlóan térben és időben megtörtént, úgy ezt a történést az emberi lét új meghatározására szorítjuk vissza. Ekkor a feltámadást visszaszorítjuk a hit ébresztésére az első tanítványok lelkében, és ennek következményeként nem létezik olyan lét, amely érettünk és fölöttünk Krisztusban alapoztatott volna meg számunkra. Ha tehát ezt így látjuk, a húsvéti üzenetet, mint olyat szétromboltuk és megsemmisítettük. Az Újszövetség „mitológiátlanítási" kísérletében csupán annyi a helyes, hogy a húsvéti üzenet irodalmi és történeti szempontból nézve valóban nem hordozza a „históriai" jellegzetességeket. Mindaz, amiről a húsvéti üzenet szól, a históriában nem kerül elő, és a történész ez esetben mondáról és legendáról beszél. Ha csak ennyit kívánt volna megállapitani, hogy ugyanis ez esetben történettel (nem mítosszal!) van dolgunk, amely monda és legenda formáját öltötte, semmit sem hozhatnánk fel Bultmann ellenében. Hogyan lehet azonban erről a tényről megfelelően beszélni? A beszámolótól éppen beszámoló jellege miatt nem lehetséges elvitatni azt, hogy valóságos eseményről

beszél. Miért nem lehet a mondát és legendát elfogadható hagyományként értelmezni olyan esetekben, amelyekben a história formája történeti határaihoz érkezik el? A Biblia számtalan mondát és legendát tartalmaz. Ezekből arra következtetni, hogy nem valóságos eseményekről van szó, hibás lenne. A Biblia nem akar időtlen igazságokat, mítoszokat bemutatni. Ilyenformán ez esetben is valóságos történetről van szó, amely azonban a história számára megközelíthetetlen jelleggel bír. A tárgyszerűen legitim megközelítési sorrend a következő: Húsvéti történet – húsvéti üzenet (monda!) – húsvéti hit, amely a kereszten megtapasztaltakkal teljesen ellentétben áll. Aki a húsvéti hittel kezd, hogy azt a húsvéti üzenet tartalmává tegye, és ezzel végül is a húsvéti történetet lekicsinylően veszni hagyja, ebben a dologban unalmas és bizonyosan nem legitim utat követ. Semmi esetre sem állíthatjuk azt, hogy a kontraszttapasztalat szüli meg a mondát.

Ő feltámadt, ő jelen van dicsőségében és tökéletességében – mindez pedig őbenne válik nyilvánvalóvá. Azt jelenti ez, hogy az elmondottak csak hozzá való viszonyunkban vonatkoznak ránk. A mi oldalunkról nézve Krisztus a feltámadott, a mi eszkatonunk, a mi ígéretünk. Őrá várunk, amíg visszajön (49. kérdés). Ő a mi „zálogunk" (45. és 49. kérdés). Azt kell keressük tehát, ami odafenn való (49. kérdés). Mindezek a kijelentések azonban a „még nem"-ről szólnak. Isten gyermekeivé emeltettünk, részünk van eljövendő országában, biztosít bennünket életünkben és halál felé menetelünkben is a halál felett győzelmünkről. Itt semmit nem szabad viszonylagossá tenni vagy megszegényíteni, mert már minden végbement. – Még nem döntetett el azonban, hogy mik leszünk. Még lepel van előttünk, amely valamikor elvétetik. Ebben az értelemben tehát nem Jézus Krisztus feltámadása, hanem a mi feltámadásunk és a mi életünk dicsősége a várakozás tárgya.

A 47. és 48. kérdést nyugodtan nevezhetjük „teológiai üzemi balesetnek".

47. Eszerint nincs velünk Krisztus a világ végezetéig, amint ezt nekünk megígérte?
Krisztus valóságos ember és valóságos Isten. Emberi természete szerint nincs többé a földön, de istenségével, felségével, kegyelmével és Szentlelkével soha nincs távol tőlünk.

48. Nem válik-e el ily módon egymástól Krisztus két természete, ha az emberi természet nincs mindenütt ott, ahol az isteni ott van?
Semmiképpen nem. Mert az isteni természet felfoghatatlan és mindenütt jelen van. Ebből szükségszerűen következik, hogy a magára vett emberi természeten kívül is, de abban magában is benne van, és azzal személy szerint egyesülve marad.

A 47. kérdéshez: A Mt 28,20 értelmében, amely szerint „Íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig", a kérdésre csak egy mindenfajta mellékfeltétel nélküli igen válaszolható. Ha Jézus Krisztus igaz Isten és igaz ember, minden körülmények között az. A 47. kérdésben azonban az isteni és emberi természet közötti szerencsétlen különbségtétel történik meg. Hiányzik a bibliai gondolkodás és beszéd egyszerűsége. Mert mit tesz, hogy „soha nincs távol tőlünk", amennyiben az csak istenségére, a *logos*ra vonatkozik? Létezik-e Krisztusnak olyan jelenléte „kegyelme és Szentlelke szerint", amelyben embersége ne volna jelen?

A 48. kérdéshez: Az, hogy az isteni természet „kívül" *(extra)* van Jézus Krisztus emberi természetén, a testté létel szabad kegyelmének leírásaként helyes. *Post Christum* értelemben azonban visszatekintéssel a testté lételre ez a kijelentés csak a hitetlenség kijelentése lehet. Ha Jézus Krisztusban hiszünk, az Egyben hiszünk, aki igaz emberként egyúttal igaz Isten is.

A 47. és 48. kérdésekkel szemben gyakorolt ezen kritikánk mindazonáltal nem csatlakozik a lutheránus tézisekhez, amelyek ezek ellen a kérdések ellen irányulnak. A krisztológiai vita mögött az úrvacsorával kapcsolatos szomorújáték húzódik meg, amelyben véleményem szerint hamis tézisekre hamis ellentézisek feleltek. Az elemekről folytatott vita, a „test és vér", a *significat* és *est* vitája, amelyről itt szó van, hamis, hiszen az Újszövetségben az *est* kétségkívül nem az elemre, hanem a cselekedetre vonatkozik, amelyben a „testet és a vért" testiségként értelmezték, miközben az Újszövetségben a *sóma kai haima* egész egyszerűen annyit tesz: az ember. Nem lett volna szabad tehát olyan elvont módon beszélni a testi jelenlétről, miként azt Luther tette, hogy ilyenformán Zwingli a hamisan feltett kérdésre hamis választ adjon, és a puszta lelki értelmezéssel egy olyan testi értelmezést állítson szembe, amely szintén egyáltalán nem felel meg az Újszövetség szándékának. Így alakult ki azután Krisztus mindenütt jelenvalóságának, *ubiqitas*ának lutheránus tana, amelyet a reformátusok a maguk részéről azzal utasítanak vissza, hogy itt nem a mindenütt jelenlétről, hanem Krisztus mennyei jelenlétéről van szó. Így alakultak ki azok a fordulatok, amelyeket a 47. és 48. kérdés megörökít. Kérdésünk az, hogy ma folytatható-e ez a vita, amely aztán később a *logos intra* kontra *intra et extra naturam humanum* vitában folytatódott? Vajon nem volt-e ez az egész vita hibás? A fenti kérdésekből megtanulhatjuk, mennyire veszélyes, amikor a teológiai vitapartnerek hamis tételre hamis ellentétellel válaszolnak. A 16. század reformátusait Luther e kérdésben szerzett „érdeme" semmiképpen sem lett volna szabad spekulálásra vagy spiritualizálásra csábítania. Nem szabad azonban ma gátlás nélkül az ilyenformán létrejött „felekezeti" különbségekkel élni, arról nem is beszélve, hogy azoknak egyenesen az egyházakat elválasztó jelentőséget tulajdonítsunk.

13.§ JÉZUS KRISZTUS ORSZÁGA
(50–52. KÉRDÉS)

Isten mindenható uralkodásának értelme és ereje a teremtésben nem más, mint a kegyelem és az élet uralmának megnyilatkozása Jézus Krisztusban. Ez belsőleg és közvetlenül a gyülekezetének adott lelki ajándékokban megy végbe, de külsőleg és közvetve a történelem általános és különleges kibontakozásában. Jézus Krisztus ennek az egész országnak az elrejtett királya, aki az idők végén minden ember bírájaként mutatkozik meg.

50. Miért teszed hozzá: „ül a mindenható Atya Istennek jobbján"?
Krisztus azért ment fel a mennybe, hogy nyilvánvalóvá legyen: ő az anyaszentegyház feje, aki által az Atya mindeneket kormányoz.

Ő az igaz Isten és igaz ember, aki Isten és az ember jogát egyaránt helyreállította, a megalázott és felemeltetett, az ő gyülekezetének feje, ő ül Isten jobbján. Ő, aki volt, van és lesz is, minden isteni cselekedet alanya. Időnk az ő jelenlétének, jövőjének és uralkodásának ideje. A mi időnk ezenközben az ő halálában és feltámadásában végbement változásban, az eljövendő tökéletes kijelentésére való várakozásnak a jegyében áll. Ez a *végidő,* az e kezdettől induló és e cél felé haladó idő.

„Az egy igaz Isten szuverenitásának megfelel az egy Jézus Krisztus uralma az emberek, a benne hívő nép felett", fogalmaztunk a 10.§-ban a 29–34. kérdések kapcsán. Mi okból beszélhetünk itt megfelelésről? Isten uralkodó akarata

Jézus Krisztusban voltaképpen az isteni uralom titka, értelme és ereje, amely a teremtés isteni kormányzásában mutatkozik meg. Jézus Krisztusban az előbbiek mellett megmutatkozik Isten igazságosságának munkája, amely maga a kegyelem, de az élet munkája is, mely a keresztyén gyülekezetben ismerhető fel. A „kéz", amely minden dolgokat kormányoz (27–28. kérdés), nem valamely sötét hatalom, amely jótetszése szerint bánik velünk, hanem annak a keze, aki Jézus Krisztusban számunkra nyilvánvalóvá lett. Jézus Krisztus emberré lételének, megfeszítésének és feltámadásának eredménye egész egyszerűen ez: „Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön" (Mt 28,18). Ő, aki az Atya jobbján ül, a keresztyén egyház feje. Mindez azonban nem azt jelenti, mint hogyha a világban egy „tartományt" vezetne, és mellette a világban más királyok és vezérek is léteznének, sokkal inkább azt, hogy ő „anyaszentegyházának feje, aki által az Atya mindeneket igazgat" (50. kérdés). Magától értetődően Jézus Krisztus más módon feje egyházának, és másképpen érvényes rá a megállapítás, hogy az Atya mindent általa igazgat. Ő másképpen ura a gyülekezetnek, és másképpen ura a világnak. Azonban nem ez a mássága lényeges, hanem a tény, hogy uralma itt is és ott is reális és hatékony. Birodalmának nincsen vége és határa, nem az egyház falaihoz vagy a keresztyének köreihez kötött. Az *ekklésia kyriosa* a *kosmos* ura is (Kol 1 és Ef 1). Megbizonyítja magát „egyházának fejeként" (50. kérdés), ami azt jelenti: feltámadásának ereje által nyilvánvalóan és hatékonyan az új teremtés zsengéjeként jelenik meg, Isten élő Igéjeként, amely a gyülekezetet ébreszti, hívja és követésébe és szolgálatába állítja. Pontosan így értendő azonban az is, hogy más területeknek is az ura. Az egyház a világ *mellett* áll, az egyház ura viszont a világ *fölött*. Övéi megismerik, hogy az Atya mindent az ő hatalmába helyezett.

51. Mit használ nekünk Krisztusnak, a mi Fejünknek ez a dicsősége?
Először azt, hogy Szentlelke által mibelénk, tagjaiba mennyei ajándékokat áraszt. Másodszor, hogy hatalmával minden ellenség ellen oltalmaz és megtart minket.

Krisztusnak mint a keresztyén egyház fejének uralma belsőleg és közvetlenül a Szentlélek ajándékainak felel meg, azaz a hit, szeretet és reménység által fejeződik ki. Mindenhol, ahol gyülekezetet alapítanak, vezetnek és felépítenek, mindenütt, ahol az e világi élet az apostoli levelekben leírt módon alakul (Róm 12 és 14), Jézus Krisztus uralmával és jelenlétével van dolgunk. Így válik hatékonnyá az, hogy ő az Atya jobbján ül. Hatalma és uralma azonos Isten igéjével a gyülekezetben. Nem valamilyen „vallásos valóságról" van itt szó, sokkal inkább arról a tényről, hogy „ő a maga hatalmával minden ellenség ellen védelmez és megtart".

Krisztus uralmának és hatalmának azonban van egy külső és közvetett megjelenése is. A gyülekezeten kívüli események rendje, ha más módon is, de ugyanúgy az ő uralma alá tartozik, mint magának a gyülekezetnek az élete. A világtörténelem nem kiszolgáltatott saját törvényszerűségeinek. Nincsen választó vonal az általános gondviselés és a gyülekezetvezetés között. A nagy és a kis „történetekben" a kegyelmi idő történéseiről van szó, hiszen ő kegyelemből óvja gyülekezetét a gonoszok ellen, és kegyelemből tartja meg azt, hogy feladatukat végezhessék. Ilyenformán a gyülekezet veszélyben van, de nem süllyed el: *perpetua mansura est.* Az egyház Isten ügye, de vele szemben állnak az „ördög ügyei" (123. kérdés). Első renden itt nem a személyes ellenségekre kell gondolnunk, hanem az ördögre, a világra és saját testünkre (127. kérdés). Amennyiben ugyanis a Krisztus feltámadása és visszajövetele közötti időben létezik egyháztörténelem, úgy azt világossá

teszi, hogy Krisztus a világot nem hagyja cserben. Úgy is fogalmazhatunk ebben az értelemben, hogy az egyház a világtörténelem értelme és titka, a világtörténelem csak az egyháztörténelem kedvéért zajlik. Ezen a helyen keresendő a valódi hatalom eredete, mellyel szemben minden más hatalom csak „megvalósult tehetetlenség".

52. Miféle vigasztalásod van abból, hogy Krisztus eljön ítélni élőket és holtakat?
Az, hogy minden háborúságom és üldöztetésem közepette fölemelt fővel várom a mennyből azt a bírót, aki azelőtt értem Isten ítélőszéke előtt állt, és rólam minden kárhoztatást elvett; hogy ő minden ellenségét, akik nekem is ellenségeim, örök kárhozatra veti, engem pedig az ő többi választottaival együtt a mennyei örömbe és dicsőségbe önmagához átvisz.

Ezen a helyen a jövőre nyílik kitekintés. Az, aki már eljött, ugyanakkor az is, aki el fog jönni. Isten ítélete, amely most még az élet és a világ forgatagában elrejtetett, és amelyben az egyház és a kozmosz titkaként hinnünk szabad, nyilvánvalóvá válik. Ez a jövő vigasztalja a gyülekezetet mindenfajta kétség és üldöztetés között, tudniillik az, hogy a gyülekezet már ismeri a Bírót, tudja, hogy az ítélet végrehajtatott, éspedig úgy, hogy a Bíró előbb „értem Isten ítélőszéke elé állt". A Bíró az, aki értünk elítéltetett. Általa szabadultunk meg, és csak tőle várhatunk örömöt és dicsőséget. Csak az ő ellenségei jutottak kárhozatra. Kik azonban ezek az ellenségek? A 123. és 127. kérdésekben felemlítettek lennének? Így is lehetne akár értelmezni. De vajon nem arról van-e szó, hogy az 52. kérdésben a középkori világítélet képének megjelenítésével van dolgunk, amelyen a „kárhozottakat" igen nagy megjelenítő erővel ábrázolták? A régi dogmatikák az örök üdvösség és örök kárhozat tanával végződtek, és ezen közben felvetették a

kérdést: hogyan érzik magukat az üdvözültek, ha a kárhozottakra gondolnak? A kérdést azzal válaszolták meg, hogy ez a gondolat azoknak semmilyen bánatot nem okoz, sőt a kárhozottak látványa felett örvendeznek annak, hogy Isten dicsősége így nagyszerűen mutatkozik meg. Ajánlatos lenne kissé visszafogni magunkat, és Danténak a paradicsomról szóló énekét nem utánaszajkózni, hogy a jóval híresebb pokolról szóló énekről ne is beszéljünk. Ha a kárhozatot igazán meg akarjuk érteni, világosan ki kell jelentenünk, hogy minden ember, így tehát mi is, Isten ellenségei vagyunk, és az elé a Bíró elé kell állnunk, aki önmagát értünk odaadta. Bizonnyal ő a Bíró (nem lehet szó tehát mindenek megváltásáról!), viszont olyan Bíró ő, akit mi keresztyének ismerhetünk. Vajon nem volna-e jobb, ha abban a kegyelmi időben, amelyben most még élnünk adatik, az embereknek azt az örömüzenetet hirdetnénk, hogy azt mondjuk el, ki a Bíró, ahelyett, hogy azzal foglalkoznánk, létezik-e örök kárhozat. Keresztyénekként feladatunk annak a megismerése és az arról való bizonyságtétel, hogy Krisztus minden emberért meghalt. Ő az Úr, aki mellett más úr nincsen. Ezt mi, keresztyének az ő ellenségeire nézve is hihetjük. Ezzel a kárhozat komolysága bizonnyal nem csökken, de legalább nem felejtjük el, hogy Krisztus ezt is elhordozta. Ebben az értelemben nekünk, a kiválasztottaknak másokkal, a kárhozottakkal való szembesülése csak humoros szembesülés lehet. A kiválasztottak számára, akik fölemelt fővel járulnak Bírájuk elé, nincs más út, mint őt hirdetni azok számára, akik ezt a Bírót nem ismerik, és ilyenformán minden emberrel szolidaritást vállalni és ebben kitartani. Mindez azonban rácáfol a világítéletről alkotott képekre, amelyek mélységesen *keresztyénietlenek*.

Az „Isten jobbján ül" kitételben a keresztyén etika két alapelve válik világossá:

1. Aki ezt igazán megérti, azt is meg kell értse, hogy a keresztyénségnek feltétlen prioritása van minden mással szemben. Az ember nemcsak keresztyén, de teste van, szemei „kedves ablakocskái", füle, orra, önmagában véve egy egész kis világ. Azonban minden más, bármi is legyen az, annak rendeltetik alá, hogy az ember először is keresztyén. Ezt a sorrendet nem lehet megfordítani. Ilyenformán nem lehet az ember először politikus, és aztán még keresztyén is. A keresztyénséget nem lehet irányítani, feltétlen elsőbbsége abban gyökerezik, hogy Krisztus az Atya jobbján ül.

2. „Az Atya jobbján ül" kifejezésből azonban szükségszerűen következik a *keresztyének világhoz való viszonya,* a keresztyénség és a humánum kapcsolata is. Nem arról van szó, hogy az ember keresztyénként talán érdeklődik a humánum iránt, talán nem, vagy nyitott szemmel észreveszi a szépet, a nagyszerűt, az örvendetest a világban vagy talán nem. A keresztyének világhoz való viszonya nem fakultatív. A világhoz azonban nem állhatunk azzal a kissé fanyar keresztyén bizalmatlansággal, vagy netán egyenesen ellenséges érzülettel, hogy keresztyénekként mi úgyis mindent jobban tudunk. Ez azért lehetetlen, mert Krisztus gyülekezetét és annak fejeként *mindeneket* kormányoz. Krisztus uralmát osztanánk meg, és ezzel vétkeznénk, ha a világban nem nyitott szemmel és szívvel élnénk, és nem akarnánk nagyon komolyan a görögök számára göröggé lenni. A keresztyének teremtmények, és éppen ezért a teremtményi tér határainak hatálya alól nem vonhatják ki magukat. Azonban ez a tér is alárendelt Krisztusnak, benne tehát mi is otthonra találunk.

14.§ AZ ISTEN LÉLEK
(53–58. KÉRDÉS)

Az egy, igaz Isten Szentlélekként hasonlóan örökkévaló, mindenható és kegyelmes, mint Atyaként és Teremtőként, Fiúként és Megváltóként, aki nemcsak az ember felett rendelkezik és benne munkálkodik, hanem életet adóan van jelen az emberek életében, akik hit által Jézus Krisztushoz tartoznak, általa gyülekezetbe gyűjtettek, és ajándékaiban, valamint tisztségeiben is részesülnek. Ezen emberek bűnösök, de már itt és most is feltámadásának ereje által örvendezhetnek, és ily módon ebben a mulandóságban az örök élet felé haladhatnak.

A „hiszek" harmadik artikulusunk értelmében visszatekintve az első és második artikulusra azt is jelenti: hiszem, hogy én létezhetem, hogy Isten mint Atya és Teremtő, valamint mint Fiú és Megváltó az én teremtőm és megváltóm is, ilyenformán tehát én az ő teremtménye és megváltottja vagyok. Teremtményként gyülekezetének tagja lehetek, dacolhatok bűneimmel és halálommal, és az 58. kérdés szellemében teremtményi törékenységem tudatában várhatom beteljesedésemet: hiszek az örök életben.

A harmadik artikulus tartalma ezen „hiszek" kifejtése. Hiszek a saját hitemben? Nem, sokkal inkább hiszem, hogy Isten Atyaként és Fiúként, de Szentlélekként is az egy igaz Isten, aki „egyenlő, örök Isten az Atyával és a Fiúval": *„Spiritus vivificans qui cum patre et filio simul adoratur et conglorificatur."* Amennyiben tehát a harmadik artikulust így értjük, mint az egy Istenbe vetett hit harmadik formáját, figyelnünk kell arra, hogy itt már előre megválaszolás-

ra kerül egy egész sor kérdés, és megvilágosodik egy egész sor keresztyén különút, melyeknek legitimitása innen értelmezhető. Az évszádok során átvonul a nyilvánvaló vagy rejtett misztika áramlata: Isten és a Lélek, a Lélek és Isten. Gondolhatunk itt mindarra, ami a „pietizmus" gyűjtőnév alatt megjelenik, legyen az misztikus vagy morális természetű. A „hiszek Szentlélekben" ezen törekvésektől való megszabadulást, pontosabban ezeknek helyes értelmezését jelenti. Aki ezt megérti, a pietizmust is meg fogja érteni. A pietizmus vonalában helyezkedik el ugyanakkor az „újprotestantizmus" is, amelyet Schleiermacher klasszikusan kiábrázol. Aki a harmadik artikulust megérti, talán még Schleiermachert is felismeri benne. Aki így tesz, annak nem szükséges haragvó rosszallással tekinteni rá és a 19. századi teológusokra, akik a „bennünk lakozó Istent" vallották mindazzal, amit ez következményként maga után vonz. Aki ezt megérti, megismeri a liberalizmus igaz legyőzésének módját is. Nem fog fennállni annak veszélye, hogy bábbá válik, de felismeri az ebben rejlő igazi kérdést. Amennyiben fiatal teológusaink a hitvallást a maga teljességében ismernék és látnák, talán ismét egy kicsit „liberálisabbak" mernének lenni! Ez esetben nem feneklenének meg sem egy pietista, sem pedig egy liberális odúban, és még csak nem is kellene „ortodoxszá" lenniük, hanem a hit bizonyos együgyűségével és egyszerűségével érthetnék meg: „Minden a tietek, ti pedig a Krisztuséi vagytok." Nem kevésbé járunk hát témánkkal a dolog középpontjában, mint azt az első és második artikulusnál tettük. Aki Atyaként teremtőm, Fiúként megváltóm, az bennem életet is teremt.

Hiszek a Szentlélek Istenben:

53. Mit hiszel a Szentlélekről?
Hiszem először, hogy ő valóságos és örök Isten az Atyával és a Fiúval. Másodszor, hogy ő nekem is adatott, engem igaz hit által Krisztusnak és Krisztus minden jótéteményeinek részesévé tesz, vigasztal és velem marad örökké.

Ez a harmadik artikulus beláthatatlan központi kijelentése: Isten nem felettem, de bennem akar Isten lenni. *Deus in nobis!* Minden újprotestantizmus és annak minden ellenfele ellenére is! Mit jelent azonban ez: „hogy ő nekem is adatott, engem igaz hit által Krisztusnak és Krisztus minden jótéteményeinek részesévé tesz"? Ez a *„Deus in nobis"*, a Szentléleknek számomra adott volta egyetlen pillanatra sem érthető statikusan. Krisztus hitem alapjaként adatott számomra. Isten felől megalapozott tehát a mi kevéske hitünk is, az igaz hit, azaz részvétel Krisztusban és minden ő jótéteményeiben. Hitben ragadjuk meg azt, amit Isten nyújt felénk. Hiszem, hogy ennek a Jézus Krisztus által objektíven megszerzett vigasztalásnak szubjektíve máris részese vagyok (1. kérdés), és ez nem csupán átmenetileg, de végérvényesen is esemény lett. Hitben nem megalapozható, hogy a hit megszűnik, hiszen ha a hitem eltűnik, magam dobtam azt el.

Az 54–55. kérdések összetartoznak.

54. Mit hiszel az egyetemes keresztyén Anyaszentegyházról?
Hiszem, hogy Isten Fia a világ kezdetétől a világ végezetéig az egész emberi nemzetségből Szentlelke és igéje által az igaz hitben megegyező, örök életre kiválasztott gyülekezetet gyűjt magának, ezt oltalmazza és megtartja. Hiszem, hogy ennek a gyülekezetnek én is élő tagja vagyok, és örökké az is maradok.

55. Mit értesz a „szentek közösségén"?
Először azt, hogy a hívők együtt és egyenként is tagjai az Úr Krisztusnak, és részesei minden javának és ajándékának. Másodszor: mindenki tekintse kötelességének, hogy ajándékaival a többi tag javára és üdvösségére készséggel és örömmel szolgáljon.

Ezek az egyházról, a szentek közösségéről szólnak. Amennyiben Istenben mint Szentlélekben hiszek, nem csak abban hiszek, hogy szabad hinnem. Magánkeresztyénség nem létezik. Ha tehát a Szentlélekben hiszek, hiszek Istennek az egész teremtés javára végbement cselekedetében, amelybe hitem által én magam is beletagolódom. Istennek a célja nem én vagyok, és nem is az én személyes hitem, hanem művének véghezvitele. Isten világosságot gyújtott a földön. Hiszem, hogy ezen a földön egy gyülekezet, éspedig a Fiú által alapított gyülekezet létezik. Ebben azonban nem elsődlegesen az ember munkálkodik, bár igaz, hogy itt hangzik fel Isten dicsérete, itt imádkoznak, és hirdetik az igét, azonban minden Jézus Krisztus kezdeményezésére történik. Ahol gyülekezet van, az ő munkájával van dolgunk, Isten maga „gyűjt, őriz és tart meg" ott. Az egyház megalapozása és megtartatása őnála van. Minden eretnekség és holt egyháziasság melegágya, hogy Krisztusra már nem úgy tekintenek, mint az egyetlen kezdeményezőre.

„Én is élő tagja vagyok, és örökké az is maradok." A gyülekezet élő tagjának lenni annyit jelent: keresztyénnek lenni. Ezt teljes szigorúságában kell értelmeznünk: *extra ecclesiam nulla salus.* Elmondhatjuk erről, milyen szép is, hogy a Heidelbergi Káté az egyes keresztyének létét csak a gyülekezet léte után, mintegy utószóként említi, viszont másfelől pontosan az egyénekről van szó.

Az 55. kérdés az Apostoli Hitvallás szellemében az egyházfogalom második megközelítését kínálja. Amennyiben

ugyanis a Szentlélekben hiszek, hiszek a szentek közösségében is. Latin nyelven itt bukkan fel a *sancti* és a *sancta* közti különbség. Feltételezhetjük, hogy a Heidelbergi Káté e helyen mindkét lehetőségre gondolt. Az első mondat mintha a *sanctá*ra utalna, a második mintha a *sancti*ra irányítaná figyelmünket. Minden keresztyén teljességgel részese annak az ajándéknak, aki maga Jézus Krisztus. Másfelől mindannyian arra hívattattak el, hogy teljességgel „a többi tag javára és üdvösségére", és pontosan ez által minden ember javára és üdvösségére szolgáljanak.

56. Mit hiszel a bűnök bocsánatáról?
Hiszem, hogy Isten Krisztus elégtételeéért soha többé meg nem emlékezik sem bűneimről, sem bűnös természetemről, amelyek ellen egész életemben harcolnom kell, hanem kegyelméből Krisztus igazságával megajándékoz engem, hogy soha többé ítéletre ne jussak.

Az 56. kérdés kimondja, hogy amennyiben a Szentlélekben hiszek, mindannak alapján, ami Jézus Krisztus halálában, az Istenfiú megaláztatásában történt, bízhatok bűneim bocsánatában. Bízhatok abban, hogy Isten „Jézus Krisztus elégtételeéért nem emlékezik meg bűneimről", és így „soha többé nem jutok az ítéletre". Ezen „soha többé" feltétlen hangsúlya kizárja a múlt felé néző aggodalmaskodást éppúgy, mint minden jövőre néző aggodalmat is. Aki e helyen mégiscsak feltételt szabna, voltaképpen Jézus Krisztus uralma ellen lázadna, aki arról döntött, hogy Isten joga érvényre jusson. Most tehát ez a jog érvényes. A bűnök bocsánatának ezen kitételén alapul az egész etika, ezzel adatott az emberek számára a törvény. Ez a „soha többé" azonban nem alap kényelmes hátradőlésre, sokkal inkább Jézus Krisztus uralmát hirdeti, amely szükségszerűen magában kell foglalja az ember háláját is. Aki a hit és a cselekede-

tek között különbséget kíván tenni, vagy egyenesen azokat szétválasztani, a leglényegesebbet nem értette meg. Hinni annyit tesz, mint Krisztus uralma alá és ezzel együtt az engedelmesség rendjébe állíttatni, miközben persze minden azon áll vagy bukik, hogy Istenben és az ő Szentlelkében higgyünk, és ne valamiféle elvont bűnbocsánatban.

57. Miféle vigasztalásod van a test feltámadásából?
Az, hogy nemcsak lelkem vétetik fel Krisztushoz azonnal ez élet után, hanem testem is egyesül majd lelkemmel, amikor Krisztus hatalma feltámasztja és az ő dicsőséges testéhez lesz hasonlóvá.

Az 57. kérdés úgy viszonyul az 56.-hoz, mint a *theologia gloriae* a *theologia crucis*hoz. Amennyiben a Szentlélekben hiszek, hihetek abban is, hogy Jézus Krisztus halált legyőző hatalmában is részesedem. Meghalok majd egy napon, de ez az én végem egy új kezdet jele lesz majd. Élni fogok halálom ellenére is. Amit a Heidelbergi Káté e helyen a lélek és a test kapcsolatáról mond, azt a bibliai antropológia és eszkatológia mai álláspontja alapján talán másképpen írnánk le. Meghatározó azonban az, hogy ez esetben is az egész emberről, a lélekről és a testről van szó, aki a halállal is a feltámadás felé halad, amelyben Krisztus dicsőséges testéhez hasonlatos lesz. Az ember megsemmisített joga jut itt újra érvényre. Ez a jog azt jelenti, hogy a halál nem a végső katasztrófa, hanem a Krisztussal való örök élet lehetősége. E felé a jövő felé haladva vigasztalódik meg az ember. Vele való életem számomra és minden ember számára az ő feltámadásában ígértetett meg. Erre nézve vághatunk neki újra és újra egy-egy új nap kezdetének. A keresztyén reménység feltétel nélküli. Nem valamely „szebb élet" reménységéről van itt szó, és nem is arról a rettenetes elképzelésről, mintha halálunk után mindent újra kellene

kezdenünk, újra iskolába, talán valamiféle mennyei, netán angyali iskolába kellene járnunk. Istennek hála nem erről van szó! Ez az elképzelés nem újszövetségi felfogás. Sokkal inkább *erről, a mi életünkről* van itt szó. Ezt az életet nem adták fel, nem dobták prédának, hanem *Isten maga élte,* előtte zajlik, és éppen ezért őelőtte élik majd azt valamikor tovább. Az ember, az egész ember a maga egész időiségével, a kisgyermekkortól az időskorig terjedő élettartamával: ez az ember a feltámadás tárgya. Mindez természetesen test, voltaképpen el kellene múlnia, és erre igazából rá is szolgáltunk. Azonban nem ez következik be, hanem ez az egész élet a maga időiségével együtt „hasonlatos" lehet Krisztus dicsőséges életéhez. Ami [önmagában] semmit sem ér, Krisztus feltámadása okán lehet valamivé. Isten igent mond majd ránk, és ezen nincs tovább mit elmélkednünk. Istennek hála a feltámadásnak nincsen köze a neveléshez és a pedagógiához, és íme, mégis „nagyon jó".

58. Miféle vigasztalásod van az örök életről szóló hitvallásból?
Mivel már most előre érzem szívemben az örök élet örömét, hiszem, hogy életem elmúltával olyan teljes boldogságom lesz, amilyet „szem nem látott, fül nem hallott, és ember szíve meg sem gondolt", amelyben Istent örökké dicsérni fogom.

Az örök élet a feltámadás céljára mutat. Az embernek „teljes boldogság" ígértetik. Az örök öröm „kezdete" azonban már itt is megvan, amennyiben Jézus Krisztushoz kapcsolódik és vele egyesülve élhet az ember a Szentlélek által.

15.§ ISTEN IGAZSÁGOSSÁGA ÉS A HIT

(59–64. KÉRDÉS)

A hit az a jó reménység, hogy az ember a keresztyén gyülekezet tagjaként hálás engedelmességgel, de a saját teljesítményére vagy méltóságára való minden hivatkozásról lemond. Ennek következtében teljességgel és erőteljesen az egy vigasztalásba kapaszkodik, amely szerint Isten igazságos tette Jézus Krisztus halála és feltámadása által mindenki számára, és ilyenformán az ő számára is céljához ért. Mivel a hitnek ez a tartalma, és csak ez a tartalom felel meg a hitnek, a hit az ember egyedüli útja megigazulása felé.

59. Mi hasznát veszed, ha mindezeket hiszed?
Azt, hogy Krisztusban Isten előtt igaz vagyok és az örök életnek örököse.

A második artikulus tartalma: Isten igazságos, és Jézus Krisztusban éppen így végbement megváltó munkája. Az első artikulus arról beszél, hogy ez a Teremtőnek és minden létező Urának hatalma által megy végbe, és a harmadik artikulusból azt olvashatjuk ki, hogy ugyanez az Úr megadja nekünk az ő döntésére hittel való válaszadás szabadságát. Az 59–64. kérdéseket akár az 53. kérdés midrásaként is fel lehetne fogni: amennyiben a Szentlélekben hiszünk, abban hiszünk, aki számunkra hitet ajándékoz. Hiszek, *credo* annyit tesz: azon isteni tett részese vagyok (vö. 20., 32., 34., 53., 65., 70. kérdések), részese vagyok Krisztusnak és az ő jótéteményeinek, az itt és mostban, időiségemben élő emberként bizonyossággal és örömmel haladok az ítéletben

való megigazulásom felé (52. kérdés). Amennyiben hiszek, előre nézhetek e felé az ítélet felé, tudva azt, hogy az ott rám váró Bíró felment engem. A hit ugyanis azt jelenti (21. kérdés): igaznak tartani, és szívből bízni abban, amit Isten a maga igéjében kijelentett. A hit tehát az utolsó ítéletbeli állapotunk megelőlegezése. Abban bízom tehát, hogy helyreállíttatik Isten joga velem szemben, de ugyanakkor az én Istennel szembeni jogom is, jóllehet én „az ember nyomorúságának" állapotában és rendjében létezem, és ebben eszmélek újra és újra önmagamra. Miután azonban azt a véget igaznak tartom, és abba vetem reménységemet, már megelőlegezem a véget, és hálás szívvel az eszkaton felé tekintve, úton vagyok őfelé. Már ismerhetem ítéletemet az utolsó ítéletben: Krisztusban már kimondatott, jóllehet az utolsó tárgyalás számomra még hátra van.

60. Mi módon vagy igaz Isten előtt?
Egyedül a Jézus Krisztusban való igaz hit által. Bár lelkiismeretem vádol, hogy Isten parancsolatai ellen súlyosan vétkeztem, azokból soha egyet sem tartottam meg, és még mindig hajlamos vagyok minden rosszra, Isten az ő ingyen kegyelméből, minden érdememem nélkül, nekem ajándékozza és tulajdonítja Krisztus tökéletes elégtételét, igazságosságát és szentségét. Ezért én úgy állhatok Isten elé, mintha soha semmi bűnt nem követtem volna el, és semmi bűnöm nem lett volna, és mintha én tanúsítottam volna azt az engedelmességet is, amelyet Krisztus érettem tanúsított – de csak akkor, ha Krisztus jótéteményeit hívő szívvel elfogadom.

Az 59. és 60. kérdések összefonódnak: hinni annyit jelent, mint úton lenni, az ítélet felé haladni, olyanként, aki ott majd megigazíttatik. Amennyiben hiszek, megigazulásom felől is bizonyos lehetek, mert „Isten előtt igaz vagyok". A hit a Jézus Krisztus gyülekezetébe elhívott emberek reménysége. Nem létezik magánkeresztyénség. Amennyiben

a végítélet a lehető legnyilvánosabb dolog, annyiban megigazult létünk is a *communio sanctorum* tagjaiként szintén nyilvános.

61. Miért állítod, hogy egyedül csak a hit által lettél igazzá?
Nem azért, mintha a hitem érdemesítene arra, hogy Istennek kedves legyek, hanem mert Isten előtt az én igazságom egyedül Krisztus elégtétele, igazságossága és szentsége, és ezeket én csak hit által tudom elfogadni és sajátommá tenni.

62. Jó cselekedetünk miért nem lehet igazsággá vagy annak valamely részévé Isten előtt?
Azért, mert annak az igazságnak, mely Isten előtt megállhat, teljesen tökéletesnek és Isten törvényével minden tekintetben egyezőnek kell lennie. Viszont ebben az életben legkiválóbb cselekedeteink is tökéletlenek és bűnnel szennyezettek.

63. Hogyhogy nem érdemlünk jó cselekedeteinkért semmit, pedig azokért Isten jutalmat ígért már itt a földön, s a jövő életben is?
A jutalmat nem érdem szerint osztja Isten, hanem kegyelemből.

64. Nem tesz ez a tanítás könnyelművé és gonosz emberekké?
Nem. Mert lehetetlen, hogy azok, akik igaz hit által Krisztusba vannak oltva, ne teremjék a hálaadás gyümölcseit.

Mennyiben állítható, hogy a hit az ember útja a megigazuláshoz, és mennyiben van kötve az ember megigazulása ehhez az úthoz? A reformátori teológia középpontjában vagyunk ezzel, a „csak a hitből való megigazulás", a *sola fide* tanításánál. Mit jelent azonban ez?

Három elhatárolódást kívánatos megtennünk:

1. A hit nem igazítja meg a hívő embert – még csak részlegesen sem! – annak valamely megmaradt, vagy újonnan szerzett érintetlenségére alapozva. Még csak nem is olyan orvosság, amely a betegeket egészségessé, és ilyen-

formán Isten előtt kedvessé tenné (Karl Holl!). Az egész elképzelés, amely szerint a megigazulás az emberben lévő „jóra" alapozna, elvetendő, és a reformátorok el is vetették azt. Bizonyos, hogy a hit Isten jó teremtményeinek hozzá való viszonyulása, az élet megváltozása. Mindez azonban arra az emberre vonatkozik, aki éppen megváltottként az 5., 8., 13. kérdésekben leírt bűnössel is azonosul. Voltaképpen csak a Krisztusban hívő ember tud igazán az „ember nyomorúságáról". A hit tehát nem azért igazít meg, mert a hívő ember még vagy már nem bűnös (60. kérdés első fele), hanem pontosan erre tekint.

2. A hit nem igazítja meg az embert – még csak részlegesen sem! –, mert létének új formáját hívja életre, a háládatosságot. A hit tehát ezt cselekszi. A hívő embert a hit jó cselekedetekre készteti, és ezek minden bizonnyal nem maradnak fizetség nélkül (63. kérdés). (Vö. 64. kérdés: „Mert lehetetlen, hogy azok, akik igaz hit által Krisztusba vannak oltva, ne teremjék a háladás gyümölcseit.") Amennyiben azonban azt kérdezzük, miben is bízhatunk hát, semmiképpen nem saját „jó cselekedeteinkre" fogunk utalni. Ezekkel Isten előtt nem állhatunk meg, mert annak az igazságosságnak, amely Isten előtt megállhat, „Isten törvényével minden tekintetben egyezőnek kell lennie" (62. kérdés). Hajlandóságunk azonban minden jó cselekedeteink ellenére is az, hogy „természet szerint hajlandóak vagyunk Isten és felebarátaink gyűlölésére". Ilyenformán csak kegyelemből és kegyelem által fogad el bennünket Isten.

3. A hit még részlegesen sem igazítja meg az embert – valamiféle benne lakozó minőség okán. „Nem azért, mintha a hitem érdemesítene arra, hogy Istennek kedves legyek..." A hit maga is emberi cselekedet, hiszen még ezzel is csupán az emberi akció és reakció viszonyrendszerében és azzal összefüggő problémák között mozgunk. Pontosan a hívő ember

tudja azonban, hogy nem magától hisz, hanem ez a Szentlélek munkája életében. Ilyenformán a hitben az ember igazában nem önmagát igazolja, hanem Istennek ad igazat.

A hit megigazítja az embert, mert az ember, amennyiben hisz, azon *ígéret* hatálya alá tartozik, amely a *keresztyén gyülekezetnek* adatott. A keresztyén gyülekezet azoknak az embereknek az összegyülekezése, akik tudhatják, hogy Isten terve és akarata minden ember számára beteljesedett, és Jézus Krisztusban célhoz ért. A hívő emberek tudják, hogy „ő miérettünk van ott", és személyében „az Atya előtt közbenjárónk" van. Aki hisz, Isten igaz ítéletéhez tartja magát, és amennyiben arra igent mond, és nem lázadozik ellene, Istennel békességben él. Úgy él tehát az ember, mint aki Istennek ad igazat, de éppen ezzel Isten előtt maga is igazságot nyer. Ilyenformán tehát a hívő még úton van ugyan, de már a célnál is, ti. Krisztusban.

Nem hite igazítja meg az embert, hanem hitének tárgya és tartalma. Ez a tárgy azonban olyan ajándék, amely az embernek csak tulajdoníttatik. Olyan jótétemény ez, amelyet a hívő csak kaphat, amelyet csak érvényesülni hagyhat, amelyben *bízhat*. Ez a magatartás felel meg Isten felénk forduló szabad jóságának. Ebben a viszonyulásban adom meg a tiszteletet Istennek, fogadom el megigazítását, „mintha soha semmi bűnt nem követtem volna el..." (a 60. kérdés utolsó harmada). Ez a „hit kockázata". „Az igaz ember hitből fog élni": létezik egy tárgyszerű megfelelés a hit és annak tárgya között. A hívőnek eszébe sem jutna hitével dicsekedni, de elfogadhatja és el is fogadja azt, hogy Isten jótetszéssel tekint rá.

Ilyenformán a hit, és csak a hit az ember útja az ítéletben való megigazulás irányába.

16.§ ISTEN IGAZSÁGOSSÁGA A KERESZTSÉGBEN ÉS AZ ÚRVACSORÁBAN

(65–68. KÉRDÉS)

Isten Jézus Krisztusban való igazságos cselekedeteinek eseményszerű bizonyságai a keresztség és az úrvacsora cselekményei. Ezekben a keresztyén ember hitének megerősítését, a keresztyén gyülekezet viszont eredetének és életének Jézus Krisztusban gyökerezését egyszerre kiábrázolja, és ajándékként fogadhatja is.

65. Honnan származik a hit, amely által Krisztusnak és minden jótéteményének részeseivé leszünk?
A Szentlélektől, aki a hitet a szent evangélium hirdetésével szívünkben felébreszti, és a sákramentumokkal megerősíti.

Ezzel a Heidelbergi Káté több renden is különleges és érdekes részéhez érkeztünk el, amely „A szent sákramentumokról" címet viseli, és melyre nézve már a 65. kérdés is bizonyos problémákat vet fel. Megfogalmazásában ugyanis a Szentlélek „felébreszt" és „megerősít". Arra várnánk tehát, hogy a következőkben a Szentlélek művéről lesz szó az igehirdetésben. Itt azonban nem erről van szó, hanem húsz kérdésen keresztül csupán a sákramentumok által való „megerősítésről" beszél. Hol marad hát a Szentlélek munkája az evangélium prédikálása által, amelytől a reformátorok a Róm 10,17 értelmében olyan sokat vártak, hiszen: „A hit tehát hallásból van, a hallás pedig a Krisztus beszéde által"?

Ezen különös eset magyarázatát talán legelőbb is történelmileg kell megkísérelnünk. A keresztségről és az úrvacsoráról szóló tanítás a hagyományos egyházi káték meghatározó eleme, és a reformáció idején erre különösen is nagy gondot kellett fordítani egyrészt a római katolicizmussal folytatott vita miatt, de a lutheránus úrvacsoratantól különböző felfogás végett is. Ha azonban ezt figyelembe is vesszük, ez a rész még mindig furcsán előkészítetlen, és nem illeszkedik szervesen a Káté szerkezetébe, és ezért még élesebben merül fel a kérdés az Isten igéjének hirdetéséről szóló tan felől, amint az az igehirdetésben és a tanításban megmutatkozik.

A Heidelbergi Káté a sákramentumok kérdését összekapcsolja a megigazító hittel, amikor ezt kérdezi: „Honnan származik ez a hit?"

A válasz a következőképpen hangzik: A Szentlélek munkálja azt a mi szívünkben (vö. 53., 19., 21. kérdések) az igehirdetés által, és megerősíti a sákramentumokkal való éléssel. Nem arról van szó, mintha a sákramentumok a prédikációhoz hasonlóan hatnának, vagy egyenesen helyettesítenék azt, hanem sokkal inkább egy új távlat nyílik meg előttünk. A hit második forrásáról, eredetéről van itt szó, amely azonban nem a hit munkája, hanem annak megerősítő alapja, amely a hitet már előfeltételezi. A sákramentumok szent „jelek" és „pecsétek". Azonban ez a megerősítés sem emberi cselekedet eredménye, hanem a Szentlélek munkája. Létezik egy isteni *„confirmare"*, amely azonban nem kevésbé sürgető és szükségszerű, mint a hit munkája.

66. Mik a sákramentumok?
A sákramentumok látható szent jegyek és pecsétek. Isten ezeket azért rendelte, hogy általuk az evangélium ígéretét még jobban megértesse és megpecsételje. Ő ugyanis megígérte, hogy Krisztus egyszeri keresztáldozatáért kegyelemből bűnbocsánatot és örök életet ajándékoz nekünk.

A sákramentumokban tehát *az igehirdetés egy bizonyos formájával* van dolgunk. Feltehető a kérdés, hogy a sákramentumok fogalmát nem kellett volna-e inkább elkerülni ezen a helyen, hiszen az egy teológiailag hihetetlenül leterhelt fogalom, amely hamis képzeteket kelthet. Az Újszövetség nem „sákramentumokról" beszél, hanem „keresztségről" és „úrvacsoráról". A keresztség és az úrvacsora a gyülekezet cselekedete, eseményszerű bizonyságtételek Istennek Jézus Krisztusban végbement igazságos tettéről. Augustinus régebbi megfogalmazásával ellentétben, amely szerint a sákramentumok *„signa visibilia invisibilis gratiae"*, azaz a láthatatlan kegyelem látható jelei, szerencsésebbnek tartom az „eseményszerű bizonyságtétel" megfogalmazást. Mindezt azért, mert a „jel" magában hordozza elértéktelenedésének veszélyét: csak egy jel, és ezért szükségszerűen ki kell hangsúlyozni, itt egy beteljesedett jelről van szó. A jel fogalma azért is félrevezető, mert a *res*szel szemben egy bizonyos hamis kontrasztot tesz lehetővé, amennyiben ugyanis a jelzett dologra gondolunk itt. Itt azonban nem egy dologról vagy tárgyról, hanem a gyülekezet létaktusáról van szó. Ellenkező esetben a prédikáció és a sákramentum sajátságos meg nem felelésben *(inkongruencia)* állna egymással szemben. Amennyiben a prédikáció a történelem, az Ige történelmének egy része, annyiban a keresztség és az úrvacsora tett-történelem *(Tatgeschichte)*. Ilyenformán tartoznak azok értelemszerűen egymáshoz.

67. Mi a célja az igének és a sákramentumoknak? Vajon az, hogy hitünket Krisztus keresztáldozatára mint üdvösségünk egyedüli alapjára irányítsák?
Igen, ez a céljuk. Mert a Szentlélek az evangéliumban tanítja, amit a sákramentumokkal meg is erősít, hogy teljes üdvösségünk Krisztus egyszeri keresztáldozatában rejlik.

1. A keresztségben és az úrvacsorában nem önállóan hatékony szerekről van szó, mintha talán az ember *ex opere operato* megszerezhetné azoknak hatását, hanem a prédikációhoz hasonlóan közvetítő, ráutaló szerepük van, a Szentlélek szabad munkálkodása által.

2. A keresztség és az úrvacsora azonban bizonnyal nem olyan értelemben közvetítők, mintha különleges kegyelmet, azaz a prédikáció által megszerezhető kegyelemtől különböző kegyelmet közvetítenének, hanem mind ott, mind ez esetben is Jézus Krisztus egy áldozatáról van szó. Ez az az alap, amelyre az ige és a sákramentumok ráutalnak. A keresztségben és az úrvacsorában is Isten Jézus Krisztusban végbemenő igazságos tettéről van szó, az ő haláláról és feltámadásáról, a bűnök bocsánatáról és az örök életről. Nem kevesebbről, nem is többről van tehát szó itt!

3. A keresztség és az úrvacsora tehát nem a kegyelem közléséről szól a „jegyek" által, hanem éppen azok alkalmazásáról a gyülekezet cselekedeteiben.

4. Ez az alkalmazás azonban semmiképpen nem önálló hatásban vagy tanításban áll.

Voltaképpen tehát a hit visszaigazolásáról van szó, amelyet a prédikáció hoz létre. A sákramentum nem magánügy, hanem a gyülekezet életéhez tartozik. Az egyének, illetve az összegyülekezett közösség, a gyülekezet hite is megerősíttetik bennük. Ez annyit tesz, hogy öntudatra ébrednek, és önmagukban örvendezni képesek, amennyiben a keresztségben létük alapjának új megerősítését kapják *(sacramentum initialis)*, és megmaradásukat erősíti az úrvacsora *(sacramentum nutritionis)*, végbement megalapozásukra és elkövetkezendő megújításukra is emlékeztetve. Ilyenformán a keresztség és az úrvacsora azt a teret jelölik ki, amelyben a keresztyén hitnek élnie szabad.

A hit nem önmagában áll, hanem Isten igazságos tettére alapoz. Ugyanaz a Szentlélek, aki a prédikációban a hitet munkálja, ő erősíti meg Isten igazságos tettének és a mi hitünknek valóságát számunkra a prédikációt megelőző és követő cselekményekben: a keresztségben és az úrvacsorában. A hívők gyülekezete és az egyén is a prédikációhoz hasonlóan alanyként és tárgyként is részt vesz ebben a cselekményben, cselekvő és elfogadó félként egyaránt. Ebben a megerősítésben és hatásban is a Szentlélek munkájával van dolgunk. Csak Isten, csakis ő maga teheti ezeket a cselekményeket „eseményszerű bizonyságtétellé". A keresztség és az úrvacsora önmagában véve teremtményi, emberi cselekmények, mint bármi más, hogyan lehetnének tehát önmagukban is hatékonyak? A Szentlélek, Isten maga erősíti meg ezen cselekedetek által a saját valóságát. Ő az, aki megalapozza és megújítja a gyülekezetet. Nem kötött ezekhez a formákhoz, de cselekszik ezek által a formák által, igei és valóságos jelenlétet valósítva meg. Nincs értelme ezt a két jelenléti formát különbözőképpen értékelni. Amennyiben ugyanis a sákramentum eseményszerű, és nem a prédikáció ismétlése, elmondható róla, hogy az evangélium ígéretét „még jobban megérteti és megpecsételi" (ld. 66. kérdés). Amennyiben a gyülekezet a keresztséggel és az úrvacsorával él, kiábrázolja, de egyben el is fogadja hitének megerősítését a Szentlélek által. Pontosan erre a célra „rendelte Isten" a keresztséget és az úrvacsorát, és ezt így csak ezekről mondhatjuk el.

68. Hány sákramentumot rendelt Krisztus az Újszövetségben?
Kettőt: a szent keresztséget és az Úr szent vacsoráját.

A keresztség és az úrvacsora a gyülekezet létéhez rendeltettek hozzá, és abban gyökereznek. Aki abban remény-

kedik, hogy nélkülözheti ezeket, aki túlságosan is kegyes kíván lenni (a misztika minden árnyalatában a keresztség és az úrvacsora tárgytalan), jól vigyázzon, hogy hitének visszaigazolása valóban bekövetkezzék, ellenkező esetben olyan ajándékot vetne meg, amelyre szüksége van, és csak hálás szívvel fogadhat el.

17.§ A HIT MEGALAPOZÁSA A KERESZTSÉG BIZONYSÁGTÉTELÉBEN

(69–74. KÉRDÉS)

A keresztség az a cselekmény, amelyben a keresztyének számára eseményszerűen megbizonyíttatik, hogy már beléptek Jézus Krisztus halálának közösségébe, és ilyenformán hitük és hitükben bűneik bocsánata felől is egyszer és mindenkorra bizonyosak lehetnek.

A keresztség a válasz, vagy legalábbis a válasz egy formája azon kérdésre, hogy „miért neveznek téged keresztyénnek?" (vö. 32. kérdés). Az vagyok, Krisztusnak és az ő gyülekezetének tagja vagyok (54. kérdés), hit által részem van Isten igazságos tettének jótéteményében. Amennyiben hitben részese vagyok Krisztus felkenetésének, akkor keresztyén vagyok. De vajon valóban hiszek-e? Vajon megigazulásom útján az ítélet felé haladok-e (59–64. kérdések)? Ez nem önmagától értetődő, hiszen mindennek ellentmond mindaz, amiről a 60. kérdés első fele szól. Amennyiben azonban az megáll, és nekem azt hitben vallanom kell, hogyan is áll az én hitem? Felfogja ugyan az ígéretet, de valóban meg is ragadja-e? Erről a kétségről, amely ezer és ezer kisebb-nagyobb fenntartás formájában jelentkezik, illetőleg erről a komoly és végső soron mégsem komoly kérdésről beszél a Káté akkor, amikor a hit megerősítéséről, viszszaigazolásáról szól. Ez a megerősítés csak Isten Igéjének új eseménye által, a Szentlélek új elfogadása által következhet be. Amiképpen a pusztában a manna a mennyből hullhat

alá, és mindennap alá is hullik pontosan a következő útszakasz megtételéhez elegendő mennyiségben, úgy a hitet is újra és újra csak ajándékként kaphatjuk meg.

Ezen esemény tartalma azonban, amely a *Veni creator Spiritus!* sóhaja és a között a hálás felismerés között rejtezik, amely szerint az igaz hitből él, nem más, mint egyszerűen az ahhoz való ragaszkodás, hogy minden megtörtént. Amire szükséged van, az itt van. Keresztyén vagy. Úton vagy a megigazulás útján az ítélet felé. Krisztus halálának közösségében állsz, bizonyos lehetsz hited felől, éspedig egyszer és mindenkorra. Krisztus érted is meghalt és feltámadott. Ez a mi hitünk megerősítése.

De vajon csak magamnak mondom-e ezt? Magam tartok magamnak egy prédikációt, és mondom rá az áment? Nem, hanem a keresztségem eseményszerű bizonyságtételében mondatik el számomra, hogy mindez rám nézve is érvényes. Úgy létezhetem tehát, mint akire nézve mindez érvényes. Oly módon (pontosan olyan valóságosan, sőt még valóságosabban), mint testi létem. Megkereszteltettem, és belehelyeztettem Krisztus testének közösségébe. Hitem nem egy önmagam által, de egy önmagában való, objektív, visszaigazoló, mert ezen objektív alapon felépülő hit. Erről biztosít engem a keresztség.

69. Miképpen emlékeztet és biztosít téged Isten a szent keresztségben arról, hogy Krisztus egyszeri keresztáldozata javadra szolgál?
Krisztus, aki a vízzel való leöntést rendelte, azt ígérte, hogy az ő vére és Lelke olyan bizonyosan megtisztít engem lelkem tisztátalanságaitól, azaz minden bűnömtől, amilyen bizonyos az, hogy a víz a test szennyét lemossa.

70. Mit jelent az, hogy Krisztus vére és Lelke által megtisztított minket?
Egyrészt azt jelenti, hogy kegyelemből, Krisztusnak az ő keresztáldozatában értünk kiontott véréért Istentől bűnbocsánatot kaptunk. Másrészt: a Szentlélek megújított és Krisztus tagjává szentelt minket, hogy a bűnnek napról napra meghaljunk, és istenfélő és feddhetetlen életet éljünk.

A keresztség egy fürdő (Tit 3,5), „megmosatás" (ApCsel 22,16). A Róm 6,5 (az igehelyet nem említi a Káté) a keresztséget úgy írja le, mint a halál elemének számító vízbe való alámerülést, az ember meghalását. Az embernek ez az alámerülése a vízbe Jézus halálának példázata *(homoióma)*, és azt jelenti: ahogyan Jézus Krisztus meghalt és eltemették, vele együtt az én óemberem is eltemettetett, hogy egy új ember keljen életre. Én, mint létemnek bűnös alanya meghaltam, és ennek jelzéseként az ő halálának példázata alá vettettem, megkereszteltek. Ez a *homoióma* cselekményként bizonyságot tesz életemben arról, hogy Krisztus tagjaként megszenteltettem. Én vagyok az az ember, akinek a kegyelem nemcsak megígértetett, de meg is adatott. Ezzel a tudattal élhetek, és ez az, amit a keresztség nem „munkál", hanem megbizonyít számomra.

Amennyiben az az esemény, életemnek az a megmosatása megtörténik, és amennyiben igaz, és bízhatom benne, hogy *Baptiatus sum!*, oly bizonyosan *a minori ad maius* az is igaz és bizonyos, amit a lemosatás megbizonyít számomra: az én Szentlélek általi újjászületésem: *Renatus sum*. Erről a megújításról beszél a 70. kérdés.

71. Hol ígérte Krisztus, hogy az ő vére és Lelke ugyanolyan bizonyosan megtisztít minket, mint ahogyan a keresztvíz megmos?
A keresztség elrendelésekor, amikor így szólt: Menjetek el, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevébe. – Aki hisz, és

megkereszteltetik, üdvözül, aki pedig nem hisz, elkárhozik. Ezt az ígéretet ismétli meg a Szentírás akkor is, amikor a keresztséget az újjászületés fürdőjének és bűneink lemosásának nevezi.

Ennek a keresztség és újjászületés közötti kapcsolatnak a kimondása nemcsak egy szép szokás, de Jézusnak a keresztség szereztetésekor adott ígéretén alapul (Mt 28,19). Természetesen javaslom, hogy az újszövetségi keresztség megalapítását ne ezen a vitatott helyen keressük, hanem Jézusnak a Jordánnál végbement keresztségében. Ha az ő nevére kereszteltettünk meg, *arrafelé* kell néznünk. Keresztsége ugyanis az ő életében halálának *homoiómá*ja, a bűnös emberrel való szolidaritásának kezdete. Krisztus halálába kereszteltettünk bele. A régi keresztelőmedencék fenekén megtalálhatjuk Krisztus keresztségének kiábrázolását, és ez képszerűen is ábrázolja ezt a tényt.

72. A keresztvízzel való külső leöntés egyúttal a bűnök lemosása is?
Nem. A bűntől csak Jézus Krisztus vére és a Szentlélek tisztít meg minket.

73. Akkor miért nevezi a Szentlélek a keresztséget az újjászületés fürdőjének és a bűnök lemosásának?
Alapos oka van annak, hogy Isten így beszél. Nemcsak tanítani akarja ezzel, hogy Krisztus vére és Lelke által a bűnöktől való megtisztulás olyan, mint amikor vízzel lemossuk a test szennyét, hanem ezzel az isteni záloggal és jeggyel egészen bizonyossá akar tenni minket afelől, hogy ő olyan valóságosan megtisztít bűneinktől, amilyen valóságos a vízzel való lemosás.

E két kérdés a *sákramentum* és a *jelzett dolog* kapcsolatával foglalkozik. A keresztség értelme és valósága a vízzel való keresztség és az újjászületés ezen viszonyában rejlik, eseményszerű bizonyságtételként valós jellegükben és

tényleges jelentésükben *(significare)*, amelyben a két esemény éppen úgy kettő (72. kérdés), mint egy (73. kérdés). Magától éretetődően Isten az, aki ezt a kapcsolatot megteremti, a keresztség ugyanis nem lehet alany, nem tesz ugyanis semmit, a Szentlélek munkál valamit a keresztségben! Ha már éppenséggel bele kívánunk menni abba a terminológiai vitába, amelyet a 16. században a keresztséggel kapcsolatban is folytattak, azt kellene mondjuk: természetesen jeladásról *(significare)* van itt szó, egy földi elemet használunk, de tényleges *significaré*ről beszélünk, egy valóban rámutató jelről. (Vö. 79. kérdés, amely szerint Isten nem ok nélkül szól ekképpen...) Ezt az egységet *unio sacramentalis*ként kell értelmeznünk. Ez azt jelenti, hogy ahogyan én bizonyosan megkereszteltettem, olyannyira biztos és valóságos, hogy Krisztus közösségébe beléptem, halálában megkapom bűneim bocsánatát, és ilyenformán amennyiben valóságosan hiszek, egyszer és mindenkorra tarthatom magam ahhoz: Hiszem, hogy Isten rendelt engem erre az útra. Nem valamely más ige, hanem létünket egyszer és mindenkorra meghatározó *esemény*, ez a *cselekedet* tesz erről bizonyságot. A keresztségben valóban nem még egy darabka prédikációról vagy tanításról van szó. Pontosan ez az elgondolkoztató az augustinusi *verbum visibile* megfogalmazásban, hogy ilyen irányban félreértelmezhető. A keresztségben és úrvacsorában is történik igehirdetés, de „nemcsak" ennyi, hanem sokkal inkább az, hogy az „evangélium ígéretét még jobban megérteti és megpecsételi". Nem lehetséges átsiklani e fölött a „nemcsak... hanem" megfogalmazás fölött. A hit tartományában, azaz Isten igéjének vonzásterében vagyunk, és természetesen a keresztség sem lehet más, mint Isten igéjének egyik alakja. De pontosan e különleges formájában lesz olyan biztosítékká, amelyhez igazodhatunk. Keresztségemre visszatekintve

nem lehet számomra kérdés, hiszek-e vagy sem, hiszen innen nézve mindez gyermeteg kérdés, hanem egyszerűen megbizonyíttatik számomra: hívő vagyok.

74. Meg kell-e keresztelni a csecsemőket is?
Meg, mert ők is Isten szövetségéhez és az anyaszentegyházhoz tartoznak, akár a felnőttek. Isten nekik is megígérte a Krisztus vére által nyert bűnbocsánatot és a hitet ébresztő Szentlelket. Ezért a keresztség által, mint a szövetség jegye által, őket is be kell fogadni a keresztyén anyaszentegyházba, és így megkülönböztetni őket a hitetlenek gyermekeitől. Ez az Ószövetségben a körülmetélés által történt. Ehelyett rendelte Krisztus az Újszövetségben a keresztséget.

Meglepő ez a kérdés. Azt hallottuk, hogy a keresztség a hit megerősítése, illetőleg megalapozása azáltal, hogy biztosítja, Jézus vérében és az ő Lelke által alapoztatik meg. Előfeltétel a *hívő ember*, aki *megvallja* hitét, és *vágyik* a keresztségre. Itt azonban hirtelen, világos ellentétben az előbbiekkel, a gyermekkeresztségről *(infantes)* van szó. Az egész óprotestáns teológiában, és így Kálvinnál is ilyen váratlan, megalapozatlan módon jelenik meg a keresztség, ugyanis a korábban felvezetett mindenfajta konstitutív jellemző, különösképpen pedig a megkeresztelendő hite figyelmen kívül marad. Értelemszerűen nem lehet ugyanis állítani, hogy a csecsemő hisz. Vajon a „síró gyermek" bizonyíték-e arra, hogy a bűnöst minden ellenkezése dacára is megragadta a Szentlélek? Vajon a hitet a keresztség közvetíti-e számára? Netán arról van szó, hogy mások hite, esetleg az összegyülekezett gyülekezeté, vagy a szülők, netán a keresztszülők hite áll helyt érte? Valójában nem is a megkeresztelendő hitéről van itt szó, hanem valamiféle *helyettes* hitről? Hogyan viszonyul azonban mindez ahhoz, amit korábban a keresztségről hallottunk?

A 74. kérdés három olyan okot sorol fel, amelyek mint olyanok helyesek is.

1. Helyes, hogy idősek és fiatalok egyaránt Isten szövetségébe tartoznak, és ilyenformán a Szentlélek ígérete mindannyiuk számára adatott. Ez azonban nem jelenti azt, hogy mindazok, akik nem hisznek, és ilyenformán hitüket sem tudják megvallani, a *gyülekezethez* tartoznának. Elképzelhető, hogy a gyülekezet egy élő tagja csak mások *hitének tárgya* legyen? Esetleg azt kell mondanunk, hogy egy keresztyén család gyermeke a gyülekezethez tartozik?

2. Helyes, hogy a hívők gyermekeit meg kell különböztetni a hitetlenek gyermekeitől, vö. 1Kor 7,14! Előbbiek „szentek", ami másfelől nem jelenti azt, hogy a gyülekezet tagjai lennének, pusztán csak annyit, hogy kiválasztottak, amennyiben a keresztyén szülők által egy különleges ajánlat közvetíttetik számukra. Ezen gyermekek keresztségre való kényszerítéséről azonban itt még egyáltalán nincsen szó.

3. Helyes az is, hogy a keresztség a körülmetélkedést váltja fel. Ez az érv a református egyházban mindig is különleges szerepet töltött be. A holland református egyházban egyenesen „*verbond*"-ról beszélnek, a szövetségről, amelyet Isten nem a gyülekezettel, hanem a keresztyén népekkel kötött. Amennyiben ezt az ideológiát továbbfejlesztjük, egyenesen „keresztyén világról" *(Christliches Abendland)* is beszélhetünk. Világpolitikai távlatok nyílnak meg! Valóságosan azonosítható-e azonban az egyház a *Corpus Christianum*mal? Minden ezen a kérdésen dől el. Nem azért kellett-e Izráelt kiválasztani a népek közül körülmetélkedés által, hogy az Egy magként származhasson ebből a népből? És vajon miután ez betöltetett, és ő eljött, nem véget ért-e ennek a népnek a története? Milyen értelemben beszélhetünk ezután szent népekről? Izráel és az egyház nem két különböző egység-e, és vajon a gyülekezet szövetségébe nem a hit alapján tarto-

zunk-e? Izráel kétségkívül vérségi alapon, családi és népi összefüggésben alakult ki. Isten gyermekeinek gyülekezetét azonban a Szentlélek hívja egybe (vö. Jn 1,12). Isten gyermekei nem férfi akaratából születtek, hanem az Ige hívta ki őket minden nép közül. Az egyháztörténet sok tévedésének egyike, amikor itt judaista elképzeléseket követve keresztyén népekről beszélnek. Az egyház már nem Izráel, és Izráel még nem volt az egyház, jóllehet érvényes, hogy a szövetségnek ilyen két formája létezik. Ezzel azonban a keresztség körülmetélkedés-érve értelmét veszti, és pusztán csak annyit állapíthatunk meg, hogy mindkét esetben a szövetség jeléről van ugyan szó, de két különböző szövetségi jelről. Ez abban is megmutatkozik, hogy csak az izráelita férfiakat metélték körül, viszont az egyházban a lányokat is megkeresztelték!

Szokás a gyermekkeresztséggel kapcsolatban még egy érvet felhozni, amelyet azonban a Heidelbergi Káté nem vet fel. Szokás ugyanis azt mondani, hogy az újszülöttek megkeresztelése a *gratia praeveniens* csodálatos jele. A reformátorok ezt az érvet nem használták fel, és meg kell mondanunk, hogy átütő erejű csak akkor lenne, ha a gyermekkeresztség létjogosultsága már bebizonyosodott volna.

A gyermekkeresztséghez való merev ragaszkodás oka egész egyszerűen az, hogy az egyház e nélkül egészen egyszerűen a levegőben lebegne. Minden egyén maga dönthetné el, keresztyén akar-e lenni. És vajon mennyi keresztyén lenne akkor? A népegyház egész elképzelése megdőlne ezzel. Ez nem következhet be, és emiatt okot okra halmoznak a gyermekkeresztséggel kapcsolatban, de végső fokon nem meggyőzőek azok, mert alapjában véve mindenkinek rossz a lelkiismerete. A felnőttkeresztség bevezetése nyilván nem a reformációigényes egyház reformációját jelentené. A gyermekkeresztséghez való ragaszkodás csak egy, jóllehet kiemelt azon sok jellegzetesség közül, amelyek

arra mutatnak, hogy az egyház nem élő és nem életteljes, hanem fél Ura felé haladni a tengeren, és ebben Péterhez hasonlít, aki támasztékot keres, és végül csak csalóka támaszokra lel.

A gyermekkeresztséghez való ezen ragaszkodás következménye azonban a keresztség leértékelése a „konfirmáció" által, amelyben a keresztséget a hit erősíti meg, azaz itt pótlódik be azon hitvallás és vágy, amelynek a keresztséget kellett volna megelőznie. Tizenöt évvel később az ember meg kell erősítse hitét. Ez lehetetlenség, mindazonáltal elkerülni nem lehet mindaddig, ameddig a gyermekkeresztséghez ragaszkodunk. A keresztség ez esetben a rákövetkező konfirmáció nélkül nem teljes.

A másik következmény azonban a tömegegyház szükségszerű kialakulása, azoknak az embereké, akiket keresztyén voltuk felől soha nem kérdeztek meg, és ezért a megkereszteltek vigasztalása sem tudatosodik bennük. Nincs értelme tehát csodálkozni a szekularizmusnak és az érdektelenségnek azon az áramlatain, amelyek egyházainkat átmeg átjárják.

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a keresztség, amiképpen az egyház azt évszázadokon keresztül gyakorolta, ne lett volna valóságos keresztség. A keresztség keresztség marad, bármilyen is annak gyakorlata. Egész egyszerűen csak a *rend* kérdéséről van itt szó. Pontosan a keresztség kiszolgáltatásának helyes rendjére emlékeztet minket a gyermekkeresztség ma újra felvetődő kérdése.

18.§ A HIT MEGÚJÍTÁSA AZ ÚRVACSORA BIZONYSÁGTÉTELÉBEN

(75–80. KÉRDÉS)

Az úrvacsora az a cselekmény, amelyben a keresztyének számára eseményszerűen megbizonyíttatik, hogy ők a feltámadott Krisztus közösségében alkalomról alkalomra megtartatnak, és ilyenformán a feltámadásába vetett hitben örvendezhetnek is.

Az úrvacsora is egy kérdésre adott válasz, éspedig arra a kérdésre: Hogyan van az, hogy én, aki ma és itt hiszek, megmaradhatok a hitben? Hogyan következik be az a hitben állás, járás, sietés és igyekvés, amelyről az Újszövetség szól? Egyetlen szóval összefoglalva: Hogyan következik be a hitben való élet?

A kérdésre a válasz a következőképpen hangzik: Meg tudsz és meg is fogsz maradni a hitben állva és járva, a hitben élve, hiszen a Szentlélek erre neked szabadságot ajándékoz. „Az igaz ember hitből fog élni" (Róm 1,17). Illés prófétához hasonlóan, akit a pusztában tápláltak, járni fogod ennek a tápláléknak az erejével az utat negyven nap és negyven éjjel a Hóreb hegyéig. Az ember a halálból feltámadott Jézus Krisztustól „zálogként" küldött (49. kérdés) Szentlélek által adott szabadságban és örömben „fut". Krisztus tehát „testünkből való test" a mennyben, és a hit ezt az ajándékot ragadja meg. A hitben megtörténik az, hogy mi „a Szentlélek által, aki Krisztusban és bennünk is lakozik..., egyre inkább eggyé válunk az ő szent testével" (76. kérdés). Ebben az életben mi már az új *aión* örömében járunk. Hitben, az

ő és ezzel saját feltámadásunk részesei is vagyunk. Valóban részese vagyok? Hiszek ebben? Képes vagyok-e benne maradni, vele járni, állni, versenyfutásban helytállni?

Erre a kérdésre csak egy válasz van: a kételkedés legyőzése csak a Szentlélek új ajándéka, az ige új meghallása, új hit által lehetséges. Ennek az eseménynek a tartalma ez lesz: képes vagy hinni és hinni is fogsz, mert szabad hinned, mivel Jézus Krisztus nem csupán érted halt meg, de érted is támadott fel, és él, így tehát hited nem csupán objektív alappal, de *objektív tartammal* is rendelkezik. Hitemet tehát nem saját erőmből következően, hanem a nekem adatott lelki étek ereje által élem. Erről a számunkra adatott lelki étekről pedig az úrvacsora tesz tanúbizonyságot.

Az úrvacsora „eseményszerű bizonyságtételként" ígéretet és a remény ébresztését jelenti: enni kapsz és inni kapsz, megtartatsz, és ez időben az örökkévalóságra nézve létezel. Hited nem fog megszűnni, hanem alkalomról alkalomra megújíttatik. Szabad neked hitednek örvendeni.

Ez az ígéret az úrvacsorában a kiosztás és elfogadás, az evés és ivás, a kenyér és bor képében jelenik meg. Elmondhatnánk az úrvacsoráról, ami a keresztséggel kapcsolatban is elmondandó volt, hogy az Jézus életének példázata *(homoióma):* a Feltámadott léte javamra válik, és nekem szabad feltámadásomat megélnem. Illés étke nekem is adatott, és ennek az éteknek erejével én is éjjel-nappal haladhatok Isten hegye felé. Itt, az úrvacsorában kapom szabadságom „védjegyét". Ez az evangélium vigasztalása az úrvacsorában, ami számomra megbizonyíttatik: Jézus Krisztus feltámadásának közösségében élek, tehát hitben saját feltámadásomra nézve újra és újra boldog lehetek.

A 75–79. kérdések a 69–73. kérdésekkel párhuzamosak, és megfogalmazásukban is hasonlóak. A 80. kérdés a 74. kérdéshez hasonlóan ráadást jelent.

75. Miképpen emlékeztet és biztosít téged Isten az Úr szent vacsorájában arról, hogy Krisztus egyszeri keresztáldozatában és minden ajándékában részes vagy?
Krisztus nekem és minden hívőnek meghagyta, hogy egyek a megtört kenyérből, s igyak a nekem nyújtott pohárból az ő emlékezetére. Ezzel együtt megígérte, hogy az ő testének feláldozása és megtöretése, vérének kiontása a kereszten értem is éppúgy megtörtént, mint ahogy két szememmel látom, amikor az Úr kenyerét nekem megtörik és a kelyhet nekem odanyújtják. És azt is megígérte, hogy az ő megfeszített teste és kiontott vére olyan bizonyosan táplálja lelkemet az örök életre, mint amilyen valóságosan eszem a kenyérből és iszom a kehelyből, amelyet Krisztus testének és vérének jegyeként az Úr szolgája nekem átad.

Az ígéret itt „először" és „továbbá" kezdetű gondolategységekre bomlik.

a) Az első mondat, amely szerint „teste értem a keresztfán megáldoztatott és megtöretett", arról az ígéretről beszél, amelyet itt kapok, és amelyről tudhatom: szabad nekem hitemből élni, és abból is fogok majd élni. Krisztus halálának valósága az úrvacsora cselekményével van kapcsolatban: a kenyér az én számomra töretik meg, a pohár nekem adatik. Mindezt szemeimmel látom. Ez a két esemény, azaz Jézus érettem történt halála és a nekem adatott kenyér és pohár kapcsolatában rejlik az úrvacsora tulajdonképpeni titka. Amennyiben valóságosan megtörtént, ami a gyülekezeti közösségben az úrasztalánál megtörténik, úgy az a másik is igaz és valóságos, hogy Krisztus teste érettem megtöretett, vére pedig kiontatott.

b) A másik mondat ezt megerősítve mondja: Krisztus maga táplál és itat engem az örök életre. Ismételten a testi evés és ivás számomra zálog, látható és földi jele a valóságnak. Jézus Krisztus maga jelenvaló számomra, sőt még ennél is több, táplálkozhatom belőle, általa élhetek. Ami-

lyen bizonyosan az úrvacsorában kenyeret és bort veszek magamhoz, olyan bizonyosan táplál engem az örök életre.

76. Mit jelent Krisztus megfeszített testét enni és kiontott vérét inni?
Nemcsak azt jelenti, hogy Krisztus szenvedését és halálát hívő szívvel elfogadjuk, és ezáltal bűnbocsánatot és örök életet nyerünk. Hanem azt is jelenti, hogy a Szentlélek által, aki Krisztusban és bennünk is lakozik, mi egyre inkább eggyé válunk az ő szent testével – bár ő a mennyben, mi pedig a földön vagyunk, testéből való testté és csontjából való csonttá leszünk azért, hogy miként a test tagjait egy lélek, minket is a Szentlélek éltessen és kormányozzon.

Itt is – a keresztséggel kapcsolatos kérdéshez hasonlóan (70. kérdés) – előtérbe kerül a kérdésfelvetés: mit is jelent a megfeszített Krisztus testét enni és vérét inni? Ez esetben is egy kettős választ olvashatunk, ami ezt jelenti: nem csak annyit tesz ez, hogy hívő szívvel Krisztus egész szenvedését és halálát elfogadom, és ezáltal a bűnök bocsánatát és az örök életet megkaphatom. Azt is jelenti ez, hogy Jézus Krisztus életében objektív részem van, és „egyre jobban" (70. és 123. kérdések) az ő dicsőséges testével egyesülök. Jézus feltámadása által nem hagyott el minket, mert emberként Isten előtt és Istennel van, az Atya jobbján ülve. Benne és általa élhetünk tehát mi is. Objektív növekedésről van szó: az Istentől jövő visszaigazolás erősebb lesz, életemben megerősödik kegyelmének ereje. Ennek az objektív közösségnek megfelel az a tény, hogy e világi életemet ő kormányozza. Amennyiben pedig minden egyén belenőhet a Krisztussal való közösségbe, az ő testének tagjaival is összenő. A Szentlélek a gyülekezet Lelke, és ilyenformán szükségszerűen egybekapcsolja azt egy objektív közösséggé.

Ezt jelenti Krisztus testének és vérének evése és ivása. Amilyen biztosan én a kenyeret és a bort veszem, és azzal élek, úgy mindez valóságos és igaz. Ez az úrvacsora valósága.

77. Hol ígérte Krisztus, hogy ő a hívőket ugyanúgy táplálja testével és vérével, mint ahogy ők ebből a megtöretett kenyérből esznek és ebből a kehelyből isznak?
Az úrvacsora elrendelésekor, amikor így szólt: Az Úr Jézus azon az éjszakán, amelyen elárultatott, vette a kenyeret, és hálát adva megtörte, és ezt mondotta: „Vegyétek, egyétek, ez az én testem, amely tiérettetek megtöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre." Hasonlóképpen vette a poharat is, miután vacsoráltak, és ezt mondta: „E pohár amaz új szövetség az én vérem által, ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre." Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön. Ezt az ígéretet Pál apostol is megismétli, amikor ezt mondja: A hálaadás pohara, amelyet megáldunk, nem a Krisztus vérével való közösségünk-e? A kenyér, amelyet megtörünk, nem a Krisztus testével való közösségünk-e? Mert egy a kenyér, egy test vagyunk sokan, akik az egy kenyérből részesedünk.

A 75. és 76. kérdés által jelzett kapcsolat azon a tényen alapul, hogy az úrvacsorát az Úr maga szerezte. Jézus Krisztus ígéretén és parancsán alapul tehát. Nem valamely jelképről, vagy emberek által véghezviendő egyházi szertartásról van szó, amelyet a későbbiekben értelmezni kellene, hanem ezt a kapcsolatot Krisztus maga akarta és rendelte el. Ez nem szó szerint értendő, Isten Igéje által hozta létre az egész Egyházat, de a keresztséget és az úrvacsorát is. Mindenhol, ahol az úrvacsorával élnek, ő maga van jelen. Amennyiben pedig jelen van az Isten, étke és itala, valamint a földi kenyér és bor közötti kapcsolat is valóságos.

78. Átváltozik-e a kenyér és a bor Krisztus valóságos testévé és vérévé?
Nem. Ahogy a keresztség vize sem változik át Krisztus vérévé, és nem az mossa le a bűnöket, hanem csak isteni jegy és zálog. Ugyanígy az úrvacsorai kenyér sem változik át Krisztus testévé, hanem a sákramentumokra való tekintettel és a Szentlélek közlésmódja szerint nevezzük Krisztus testének.

79. Akkor miért nevezi Krisztus a kenyeret az ő testének és a poharat az ő vérének, illetve az ő vére általi új szövetségnek? Pál apostol pedig miért beszél a Krisztus testével és vérével való közösségről?
Krisztus alapos okkal mondja ezt. Nemcsak tanítani akar minket, hogy lelkünket úgy táplálja megfeszített testével és kiontott vérével örök életre, ahogyan mi tápláljuk földi testünket kenyérrel és borral, hanem ezzel a látható jeggyel és záloggal egészen bizonyossá akar tenni minket, hogy egyrészt a Szentlélek munkája által olyan valóságosan részesedünk az ő testében és vérében, mint amilyen valóságos az, hogy e szent jegyeket az ő halála emlékezetére elfogyasztjuk; másrészt, hogy Krisztus szenvedése és engedelmessége annyira a miénk, mintha mi magunk szenvedtünk volna el mindent, és mi magunk tettünk volna eleget a bűnért.

Ezeket a kérdéseket a 16. századi viták összefüggésében kell értelmezni. Az úrvacsora értelme és valósága két esemény közötti kapcsolatban van: a földi ételről és italról, valamint a Krisztus testének és vérének Szentlélek általi evése és ivása közötti kapcsolatról van itt szó. Nem lehet azonban a 78. kérdést a 79. figyelmen kívül hagyásával olvasni, hiszen amilyen bizonyos a kenyérrel és borral való élésünk, olyan bizonyosan a Szentlélek munkája által vagyunk testének és vérének részesei. A Szentlélek munkája által létrejön az ember és Krisztus *communió*ja. A kenyér mint az ő teste és pohár mint az ő vére nem csupán valamiféle névleges jelenség, hanem valóságról van szó. Az úrvacsorában a tanításon kívül biztosítékról is szó esik (vö. 73. kérdés: „alapos oka van annak"). Ez a biztosíték nemcsak hallás által adatik (persze hallok is!), hanem abban is, hogy részt veszek abban az asztalközösségben, amelyre maga Krisztus hívott el és hívott meg engem is. Ebben azonban pontosan arról biztosíttatom, hogy annak az embernek az állapotába helyeztetem, aki hitben maradhat, hitben állhat és járhat, de igyekezhet és törekedhet is. Erre nézve maga

Krisztus táplál engem. Nem egy további Igéről van itt szó, sokkal inkább arról, hogy az úrvacsora erről az eseményről tesz bizonyságot.

80. Mi a különbség az úrvacsora és a pápista mise között?
Az úrvacsora azt tanúsítja egyrészt, hogy Krisztus egyszeri keresztáldozatáért teljes bűnbocsánatot nyertünk, másrészt, hogy a Szentlélek minket Krisztusba olt, aki most valóságos teste szerint a mennyben, az Atya jobbján van, és azt akarja, hogy őt ott imádjuk.
Ezzel szemben a mise tagadja, hogy élő és holt elnyerhetné Krisztus szenvedéséért a bűnbocsánatot, hacsak a misemondó papok nem mutatják be naponta értük Krisztus áldozatát. Továbbá azt tanítja, hogy Krisztus testileg van jelen a kenyér és a bor színe alatt, és ezért ezekben kell őt imádni. A mise így alapját tekintve megtagadja Jézus Krisztus egyszeri áldozatát és szenvedését, és ezért kárhozatos bálványimádás.

„Az úrvacsora azt tanúsítja..." Ezt a „bizonyságtevést" nem szabad megerőtleníteni, hanem annak valóságos tartalmát kell néznünk, és ekkor a nominalizmus vádja tárgytalanná lesz.

A 80. kérdés második fele csak a Káté második kiadásába került bele, és a választófejedelem határozott kívánságára ez a szövegváltozat került a császár elé. Ezen a helyen teljességgel előtör a reformáció dühe az ellenreformáció kibontakozása láttán.

Kettős elutasításról van itt szó. Egyfelől visszautasíttatik az eseményszerű bizonyságtétel azonosítása a megbizonyított eseménnyel, azaz tiltakoznak a Jézus egyszeri áldozata megismétlésének még a gondolata ellen is a miseáldozatban. Másfelől viszont az ellen is felemelik szavukat a szerzők, hogy ez az így véghezvitt ismétlés az üdvösségre feltétlenül szükséges lenne. A Káté egy ilyen megismétlést a mi Urunk egyetlen áldozata megtagadásának nevez, mert

vagy az az egyedüli áldozat, vagy ha nem, akkor pedig nem Jézus Krisztus áldozata (vö. 29., 30., 67., 96. kérdések).

Másfelől a római katolikus transszubsztanciáció-tant is elvetik. Ebben is egy el nem fogadható azonosításról van szó: a kenyér és a bor az átváltoztatás következtében Jézus Krisztus testével és vérével azonos lesz. A Káté ezt az elképzelést és az abból következő imádatot „kárhozatos bálványimádásnak" nevezi. Jézus Krisztus áldozata, amennyiben úgy véljük, hogy ilyenformán megismételhető, az emberek kezébe kerülne, és ekkor egy „másik Krisztus" tolakodna előtérbe. Mindez azonban egy olyan jelenség, amely a katolikus gondolkodás minden irányvonalát jellemzi, hogy ti. a tényleges központ mellett egy másik mellékes központ is fellép. A Szentírás mellett ott áll a hagyomány és az egyház tévedhetetlen tanítói hivatala, Krisztus mellett Péter utódja és a tévedhetetlen egyház, az Isten léte mellett a teremtményi lét. Tudnak Isten kegyelméről, de ugyanakkor a megelőző kegyelmet lehetővé tevő alapról, a teremtményi együttmunkálkodásról is. Ez az „és"-dualizmus legvilágosabban és legfájdalmasabban Mária alakjában áll előttünk: Krisztus és Mária, a teremtményi lét, amely az isteni léttel analógiában áll. Végül is mi áll voltaképpen igazságként a középpontban? És hol van a mértékadó tekintély?

Jézus Krisztus egyedüli tekintélyének ezt a titkos aláásását kell látnunk, ha a Heidelbergi Káté dühös kirohanását meg akarjuk érteni. Nagy tudatlanságról árulkodik, hogy ma a protestánsok közül sokan hajlanak a katolikus tanításokkal szembeni különbségeket bagatellizálni, és az „*Una sancta*" mozgalomban egy közös alapot kívánnak látni. Bizonnyal lehet a katolikusokkal teológiai megbeszéléseket folytatni, adott körülmények között lehet velük közösen imádkozni, de nem szabad elfeledni azt, hogy a katolikus gondolkodás a maga sajátságos struktúráját soha

nem fogja feladni. Választani kell az „egyedül Krisztus" és a „Krisztus és..." gondolkodás között. „Hisznek-e tehát az egyedül üdvözítő Jézusban?" – kérdezzük a 30. kérdés szavaival. Az ördög ordító oroszlánként jár körbe még akkor is, ha esetenként lesunyja fejét és behúzza a farkát!

Végezetül rá kell mutatnom arra, hogy a Káté úrvacsoratanát egy bizonyos meghatározott módon értelmeztem.

1. A Káté a 16. századi általános szokásnak megfelelően a test és vér kifejezéseket egyoldalúan Jézus emberi természetének fizikai oldalára vonatkoztatta, ahelyett, hogy a *totus homo* és *totus Christus*ra, azaz a teljes emberre és a teljes Krisztusra vonatkoztatta volna, amint arra jelen fejtegetésekben kísérletet tettem.

2. A 16. századi vita egyoldalúan az úrvacsora elemeire vonatkozott, az ismert „Ez..." és „Ez azt jelenti..." vitában. Ezzel szemben fejtegetéseimben arra helyeztem a hangsúlyt, hogy az „Ez..." az egész cselekményre vonatkozik. Az úrvacsorában egy eseményről van szó, ott van a házigazda és a vendégei, akik egy asztal körül ülnek, kenyeret és bort osztanak szét, esznek és isznak, és dicséreteket énekelnek. Akárhogyan is viszonyul ez az esemény a páskavacsorához, bizonyos, hogy az „ez..." szóval önmagára mutató Jézus arra utal, hogy értünk adja önmagát. Általam kaptok ételt és kaptok italt. Innen nézve az egész 16. századi úrvacsorai vita egy meghaladott dolog.

3. Határozottan követtem azokat az újszövetségi utalásokat, amelyek szerint az úrvacsora a feltámadott Krisztus és gyülekezetének életére vonatkozik. A 16. században Krisztus jelenlétét túlságosan is egyoldalúan az eljövendőre való emlékezésként értelmezték, és ezzel a nagypéntekre néztek, miközben az úrvacsora a bárány menyegzőjének megelőlegezése és ilyenformán az újra eljövendőre vonatkozik. Így lesz értelme az imádságnak: „Jövel Jézus, légy vendégünk, áldd meg, amit adtál nékünk."

19.§ A GYÜLEKEZET MEGTISZTÍTÁSA

(81–85. KÉRDÉS)

Az élő gyülekezetben az evangélium hirdetése és annak eseményszerű megbizonyítása a keresztségben és az úrvacsorában azzal az üdvös erővel bír, hogy minden egyes tag hitét és a közösség hitét is vizsgálja mind tárgya, mind jellege terén, és felelős életdöntésként vizsgálva a hitetlenektől azt megkülönbözteti.

20.§ A HIT MINT ENGEDELMESSÉG

(86–93. KÉRDÉS)

Aki a keresztyén gyülekezet élő tagjaként ahhoz igazodhat, hogy Isten igazságossága Jézus Krisztusban számára már célhoz ért, annak számára az a parancsolat is adatott, hogy Urának halála és feltámadása által végbement döntést az Isten és az ember jogáról megfelelő cselekedetekkel is kifejezésre juttassa.

21.§ AZ EMBER ISTEN ELŐTT

(94–103. KÉRDÉS)

Az Isten parancsának való engedelmeskedés az és csak az az emberi cselekedet, amely Istennek Jézus Krisztusban helyreállított jogát ezzel igaznak tartja, amely annak hasonlíthatatlanságát és egyedülvalóságát, de dicsőségét és imádandó voltát is korlátként ismeri el.

22.§ AZ EMBER ÉS FELEBARÁTJA

(104–112. KÉRDÉS)

Az Isten parancsával szembeni engedelmesség az és csak az az emberi cselekedet, amely az embernek Jézus Krisztus által helyreállított jogát azzal szenteli meg, hogy az emberi tisztességet tiszteletben tartja, hogy az emberi élet minden formáját kíméli és óvja, hogy a férfi és nő kapcsolatának méltóságát érvényre juttatja, érvényesíti ezt a munka és a jövedelem terén, és az emberi nyelvet az igazság eszközének tekinti.

23.§ A PARANCSOLAT EREJE

(113–115. KÉRDÉS)

Elfogadva, hogy a parancsolat az embert Istenre és felebarátaira nézve teljes mértékben elkötelezi, ez a parancsolat olyan hatalomként jelenik meg, amely az embert hősies tettre készteti. Ugyanakkor elégtelen erejére tekintettel ténylegesen arra a hitre ébreszti, hogy Isten igazságosan cselekedett Jézus Krisztusban, tehát reménykedhet az ő végleges kijelentésében, és egyben a Szentlélek segítségül hívására biztatja és ösztönzi.

24.§ AZ IMÁDSÁG TITKA

(116–119. KÉRDÉS)

Isten igazságosságának munkája és az emberi engedelmesség műve összetalálkoznak a keresztyének számára adott szabadságban, amely által Jézus Krisztussal egyesülhetnek az egy igaz Isten segítségül hívásában, akiről a keresztyén ember tudja, mindent neki köszönhet, és mindent kérhet is tőle.

25.§ SZABADSÁG AZ IMÁDSÁGRA NÉZVE

(120–121. KÉRDÉS)

Az imádság kapuja nem más, mint az embernek Jézus Krisztusban ajándékozott világosság és öröm, amelyben szüksége és reménysége között is kitarthat abban, hogy az egy igaz Isten tőle nem távol, hanem hozzá közel van, nem ellenére van, hanem mellette áll.

26.§ IMÁDSÁG ISTEN ÜGYÉÉRT

(122–124. KÉRDÉS)

Amennyiben Isten Jézus Krisztusban olyan Istenként lesz nyilvánvalóvá, aki nem akar az ember nélkül élni, az ember számára kívánatos és tanácsos imádságával mindenekelőtt részt venni az isteni terv, mű és akarat beteljesítésében.

27.§ IMÁDSÁG AZ EMBER ÜGYÉÉRT

(125–127. KÉRDÉS)

Amennyiben az ember Jézus Krisztusban úgy lesz nyilvánvalóvá, mint akinek nem kell Isten nélkül létezni, kívánatos és tanácsos számára imádságában hasonló komolysággal saját szorult helyzetét és elvárásait is Istennek ajánlani.

28.§ AZ IMÁDSÁG MEGHALLGATÁSA

(128–129. KÉRDÉS)

Imádkozni annyit tesz, mint Istent szaván fogni, azaz Jézus Krisztusban végbement és élő igéjében hozzánk jött igazságosságát segítségül hívni. Isten ilyen segítségül hívása azért hálaadás és köszönet, mert meghallgatása, és ilyenformán a mi kéréseink meghallgatása is sokkal nagyobb mértékben megvalósul, mint emberi vágyaink, mert már megtörtént eseményről van szó, amely Isten igéjével és az ő igéjében már közeleg felénk.

A FORDÍTÓ UTÓSZAVA

Jelen írással a 20. század egyik legnagyobb teológusának egy ez idáig magyar nyelven még nem olvasható tanulmányát tesszük közkinccsé. Mivel a szöveg a szerző saját bevallása szerint is töredék, szükségesnek látszik néhány olyan információ közlése, melyek jelen töredék értelmezésében segítséget nyújthatnak.

Barth németországi elűzetése után először az 1946. évben tért vissza hosszabb időre a háború által meggyötört országba, hogy ott a Bonni Egyetemen előadásokat tartson, ezzel is hozzájárulva a német egyház és teológia újjáépítéséhez. Döntéséről maga így vall: *„A német újjáépítés kérdését személyesen oly nagynak, s a környezet és a németek szempontjából is olyannyira bonyolult kérdésnek láttam, hogy választás elé állított: vagy véglegesen visszatérek Németországba, és életem még hátralevő idejét és minden erőmet csak és kizárólag a német kérdésekre és feladatokra fordítom, vagy pedig tényleges munkámhoz térek vissza, és az Egyházi Dogmatikát folytatom, s talán be is fejezem azt. Ezzel közvetlen ráhatásomat a németországi dolgokra egyes alkalmakra korlátozom, hiszen más országokban is igénylik meglátásaimat. Úgy véltem, a második utat kell választanom."*[5] Teológiai munkájának folytatása érdekében a svájci teológus lemondott a Bázeli Egyetem rektori tisztére való jelölésről, de a „német kérdés" folyamatosan foglalkoztatta. 1945 augusz-

[5] Eberhard Busch: Karl Barths Lebenslauf. Nach seinen Briefen und autobiogrphischen Texten, München, Kaiser Verlag, 1976, 345.

tusában rövid látogatást tett Németországban, és visszaemlékezései szerint minden oldalról megkeresték avégett, hogy a német újjáépítés érdekében szükséges és kívánatos volna végleg visszatérnie az országba. A kérésnek nem állt ugyan módjában eleget tenni, de megígérte, hogy egy-két félév erejéig vendégelőadóként segít a teológiai munka újjászervezésében. A bázeli Oktatási Igazgatóság helyet adott Barth kérésének, és fizetett szabadságot engedélyezett számára, az órák bázeli ellátására pedig Emil Brunnert hívta meg (!).[6]

1946 áprilisában egy rajnai hajó fedélzetén *„a svájci kereszt oltalma alatt"* érkezett meg Bonnba, ahol Günther Dehn, a régi jóbarát várta, a számára előkészített szállásra vitte, és vázolta előtte a pillanatnyi helyzetet. Barth úgy érezte, hogy hazaérkezettként fogadják. A helyzet megítélésében azonban óvatos: *„Olyan sok egymást keresztező és egymást megnövelő nyomorúsággal van itt dolgunk, hogy az ember legszívesebben először hallgat és elgondolkozik, ahelyett, hogy az első, a kézenfekvő következtetést levonná."*[7] Politikai szempontból igencsak érdekes, hogy Konrad Adenauer nem tesz jó benyomást az akkor már nagynevű teológusra, aki határozottan óvja beszélgetéseiben egy keresztyéndemokrata párt megalapítástól. Barth érvelése szerint az egyház és állam viszonyának és feladatainak tisztázása nem egy keresztyéndemokrata párt dolga. Teológusként ezenfelül attól is tart, hogy a német pártok a háború előtti helyzethez hasonlóan valamiféle „metafizikai szektává" fejlődnek majd, és ettől a keresztyén értékeket meg kell óvni, éppenséggel a tisztességgel vállalható politikai feladat érdekében. Mint tudjuk, óvása és figyelmeztetése hiábavaló volt.

---

6 Ld. Busch: i. m., uo.
7 Ld. Busch: i. m., 346.

Politikai kapcsolatai helyett azonban sokkal fontosabbnak tartotta a teológiai kapcsolatok megújítását és megerősítését, hiszen alapvetően ebből a célból érkezett Bonnba. Ethelbert Stauffer akkori dékán kivételével a Teológiai Fakultás minden tanárával igen jó viszonyt ápolt, különösen is az ószövetséges Martin Nothtal és a lutheránus rendszeres teológus Hans Emil Weberrel, de a kar más tagjaival is. Ebben az időszakban mélyül el barátsága azzal a Wilhelm Goetersszel,[8] akinek aztán a kátémagyarázatok kiadott változatát ajánlja: *„Egy sajátságos világot tárt fel előttem: a Rajna-vidéket, a régi református egyházat, elmúlt idők rendes és renitens tanúinak seregét, felmutatva világos és összekavarodott viszonyaikat egymással, rámutatva bölcsességükre és furcsaságaikra... Milyen szívesen hallgattam, amikor azt, ami emlékeiben élt, úgy terítette elém, mint ma is jelenvalót."*[9]

Az első háború utáni nyári szemeszterben Bonnban tartotta azokat az előadásait, amelyek később „Kis dogmatika" címen jelentek meg, és amelynek magyar fordítása ma is haszonnal forgatott teológiai szakkönyveink egyike.

1947 nyári szemeszterében Barth a svéd Gustav Wingrent bízza meg helyettesítéssel, és ismét Bonnba látogat, hogy az akkor már némiképpen konszolidálódott német helyzetben újra teológiai előadásokat tartson. Ekkor születnek meg jelen kötet előadásai. Barth abból indul ki, hogy hallgatói a háborús helyzet miatt nem tudják azokat

---

8 Wilhelm Gustav Goeters (1878–1953) református teológus, aki a református hagyományok különlegesen jó ismerője volt. 1902-ben a hallei Református Konviktus felügyelője. 1909-ben a Hallei Egyetemen habilitál, dolgozata a hollandiai pietizmusról szól. 1913-tól Bonnban egyháztörténetet tanít megbízott előadóként, majd amikor 1931-ben kollégája, Erik Peterson áttér római katolikussá, ő kapja meg az egyháztörténeti tanszéket. 1935-ben a hitvalló egyházban vállalt szerepe miatt büntetésként a Münsteri Egyetemre helyezik át. 1945-ben tér vissza tanszékére, ahol nyugdíjazása után is, 1948-ig tanít.

9 Busch: i. m., 349.

az előismereteket hozni, mint a korábbi, a háború előtti évek hallgatói. Ezt megerősíti, hogy amikor egy szemináriumára előfeltételként valamifajta „felvételit" ír ki, olyan gyenge eredmények születnek, hogy *„általánosan megkegyelmeztem, és mindenkit felvettem körülbelül úgy, mint az* apokatastasis*t elképzelni szokták".*[10] Ez magyarázza a szöveg némiképpen redundáns (lényegileg új információt nem nyújtó) jellegét, és azt, hogy bizonyos gondolatok újra és újra visszatérő módon jelentkeznek.

A neves svájci teológus számára nem ez az első alkalom a Heidelbergi Kátéval és a reformáció hitvallási nézeteivel való foglalkozásra. Már göttingeni tanárságának kezdetén is figyelmezteti az akkor már elismert teológiai tanár, E. F. K. Müller, hogy bár némi kockázatot vállalt Barth ajánlásával Göttingenbe, de jó lesz tudatosítania, hogy dogmatikát is kell majd tanítson.[11] Ebben az időszakban szembesül a reformáció református ágának sajátos teológiai hagyományaival, mélyebben megismeri Kálvin és Zwingli teológiai gondolkodását, és igyekszik azt saját teológiai látásának gazdagítására felhasználni.

A Heidelbergi Kátéról szóló töredék egy olyan kísérlet, amelyben a hitvallási iratot nem valamilyen históriai egzegézis módszerével elemzi, hanem rámutat arra az egészre, amelyben a Káté tanítását értelmezni kell, arra a dogmatikai rendszerre, amelyben Jézus Krisztus evangéliuma a Káté tanítása értelmében kifejthető.

Fordítóként nem tisztem jelen kötet tartalmi elemzésébe bocsátkozni, de szükségesnek láttam a fentebbi infor-

---

[10] Busch: i. m., 357.

[11] Matthias Freudenberg: Karl Barth und die reformierte Theologie. Die Auseinandersetzung mit Calvin, Zwingli und den reformierten Bekenntnisschriften während seiner Göttinger Lehrtätigkeit, Neukirchen Vluyn, Neukirchener Verlag, 1997, 2.

mációkat az érdeklődő olvasókkal megosztani. Mindezek ellenére legalábbis két kérdésben szükséges némi tartalmi reflexió. Barth munkája a maga korhoz kötöttsége ellenére is irányt mutató teológiai meglátásokat tartalmaz, s jelen munka inkább szól Barth hitvallás-értelmezéséről, mint magáról a hitvallásról. Ebben a kontextusban érthető meg, hogy a svájci teológus a római katolikus úrvacsoratan és a keresztség kérdésében is vitathatóan fogalmaz. Mai teológiai álláspontunk egyértelművé teszi, hogy a nyolcvanadik kérdés vitatott fogalmazása már a maga korában sem felelt meg a katolikus teológiai véleménynek, hogy a későbbi korokról ne is beszéljünk. A gyermekkeresztség kérdése szintén olyan kérdés, mely a barthi teológia sajátos koordinátarendszerében érthető ugyan, de messze nem a református egyház konszenzusos álláspontja. Jelen munkát ezen nehézségek és problémák komolyanvételével azért érdemes mégis a mai magyar olvasóknak is tanulmányozni, mert a maga rendjén felmutatja, hogyan lehet az ősi hitvallásból kiindulva, annak talaján állva saját és sajátos teológiai gondolatokat megfogalmazni. Erre pedig, úgy vélem, minden időben szükség van.

A fordítás szempontjából Barth szövege (mint minden esetben) válaszút elé állított. Mivel magyar nyelvünk nem engedi meg a németre olyannyira jellemző alárendelős mondatszerkezeteket, ezek viszont sok esetben különleges értelmet hordoznak szövegünkben, úgy döntöttem, hogy amennyiben a magyar nyelv ezt megkívánja, a hosszú körmondatokat megbontottam. Ezt azonban csak abban az esetben alkalmaztam, ha másképpen nem lehetett átültetni magyarra az eredeti szöveg üzenetét. Amennyiben az érthetőség megkívánta, a magyar szöveget kiegészítettem, ilyen esetben jelentősebb betoldásokat szögletes zárójelben helyeztem. Az „első olvasói szolgálatért" és világos

kritikai megjegyzéseiért köszönettel tartozom Marjovszky Tibor barátomnak, aki segített abban, hogy a szöveg a magyar olvasók számára jól olvasható szöveg legyen.

Fordítóként, amikor ezt a munkát a Magyar Református Egyház asztalára leteszem, abban a reményben élek, hogy a magam szegényes módján ezzel is hozzájárulhatok az életre és halálra is elégséges vigasztaló evangélium még jobb megértéséhez.

ISBN 978 963 558 227 3

Kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója
Felelős kiadó: Galsi Árpád
www.kalvinkiado.hu

Nyomtatta és kötötte a Kaposvári Nyomda Kft. 2013-ban – 130 781
Felelős vezető: Pogány László igazgató